

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

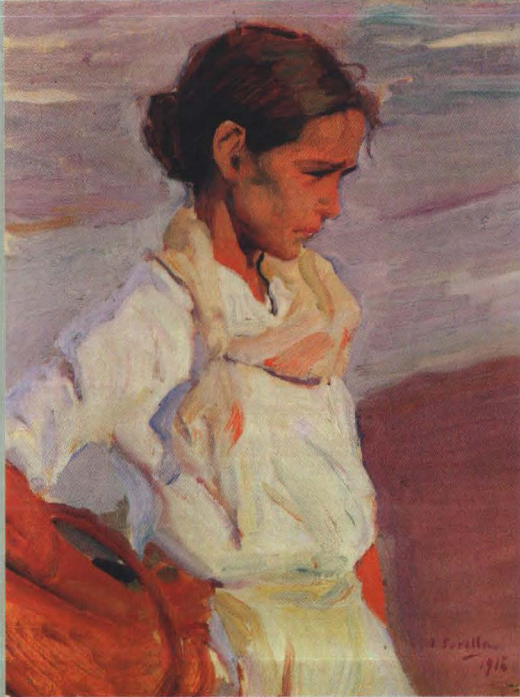
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KADINLIK KADINLARA NASIL GELİR

JACQUELINE GODFRIND

Türkçesi: Levent Mete

DÜŞ/DÜŞÜN 42

KADINLIK KADINLARA NASIL GELİR

JACQUELINE GODFRIND

Türkçesi: Levent Mete

· Bağlam Yayınları 403
Düş/Düşün Dizisi 42
İnceleme-Araştırma 279
ISBN 978-605-5809-99-7
Düş/Düşün Dizisi Editörlü: Ayça Gürdal Küey

Jacqueline Godfrind
Özgün Adı: Comment la féminité vient aux femmes
Kadınlık Kadınlara Nasıl Gelir

© Bağlam Yayıncılık
© Presses Universitaires de France, 2001

Birinci Basım: Ekim 2014
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Kapak Resmi Joaquín Sorolla
Fisherwoman from Valencia, 1916

Baskı: Avcı Ofset
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi No: 6/13
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 12001

BAĞLAM YAYINCILIK Ankara Cad. 9/1 34410 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
Kimlik cinsiyetli midir?	10
Arkaik cinsiyetli midir?	10
Ya çocuksu cinsellik?	10
Aktarımın iki akımı	11
Analistin cinsiyeti	12
Bölüm I KADINSI KİMLİĞİ TAKDİM ETMEK ADINA	13
Freudcu miras	14
Günümüz literatürü	15
Anlambilim	16
Kadınsı cinsellik	17
Kadınlık	19
Kadınsı kimlik, kadınsı narsisizm	20
Kadınlık ve cinsiyetlerarası farklılık	22
Arkaik üzerine	23
Kadınsı üzerine	25
Kadınsı ve düşünce... ..	26
Cinsiyetli bir kimliğin şafağında	27
Ebeveyn düşlemi	28
Erken cinselleşme	29
Yeterince iyi annesel baştan çıkarma	30
Dürtüsel örgütlenme ve kadınsı	32
Kadınsı ve annesel üzerine	34
Birincil özdeşleşme, birincil eşcinsellik	37
Kadınsıyı düşünmek	38
Kadınlığı oluşturmak	39
Ya analist?	41
Bölüm II KADINSI KİMLİK, KADINSIDAKİ KİMLİK	43
Brigitte	43
Kadınsı kimlik	45
Penis haseti	46

Penis mi? Fallus mu?	48
Penis, annenin arzu nesnesi.....	49
Kadınısı kastrasyon kaygısı	51
Fallik aldatmaca	53
Penis hasetinden kastrasyon karmaşasına.....	55
Yeraltı dünyasına iniş.....	57
Sınırlama kırıldığında.....	58
Kadınısı üzerine, yeniden	59
Klinik konuştuğunda	60
Cinsiyetin belirlenmesi	62
Analist ve onun çocuksu cinsel kuramları	63
Cinselliğin analistin kafasındaki yeri.....	65
Kadınısıya yanıt.....	67
Yeraltı dünyasının ortaya çıkışı	70
Analite.....	71
Bağımlılık.....	72
Kadınısıya dönüş	73
Bölüm III ANNEDEN KIZA: KADININ KADINSISI	76
Klinik gerçekler.....	76
Yas ve analizin sonu	77
Bağımlılık.....	78
Geri dönüşler.....	78
Analistini yeniden görmeye gelen bu kadınlar ne istemektedirler?	79
Suçluluktan bağlanmaya	81
Tutku aşkı?.....	83
Kökensel kadınısıya geri dönüş	84
Benzer olan.....	86
Kadında daha kadınısı olan bir kadınısı... ..	87
Mazoşizm	89
Ödenecek bedel: Şeffaflık.....	89
Aralık mesafesi.....	91
Nostalji	93
Olanaksız bir talep mi?	95
Paylaşılan otonomi.....	96
Kadın analist ve bağımlılık.....	97

Bölüm IV ÖNEMSENMEYEN BİR BAĞ: KADIN EŞCİNSELLİĞİ.....	99
Eşcinsellik.....	99
Birincil eşcinsellik	101
İkincil eşcinsellik	103
Çatışmasallaşma	104
Anneye bağlanma	106
Anneden ayrılış	108
Kurtarıcı penis.....	109
Eşcinsel bağ	111
Eyleme geçirilen eşcinsellik	113
Annenin bedeniyle barışma	114
Erojen bedenin kökenine geri dönüşü	116
Analistin bedeni	118
Analistin kadınlığı.....	119
Bölüm V KARA ANTLAŞMA	121
Klinik tablo	122
Nefretten aşka	123
Aşk, tehlikeli bir ilişki	123
Kurtarıcı nefret	125
Kırılma	126
Anneyle kurulan nefret bağı	126
Anneye aşk dolu yapışıklık.....	127
Mozole çatırdıyor	129
O halde, aktarım	130
Analize direnç	131
Analizin sonu.....	132
Ya babalar... ..	134
Engeller.....	135
Kadınsı narsisizm	137
Bölüm VI TRAVMATİK BAŞTAN ÇIKARMAYI DÜŞÜNMEK.....	139
Bugünün kliniği, dünün kliniği.....	139
Nevrotika.....	140
Baştan çıkarına: Gerçeklikten düşleme.....	141
Gerçeklik ile düşlem arasında	142
Travmatik cinsellik.....	144

Kuşkular.....	145
Ensestüel.....	147
Cinselin dönüşü.....	148
Cinsel aldatmaca	150
Anneyle karşılaşma	151
Aktarımsal yineleme.....	151
Temel travmadan cinsel travmaya.....	152
Eşcinselliğin sapkınlaştırılması.....	153
Erkeksi baştan çıkarma	155
Serbestleşme.....	156
Ensestüel durumun kökenlerinde	157
Annesel baştan çıkarma.....	159
Travmatik annesel baştan çıkarma.....	161
Ensestüel anne	162
Ya çift?.....	163
Travmatik baştan çıkarmayı düşünmek	164
Tuzağa düşmüş analist.....	166
İstismar edici cinsellik	167
SON SÖZLER	169
Kadının bir kadın tarafından yapılan analizi, kadınların bir kadın tarafından yapılan analizi... ..	169
Analistin cinsiyeti	169
Kadın analizan açısından.....	169
Analist kadın	171
Kadını karşılaştırdım	172
Kadın daha yatıştırıcı, erkek daha uyarıcı mı?	173
Kadını cinsel olan	174
Bu şeyler iki kişiliktir.....	175
Kadınlığın tuzakları.....	176
Aynı anda her iki cinsiyeti de üstlenmek.....	177
KAYNAKÇA.....	179
KAYNAKÇA EKİ	184

Kabul etmek gerekir ki, kadın günümüz analitik literatüründe çok önemli bir yer tutmaktadır. Bir araştırmanın, kadınlığı tariflemeye çabalayan yayınlar okyanusunun ortasında, onlara uygun olarak yol aldığı yaklaşım açılarını belirlemek değilse de, kadınlığa adanmış büyük yapıya bir taş eklemeye cesaret ettiğini söylemek oldukça cüretkar görünebilir.

Benim başlıca ilgim kliniği, yani günümüzde analisti kendisi için bir *teknik kuramı* –dayanak noktası niteliğinde yorumsal bir strateji için vazgeçilmez bir temel çatıyı – oluşturmaya iten kliniği sorgulamak oldu ve hâlâ öyledir. Erkekler ve kadınlar, divanlarda, çoğu özelliği ortak olan bir zihinsel işleyiş sergilerler. Böylesi bir uğraşta, *kadına, kadınlığa ve kadınsıya* ne kadar yer verilir?

Freud “kadınsı cinselliği” sorgulayarak kadının anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Varsayımlarını, konuya ilginin tamamıyla korunduğu araştırmalara yol açan, tartışmalara sebep olmaya devam eden fallosantrik* modele göre geliştirmiştir. Bununla beraber, günümüz analitik dinleyişinin genişlemesi, analisti “psikoseksüellik” kavramının tek başına çevrelemeye yetmediği kıyılarına sürükler. Analizin amaçlarının kendileri de değişmiştir; “öznelleştirici benimseme” der kimileri, “kimliğin doğrulanması” da deriz.

* Fallus-merkezci (ç.n.)

Kimlik cinsiyetli midir?

Erkek veya kadın oluşumuza göre, aynı şekilde varolmakta, sevmekte, mutlu olmakta özgür müyüz? Kendini gerçekleştirmeye erişme yolları özdeş midir? Elbette hayır. Kimlik cinsiyetli midir? Ve cinsiyetli -konumuz itibariyle kadınsı- bir kimliğin ilettiği şey nasıl açıkça belirtilebilir? Kadınlığın yapılanışının ve ifadesinin dayandığı bir kadınsı kimlik nasıl *düşünülr*?

Arkaik cinsiyetli midir?

Klinik malzemede kimliğin dışavurumlarına duyarlı olmak onun temellerini merak etmeye yöneltir. Arkaik olarak adlandırılması uygun olan şeyin içine dalarak, kendi adıma, analizanın nesneyle birincil karşılaşma yoluyla kimliğin oluşumuna egemen olan görüntülerden yeniden oluşturdıklarına karşı duyarlıyım. Peki bu arkaik, cinsiyetli midir? Kadınlığın oluşumunda bir eritme potası görevi gören cinsiyetli bir kimlik kökeni var mıdır? Bu düzeyde cinsiyetlerarası farkın damgası etkin midir ve şayet öyleyse nasıldır? Bu meselede biseksüellik kavramına ne yer verilmelidir?

Ya çocuksu cinsellik?

Kendini bulmaya çalışan bir kadınlığın kökenleriyle ilgilenmek, onun yapılanışı üzerine bir sorgulamanın yolunu açar. Bu girişim çocuksu cinselliği ve onun dönüşümlerini dikkate almayı ihmal edemez. En azından, psikanalitik kuramların güncel etki alanında benim savunduğum konum budur. Doğrusu, belirli bir psikanalitik düşüncenin gelişimi, şüphesiz analistin analitik durumu ele alması ve anlaması için elinde bulunan araçları

zenginleştirmiş olan, fakat kolaylıkla yolundan sapabilen, çocuksu cinselliği dinlemeyi tamamen ortadan kaldırılabilen parametrelere -örneğin nesne ilişkisi veya “arkaizm”- duyulan ilgiyle geri plana itilmiş olan, çocuksu cinsellik ve cinsiyetlerarası farkın uyandırmaya devam ettiği dirençler gösterir.

Bu kadınsı cinsellik üzerine bir düşünce, kadınsı cinselliğe özgü bu sorunsalları masaya yatırır. Kendi adıma onlara değiniyorum. Bu alanda, anneye ilişkiyi ve daha açık olarak, yazgısı büyük ölçüde kadınlığın oluşumuna katkıda bulunan *kadın eşcinselliğini* sorguluyorum.

Aktarımın iki akımı

Yine de -bu noktaya geri dönüyorum- benim çocuksu cinselliğin savunulmasına yönelik katkım, aktarımın farklı düzeylerine dair gösterdiğim ve klinik yönlerini başka bir yerde geliştirdiğim (“Les deux courants du transfert”, 1993*) ilgiyle süreklilik içinde, onun yaklaşımını genişleten ve düşüncemi belirten bir boyutla bütünleşir. Eğer çocuksu cinselliğin önemi, kişiliğin “nevrotik bölümünün” örgütleyicisi olan ödipal sorunsal içinde bir doruk noktası buluyorsa, nesneyle karşılaşmasında benliğin yapılanışına özgü temel sorunsalların tanıdığı olan, bu örgütlenmenin narsisistik temellerine yönelik ilgimi dile getirdim. Benim araştırmam, tedavide, aktarımın bu iki akımını birbirine eklemlemeye çalışır. Bir yandan “Nevrotik” taraf: Her yazar gibi kendi tarzınca, hemen ardından kadınlığın kadınlarda nasıl meydana geldiğini sorgulayarak, bana -şu durumda kadına ait- psikoseksüel örgütlenmenin tipik özelliği olarak görünen şeyi yalıtmaya, belirlemeye ve açıklamaya karşı duyarlıyım. Ama aynı zamanda,

* Aktarımın iki akımı (ç.n.)

bunun yanı sıra, nevrotik sürecin paralelinde yol alan bir kadınsı narsisizmi sorguluyorum. Onun aksaklıklarının ve başarısızlıklarının kadınlığın yapılması ve onun tedavideki ifadesi üzerinde ne etkisi vardır?

Analistin cinsiyeti

Bunu tartışmak için, *bir kadın tarafından yapılan kadın analizleri* takip eden sayfalarda ana tema işlevi görecektir. Bunlar, kendi kadınsı bilinçdışının taşıyıcısı olan bir kadın tarafından yapılan analizlerdir. “Nötralite” kavramı, günümüzde, analistin karşıaktarımsal katılımlarının ve bunların ani aktarımsal ve karşıaktarımsal etkisinin dikkate alınmasıyla, geniş ölçüde topa tutulmaktadır. Analistin “bilinçdışı çocuksu cinsel kuramları” hastaların malzemesinin yorumuna mührünü vurur. Peki ya bir başka kadınla karşılaşmasında, kadın analistin üstlendikleri üzerine ne düşünmeliyiz? Kadın analistten analizana yönelik özgün bir iletim varsayılabilir mi?

Analistin kuramları, mesleki uğraşı boyunca birikmiş klinik malzemenin işlemlenmesiyle, ama aynı zamanda bu konuya adanmış -“seçilme şekli” de apaçık nötr olmaktan uzak- literatürle karşılaşmayla biçimlenir... Kliniğe geri dönmeden önce, birinci bölüm, kendimi bilhassa, seçimi zorunlu olarak kısmi ama aynı zamanda -bunu memnuniyetle kabul ediyorum- taraflı hatta maksatlı yazılı çalışmalara dayandırdığım, “kadınsı şeyi” bir tanımlama girişimi önerir. Bu, araştırmamı çevreleyen ve bazıları ileriki bölümlerde açıklanacak bakış açılarıdır.

Bölüm I

KADINSI KİMLİĞİ TAKDİM ETMEK ADINA

Kadından nasıl bahsedilebilir? Dahası, kadın analist olarak. Böylesi bir girişim ne masumdur; ne de ketlenmeleri, kaygıları ve hatta düşüncenin bocalama anlarını kanallere eden duygusal yüklerden yoksundur. Bu deneyim bana özgü değildir: Florence Guignard'ın makalesi “Le sourire du chat”da (1997) [Kedinin gülümsemesi] buna değinildiğine rastladım. Şüphesiz bu rahatsızlık, her zaman bastırmaya ve inkâra maruz kalan, Freud tarafından ortaya çıkarılmış *çocuksu cinselliğe* bağlı skandalın taşıyıcı alanı olan, “cinselliğin” ele alınışına bağlıdır. Analist de kurala bir istisna oluşturmaz. “Kadını”ya vurgu yapmak, ayrıca, bir diğer direnç alanı ve tüm farklılıkların temel modeli olan, *cinsiyetlerarası farklılığın* varlığının altını çizmektir. Şeylere “kadını yönünden” yaklaşılması, kayırmacılıklar ve karşıtlıklar uyandırmaya özellikle elverişli görünmektedir.

Az önce değindiğim rahatsızlık için çok genel sebeplerin dışında, şüphesiz, (tabiri caizse) kadına ikinci sırada bir yer veren, *çocuksu cinselliği* göz ardı edilemez psikanalitik köşe taşı seviyesine yükselten kişiye, yani “Freud’a belli bir bağlılığın” ağırlığına da değinilebilir. Kadınlara ilgilenmek, bir şekilde kadını dürtülerin yazgısının itibarını geri kazandırmak, psikanalizin babasıyla ilgili olduğu için bilhassa yoğun bir “özgün suçluluk” (Janine Chasseguet, 1964) uyandırmaksızın gerçekleşemez.

Freudcu miras

Burada kadınlık üzerine Freudcu kuramların bir yorumuna girişmek niyetinde değilim. Referans görevi görecektir izlenimci bir betimlemeyle yetineceğim. Kadınlıktan bahseden tüm analistler, istese de istemese de, kadınsı psikoseksüelliğe ilişkin sahip olabileceğimiz psikanalitik fikirlerin imgesi üzerinde bugün hâlâ ağırlığı olan önceki kavramları, yani *Freud'un kadından bahsediş* biçimini görmezden gelemez. Ve özellikle *kadın analist* olarak kadınlıkla ilgilenmek, ona öykünenlerin bazılarının ve bilhassa Hélène Deutsch'un yaptığı gibi, ustanın (Freud'un) tezlerini -tabiri caizse- benimsemedikçe ve hatta onun değirmenine su taşımadıkça, psikanalizin babasına karşı "gizli bir savaşın" izini taşır. Fakat bu başka bir hikâye.

Freud, biliyoruz ki, kadına tüm eksikliklerin ağırlığını yüklemiştir: Düşlemsel düzlemde, "evrensel penisle" temsil edilen yalnızca bir cinsiyet vardır (Jean ve Monique Cournut, 1993). Ondandır mahrum olan, oldukça bariz biçimde kadındır. Dolayısıyla kadın bu kıymetli niteliğe haset içinde yaşamaktan başka bir şey yapamaz. Penisi olmadığından, kastrasyon kaygısını yaşamaz, ki bu en nihayetinde bir teselli olabilirdi; ama şu işe bakın, kastrasyon kaygısının yokluğu, hemen ardından, onu ruhsal gelişimini kısıtlayan çocuksuluğa ve bağımlılığa mahkum ederek, etkin bir üstbenliğin örgütlenmesinden yoksun bırakır. Kadınsı haz organı hiçbir biçimde, kız çocuk tarafından bilinmeyen vajina değil, fakat penisin mütevazı ikamesi olan klitoristir. Neyse ki kız çocuğunun, büyüdüğü zaman sonunda anneliğin kazanımlarıyla nihayet hoşnut olabileceği penis eş-değeri olan, babanın düşlemsel bebeği, bir çocuk doğurma beklentisi vardır.

Freud'un kadın üzerine kavramlarına genel bir bakış yapmak adına, onun kuramlarının hastaların malzemesinden yaptığı

yorumun üzerine temellendiğini, bizzat bu yorumun analizanın sözleriyle bilinçdışı şekilde harekete geçen (Freud'un) kendi çocuksu cinsel kuramlarından beslendiğini savunacağım. Freud'un öyküsünde, "arkaik" düzlemde, dipsiz kadını karanlık kıtanın derinliklerine yolculuk etmeye karşı inatçı bir direnç gösterenler gibi, onun nevrotik örgütlenme düzeyinde bariz bir "penis-merkezcilikle" damgalanmış "kadını" yorumu üzerinde etkisi olmuş sebeplere dair çok şey yazılmıştır. Baştan çıkarıcı genç bir annenin "Wunderkind"i*, babasıyla ilişkilerinde çifte-değerlilik, erkek kardeşi Julius'un ölümü, kızı Anna'yla "psikanalitik ensest" (Jacques André, 1995; Georges Pragier ve Sylvie Faure-Pragier, 1993), bunlar, herbirimizin kendi kişisel öyküsünde, hastalar tarafından iletilen malzemenin yorumunda -özellikle bu malzeme "cinsiyetsel" olduğunda- "nesnelliğimizi" etkilemeye elverişli öğeler deneyimlediğimizi hatırlatmak hariç, burada yeniden ele alma niyetinde olmadığım başka pek çok varsayım arasında değinilmişlerdir. Kimse bu determinizmden kaçamaz: İstese de istemese de, *her analist bilinçdışı çocuksu cinsel kuramlarını*, özellikle kadına ilişkin olan malzemeye yönelik uyguladığı seçici dinleme kadar, kuramının yapılanışına da yerleştirir.

Günümüz literatürü

Freud'tan itibaren, Mélanie Klein başta olmak üzere, çoğunluğu kadın olan yeni analist dalgalarıyla, "kadını cinsellik üzerine yeni psikanalitik araştırmalar" (J. Chasseguet-Smirgel'in yönetimi altında 1964'te yayınlanmış ortak çalışmanın başlığı;*

* Mucize çocuk (ç.n.)

* Orijinal adı: Recherches psychanalytiques nouvelles sur la sexualité féminine. (ç.n.)

yürütülmüştür, ve bunlar seçkin bir araştırma alanı teşkil etmektedirler.

Benim sözlerim zorunlu olarak, incelenmesi düşündürücü olan bu yazıların sürekli akışının (yayın ritmini takip etmenin çok güç olduğu bir akış!) bir parçasıdır. Her biri (kadın veya erkek), aslında, kadınlığı kendi tarzında “anlamaktadır”. İlgi odakları ve kadınlığa bakış açıları oldukça şaşırtıcı bir yaklaşımlar yelpazesi sunarlar. J. Chasseguet, M. Cournut, J. Cosnier, S. Faure-Pragier, F. Guignard, C. Parat, J. Schaeffer, J. André ve diğer pek çoklarının... dinledikleri ve kuramsallaştırdıkları “kadınlık” elbette aynı değildir. Bana kadının çok yönlü, çoğul-anamlı ve herkesin -ayrıca bu “herkesin” kendine özgü yaklaşımı vardır- ilgisini beslemek için yeterince zengin olduğu yanıtı verilecektir. Hepsi birdir. Kadınlar kadınlığın kişisel bir yorumundan Freud’dan daha fazla kurtulmazlar. Onlar da nesnellik içinde yazmaz fakat divan yıllarının zar zor ehlileştirdiği bir bilinçdışıyla *hareket ederler*! Yani herkes kendi öznellik payını, oluşturduğu kadınlık görüşüne taşır ki bu en nihayetinde konunun karmaşıklığını daha da artırır.

Anlambilim

Bana göre psikanalitik literatürde, “*kadınsı şeyi*” işaret eden terimlerin kullanımından doğan belirsizliği etkileyenin, bu bilinçdışı müdahaleler olduğu düşünülebilir. En azından, okumalarım sırasında deneyimlediğim şey, bende kavramsal bir muğlaklık izlenimi uyandıran şaşkınlık duygusuydu. Kadından bahsedilecek, şüphe-siz. Ama bu “kadınsı şeyi” nasıl isimlendir-meli? Kadınsı cinsellik, kadınlık, kadınsı... söylenebilecek çok fazla sözcük var, ama tam olarak neyi söylemek için? Niyetimin

kadınlığın kadınlara nasıl geldiğini araştırmak olduğunu sanıyordum. Şüphesiz, fakat kadınlığın ne olduğu nasıl belirlenebilir? Kadına özgü özellikler nelerdir? Bunlar “*kadınsı*” sözcüğüyle tam olarak tanımlanabilirler mi? Ama “*kadınsı*”, sözlüğün (Robert) onu “kadına ait olan”, “kadına özgü olan” diye tanımlarken iddia ettiği gibi gerçekten kadına mahsus bir özellik midir? (Burada *kadınsı* sözcüğünden -güncel psikanalitik kullanıma göre erkeksi bir- isim olarak değil *sıfat* olarak bahsedildiğini belirtmek önemlidir...) Ve bu aynı sözlük “*kadınlığı*”, “kadına özgü özellikler kümesi...” olarak tanımlamaktadır. Mesele burada oldukça açıktır: Kadına ait olan, onu belirleyen şey, “*kadınsıdır*”. Bununla birlikte, günümüz psikanalitik kuramı bu tekelciliğe uymaz. Erkeksi bir kadınsıdan söz edilmektedir; kadınsı olanın reddi her iki cinsten de ortaktır... Şu durumda annesel olan, gerçekten kadınsı bir kadınsıyı tanımlamamıza yardım edebilir mi? Ama o zaman bu annesel kadınsının, erotik kadınsıyla ilişkisindeki yeri nedir? Ya şüphesiz açıkça daha kadınsı olan “*kadınsı cinselliği*” ne yapacağız? Kadınsı kimliğe mi yoksa kadınsı narsisizme mi değinmek daha iyidir¹?

Kadınsı cinsellik

“Kadınsı cinsellik” *kadın işleyişinin* psikanalitik bir anlayışını en açık şekilde temsil eder görünen bir terimdir. “Kadınsı

¹ Az önce değindiğim kavramsal muğlaklıkların bazılarını çözme girişimi düşüncemi destekleyecektir. Kendi sorgulamaının uyandırdığı kanışıklıkları kaldırmaya çalışmak için, psikanalitik literatürde günümüzde kullanılan terimlerin her birini incelemek bana keşifsel göründü. Bunu yapmak için, kendi isteğime uygun olarak benim gidişatımı resmeden ve bunun karanlık noktalarını aydınlatmak için bana elverişli görünen referansları kullanmayı seçtim. Benim yaklaşımın, dolayısıyla hiçbir geniş kapsamlılık iddiası yoktur ve görüleceği üzere, muğlaklıkları kaldırmaktan uzaktır.

cinsellik” “kadınların *psikoseksüel* işleyiştir” (J. ve M. Cournut, 1993). Freud’un kuramlarının kapsamında “kadınsı cinsellik”, gelişimlerinin sonunda libidinal itkileri “öteki cinse” hitap eden *cinsiyetli bir bedenden* hareketle, *uygun biçimde temsil edilen kendi cinsiyetlerine* aidiyete ilişkin olarak, kadında bulunan (veya onu sarmalayan) bilinçdışı düşlemler alanını kapsar.

Burada psikoseksüellik cinsel dürtülerin dönüşümleriyle ilgilidir. Yukarıda buna yönelik Freudcu varsayımları hatırlattım: Penis haseti, kastrasyon kaygısının yokluğu, yetersiz üstbenlik, pasiflik ve mazoşizm, esas olarak altında sevgiyi kaybetme korkusunun yattığı kadınsı konumları belirtir. Fallik tekçiliğin (görece...) çöküşüyle bu varsayımların sonraki gelişimleri bilinmektedir. Freudcu varsayımlar topa tutuluyorsa da, yine de polemiklerin demesek de uyuşmazlıkların nesnesi olarak kalmaktadırlar. Ben de bu alanı ilgilendiren sonu gelmeyen temaları ele alacağım sonraki bölümde, bu noktaya geri döneceğim. *Penis hasetine* verilecek anlam, bariz bir biçimde merkezi bir tema olarak durmaktadır: Eğer kız “kastre/iğdiş” edilmemişse, kliniğin gösterdiği “penis haseti” nasıl yorumlanabilir? Ama diğer sorgulamalar tartışmaları beslemektedir: Kız bir *kastrasyon kaygısı* hisseder mi, ve şayet evetse, hangisini? *Vajinaya* dair bilgisizlik başta Freud olmak üzere, bazılarının iddia ettiği kadar yoğun mudur? “*Kadınsı mazoşizm*” hakkında ne düşünmeli? Ya ilaveten kadına atfedilen “*pasiflik*”?

Burada kendimizi ruhsal örgütlenmenin “nevrotik” bir işleyiş düzeyinde, yani bütüncül nesnenin, her iki ebeveyne yönelik ikincil özdeşleşmelerin, ödipal dediğimiz arzu ve yasakların neden olduğu içsel çatışmaların, analiz etmesi analiste düşen iç-ruhsal çatışmaların alanında konumlandığımızı hatırlatmak önemlidir! Gerçekten, psikanaliz uğraşına özgü bir alan.

Görölmektedir ki, “kadınsı cinsellik” teriminin kullanımı, içerikleri tartışma yaratsa da iyi tanımlanmış bir konuyu kapsamaktadır. Ortaya koyduğum anlambilimsel glkler, “kadınlık” ve “kadınsı” terimlerinin kullanımıyla başlamaktadır. Burada bazı yazarlar, sözlüğün dediği gibi “kadına özgü olanı” belirtmek için terimlerden birini veya diğerini ayrıntı gözetmeksizin kullanırken, diğer yazarlar her bir terime çok farklı bir anlam yüklemektedirler. Görülecektir ki, bu meselede, “kadınsı” terimi bir baş belasıdır; edinilmiş kavranıları altüst eden, ödipal düzeyin arka planının dikkate alınmasıyla tetiklenmiş bir bela. nce, açıkça ele alması daha keyifli olan kadınlık kavramı üzerinde duracağım.

Kadınlık

Ben, kendi adıma kadınlığı, kadını belirleyen bilinçli ve bilinçdışı özellikler kümesi olarak ifade eden tanımlı benimseyeceğim; “erkeklik veya erillik tersine kadınlara özgü özellikler kümesi” (M. ve J. Cournut, 1993).

Kadınlığın bu tanımlı, “kadınsı cinsellikten” daha geniş bir alanı içerir. Kadınlık, kadınsı cinselliği *kapsar* ve bu noktada, az önce söz konusu olan sorgulamaları kendine miras alır. Fakat, bilhassa kadınlık teriminin *sosyokültürel* anlamına gönderme yapan tanımlamalar tarafından ortaya atılan sorularla, bu alanın dışına taşar.

Gerçekten de, her kadının bireysel öyküsünde, kadınlığa onu oluşturan ikincil özdeşleşmeler açısından yaklaşıldığında, kültürün ağırlığı görmezden gelinemez. Bu sonuncular sosyal idealleri, her bir cinsiyete tahsis edilmiş rolleri, yani yukarıda bahsedilen tanımlamaları nesilden nesile *iletlen* ğeleri kanalize

ederler. İyi yaşamaya, -söz konusu durumda kadınca yaşamaya-yönelik ketlenmeler ve kaygılar arasından, neyin sosyal baskılara ya da kişisel bir ifadenin bilinçdışı çatışmasallaştırılmasına (conflictualisation) denk düştüğünü çözmek psikanalizin görevidir, ama bu girişim bazen oldukça karmaşık hale gelir. Hastaları dinlerken, analistin kendisinin de dolu olduğu egemen kültürün imgeleri tarafından etkilenmeye izin vermekten sakınmak zordur. Kadın analist için, feminist propagandacılık ile kadınsı bilinçdışının anlaşılması ve açıklanışını bazen birbirine karıştırmaya yönelik bilinçdışı ayartı mevcuttur... Kültür ile çocuksu cinsel kuramlar arasında, “kadınlık” yaklaşımında bazı sapmalardan – yani kadınlığın bilinçdışı içruhsal özgünlüğüne dair bir araştırmayı kirlletme tehdidi taşıyan sapmalardan- kaçınmak kolay değildir. Örneğin, penis haseti veya kadına bolca atfedilen pasifliğe ilişkin anlaşmazlıkları düşünelim. Analist, kadın veya erkek olsun, analizde ve bu özelliklerin bilinçdışı temellerinin anlaşılmasında, bunların çatışmasallaşmaları baskın bağlamın açıkça ruhsal işleyişin bu insani bileşenlerinin kadındaki varlığını özgün bir nitelik olarak damgalayarak bunları abarttığı, kullandığı ve kendi üstüne geçirdiği sosyal veya kültürel durumlara dahil olduğunda, nereye kadar soğukkanlı ve “nesnel” kalabilir? Anlaşılabacaktır ki burada, hâlâ erkek cinsiyeti tarafından idare edilen bazı sosyokültürel yapıların istismarına gönderme yapıyorum.

Kadınsı kimlik, kadınsı narsisizm

Yine de, bu sorgulamalar kadının *kendini ortaya koyma tarzlarıyla*, bir *kadınsı kimliğin* dışavurumlarıyla ilgilidir. Bu özellikler “kadınsı cinsellikle” ve az önce söz konusu edilen, benlik idealinin içerdiği sosyo-kültürel rollerle belirgindir.

Kimlik açısından düşünmek, kişiliğin *narsisistik* temellerini sorgulamaktır. Bu, ödipal örgütlenme tarafından bütünleştirilmiş çocuksu cinselliğin -bizim konumuzda kadınsı cinselliğin- üzerine temellenmiş nevrotik sorunsalların arka planını sorgulamayı gerektirir. Fakat bu sonuncu, bütünleştirici rolünü yalnızca yeterince gelişmiş narsisistik temeller üzerine dayandığı ve bunlar üzerine diyalektikleştiği kadarıyla yerine getirebilir. En azından, klinik bize bunu göstermektedir: Eğer “temel” zihinsel işleyiş başarısızsa, simgeleştirme yeterince etkin değilse, kimlik delinmişse, narsisizm sallantıdaysa, o zaman cinsel dürtüler kararsız bir ruhsal dengenin bozucusu haline gelirler, Oedipusun bütünleştirici işlevi ve onun “çocuksu cinsel kuramları” hasar görmüştür. Analist, benim başka bir yerde “temel aktarım” diye adlandırdığım, tam olarak narsisistik sorunsalı kanallı eden şeyi hesaba katmak zorunda kaldıktan sonra, analizin tekniği değişim geçirmiştir.

“Temel aktarım” üzerine analitik çalışmanın esas amacı, analitik ilişkinin aracılığıyla simgeleştirme işlevini genişletmek, zihinselleştirme kapasitesini arttırmaktır. Benim buradaki amacıma ilişkin olarak, kişiliğin narsisistik temellerinin güçlendirilmesine veya hatta, başka bir ifadeyle, *kimliğin* güçlendirilmesine de değinilebilir. Peki ya kimliğin cinsiyetli olduğu düşünülebilir mi? Kadınlığın tanımına ilişkin kadınsı bir narsisizm tasarlanabilir mi? Kadının özgün kimliksel özellikleri kavramsallaştırılabilir mi?

Böylesi bir alanı araştırmak; “cinsiyetlenmesi”, Freud’un yakasını bırakmayan ve gizemiyle büyülemeye devam eden bu “kadınsıya” gerçekten karşılık gelebilecek –bunu tartışacağız– bir arkağın içine dalmayı gerektirir.

Kadınlık ve cinsiyetlerarası farklılık

Kadını narsisizm, şüphesiz, kadınlığın temel bir boyutunu unutturamaz; o da, bizi arkağın içine yolculuğa davet eder. Şayet kadınlık gerçekten “kadınlara özgü özellikler kümesiye”, bu niteliğe “erkeklik veya erilliğe karşıtlık içerisinde” sahiptir. Aslında kadınlık, erkekliğe atıfta bulunmaksızın düşünülemez; bu, her iki cinsiyette de ortak olan biseksüelliğin oluşturduğu temel boyuta gönderme yapan bir ayrılmazlıktır. Fakat, aynı zamanda ve paradoksal biçimde, kadınlığı incelemek *cinsiyetlerarası farklılığı* dikkate almaktır. Ve bu farklılığı düşünmenin ve yaşamının güçlüğü, onu oluşturan iki terimin -erkekliğin ve kadınlığın- birbirleriyle *karşılık ve tamamlayıcılık* içinde tanımlanmalarında, ve aynı zamanda *farklılığın ve arzunun* taşıyıcıları olmalarında yatar.

Ödipal örgütlenmeye (bütüncül nesneye) özgü *cinsiyetlerarası farklılık*, tüm önceki *farklılıkları* ve taşıyıcısı olduğu tüm çatışmasallaşmaları kapsar. “Cinsiyetlerarası farklılığın skandalı” (aynı anda iki cinsiyete birden sahip olunamaz), kökleri birincil nesneyle ilk ayrılıkta yatan önceki farklılıkları yansıtır, kaynaştırır veya günceller. Nesne kaybıyla birlikte tümgüçlülük yanılmasının da kaybını simgeleyen ötekiliğin kabulünün bıraktığı yaraları biliyoruz. Diğer farklılıklar, ebeveynleriyle ilişkisinde güçler arası farklılığı -özellikle, yaşamın dayatmalarının öğrenilmesinde temel bir rol oynayan ve biliyoruz ki, en yabancılaştırıcı istismarlara yol açabilen aşkın gücünü- deneyimleyen çocuğun gelişimini belirler. Ayrıca Freud’un kadında “aşk kaybına” özel bir rol atfettiği bilinmektedir, ki bu ona göre kadını tehdidin esas prototipini oluşturur.

Cinsiyetlerarası arzu, yani heteroseksüel aşktaki cinsel çekim de, anneyle *ilk karşılaşmaya* kadar olan ön karşılaşmaları kapsar.

İlk farklılıklar... ilk karşılaşma. Kadınlığı bütünlüğü içinde kavramak için, epistemolojinin içine dalmak ve güncel psikanalitik düşüncenin sunduğu “girişi” izlemek gereklidir: *Kadının arkaikteki konumunu ve kendisi kadın olan anneye* erken dönem ilişkisi yoluyla, onun *temel aktarılışını* sorgulamak. Onunla, ayrılarak farklılaşmayı içeren ilk karşılaşma, aynı zamanda, kadınlıkla anneliğin ayrılmazlığını karşılama biçimidir.

Arkaik üzerine

Arkaiki soruşturmak, açıkça, günümüz kliniğinin bizi davet ettiği tehlikeli bir girişimdir. Narsisizm hastalıkları, istikrarsız kimlik temelleri, düşünce bozuklukları... ruhsal örgütlenmeyi ipotek altına alan temel kusurları dikkate almaya iten bu denli çok temel eksiklik. Arkaiki düşünmek, bulanık bir bölgeye, yani kökensel bastırmanın, temsil edilmeyenin ve düşünölemeyenin alanına, doğumu pek çok varsayım uyandıran ruhsal yaşamın ve kimliğin beşiğine girmektir. Bu, aynı zamanda, anneye bebek arasındaki ilk karşılaşmada yaşanan, hissedilen ve oluşanların gizemlerini kuramsallaştırmaya çalışmaktır.

Bilinmektedir ki, insan yavrusunun insanslaşmasının başlangıcına ilişkin spekülasyonlar çok sayıda tuzakla karşı karşıya kalır. Öncelikle, böylesi tasarımlara cesaret edenlerin sözlerinin dayandığı bilgi edinme yollarına ilişkin tuzaklar gelir: Doğrudan gözlem tartışmaya açıktır. Yetişkin (veya çocuk) hastaların malzemesinde kayıtlı “erken dışavurumlar”, ancak, onları yeniden değiştirip dönöştüren sonradan-etkiler hesaba katılarak yorumlanabilirler. Öte yandan, bebeğin ilk gelişimi anne/bebek çifti diye adlandırabileceğimiz durum içerisinde, annenin

ruhsallığından farklılaşmamışlıktan ayrı tutulamaz; ki bu da, bu alanı kavramayı karmaşıklaştıran bir öğedir.

Bu gizemli evrene, onun anlaşılmazlığını daha da fazla arttıran bir boyut eklemek o kadar kolay değildir. Ve böylece *arkaiği cinsiyetlendiren* kadınlığın arkeolojisini sorgulamak söz konusu olduğunda meydana gelen tam da budur. Arkaikteki cinsiyetliliği ele almaya çalışan kuramlar, onda ortaya çıkan görüngülerin karmaşıklığıyla, sözcüklerle erişilemeyen bir alanın yeniden kurulmasının içerdiği spekülasyonun oranıyla, bu yaklaşımın izin verdiği yansıtımlarla ve nihayet böylesi bir girişimin harekete geçirdiği duygusal dirençlerle belgindirler. Doğrusu o, onun gizemini kırmaya çalışan kişide, kökenlerin dipsizliğine, “kadınsı olan” annenin heryerdeliğiyle* belirgin bir evrene, bu anne, bebek ve bu aynı annenin –kız veya erkek– bebek üzerindeki etkisi arasındaki ilk farklılaşmamışlığa bağlı kaygılar uyandırır. Herkes bu çağrışımları kendi tarzında uyarlar ve yorumlar... Ve bu meseleye “cinsiyeti”, yani “cinselliği” katmak, duygusal içerikleri daha da fazla arttırmaktan ve kuramlar yoluyla iletilen muğlaklıkların bir parçası olmaktan başka bir şey yapamaz. Bu soruna yaklaştırmaya çalışanlar, bunu bazen birbirini tamamlayan ama çelişkilere ve muğlaklıklara da neden olabilen çok farklı yaklaşım açılarına göre yaparlar. Bu kuramlardan benim yaptığım seçim, hiçbir geniş kapsamlılık iddiası taşımaz. Bir kez daha tekrar edeyim; bu, sözü edilen kuramların, kliniğimi düşünmem için benim gözümde sahip oldukları önemin seyrine göre meydana gelmiştir; bu yaklaşımı sonraki bölümlerde detaylandırma fırsatı bulacağım.

* Bu sözcük, çoğunlukla Tanrıya atfedilen “her zaman ve her yerde olma” niteliğini ifade eden, Fransızca *omniprésence* sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. (ç.n.)

Kadınısı üzerine

Bazı yazarlar, pek çok şiirsel çağrışımla uyumlu olarak, kadını yaşamın dipsiz gizemleriyle ilişkilendirirler ve “*kadınısı*”, tarif edilemezliği, dipsizliği, düşünülemezliği anımsatan orijinal bir şey olarak adlandırırlar... Onlar için kadınısı, bebeğin temel ıstırap konumuna, süt çocuğunun çaresizliğiyle belirgin bir ilk dönemin karanlık anısına, Freud’un tabiriyle “Hilflosigkeit” olan tam bir pasiflik haline benzerdir. Öyle ki kadınısı terimi, bazıları için, *-kız ya da erkek-* insan yavrularının geçtiği insansılaşmanın öncüllerini ifade eder... Nitekim J. ve M. Cournut (1993) için de “kadınısı (die Weiblichkeit), *kadınlara özgü olmayan* (italikler bana ait), kadınlığın ve kadınısı cinselliğin çerçevesini aşan bir insan kategorisini belirtir. (...) Ayrıca, Freud açıkça kadınısı olarak nitelenen bir görüngüyü incelediğinde, bunu çok sık olarak erkek üzerinde incelemiştir (örneğin mazoşizm)”. Başka yazarlar da ve başka biçimler altında, bu kökensel “kadınısıya” başvururlar. Her iki cinsiyette de ortak olan, erken bir “kadınısı konum” tarifleyen M. Klein ve “saf bir kadınısıdan” bahseden Donald W. Winnicott için de böyledir.

Kendi adıma ben, daha önce altını çizdiğim gibi, diğer yazarların “kadınlığı”, hatta “erken kadınlığı” aynı kadınısı diye adlandırdıklarını bilerek, *kadınısı* sözcüğünü bu kökensel konumu belirtmek için benimseyen terminolojiyle memnuniyetle aynı fikirdeyim. Yukarıda açıkladığım gibi, “kadınısı” teriminin kullanımının, her halükarda kadınısı ile kadınlık arasındaki ayrına olanak verme avantajı vardır. Öte yandan, “kadınısının” taşıyıcısı olduğu paradoksları ve muğlaklıkları sorguladığımızdan, keşifsel düşünce yolları açma niteliği sunar.

Nihayetinde, “kadınısı” iki cinste de ortaktır; elbette, ama “kadınısı olan” yine de, onu erkekle paylaşmak pahasına,

kadında daha kadınsı değil midir? Şayet bu terminolojik seçimin, bilinçdışı bir “biyolojik” bilgiyi kavramsallaştıran bir “çocuksu cinsel kurama” karşılık geldiğini düşünmek adına değilse, herkesin tarih-öncesine ait olan bu kökensel şeyi neden “kadınsı” olarak adlandırıyoruz: Başlangıçta anne vardı ve bu anne kadındır. Yani meseleyi, insana özgü *cinsiyetlenmeye* dair terminolojik seçim yoluyla takdim etmek, en eski takdim etme biçimidir. Bu şüphesiz aynı zamanda, başlangıçtan beri, annenin kadınlığını bebeğiyle paylaşmasına yönelik göndermeden kaynaklanan bir seçimdir...

Hâlâ gerçek odur ki “kadınsı”, yani birincil konum, kökenlerin kaidesi, “*psikoseksüel*” evrimin ergime potası ama aynı zamanda *anneyle ilk karşılaşma* içinde *ruhsal gelişimin* beşiği, yani bilgisi yalnızca onun deneyimini ve dışavurumlarını dönüştürmüş “sonradan” örgütlenmeler yoluyla ifade edilen kadınsı tarafından ortaya konulan sorgulamaların merkezindeyiz. Bu tarih-öncesi dönemin yeniden inşasını yöneten bilinmezlik payı, ona ilişkin olan... ve sorgulamamız gereken “kuramların” şaşırtıcı farklılıklarını açıklayan yansıtmalara izin verir.

Kadınsı ve düşünce...

Hilfslosigkeit, yani pasiflik, çaresizlik ve bilhassa *tasarımlama yetersizliği*. En azından ilk önce bunlar gelir. Kadınsı, tasarım yokluğu deneyimlerine, yani bebeğe özgü ilk evrene özel olarak bağlı mıdır? O, hiçbir ruhsal yardımın bağlamadığı bir kaos olan, temel bir ıstırapın arkaik anısının ağırlığını taşır mı? Ama yine de bu, annesel düşlem onun gelişimine katkı sağladığı derecede, ruhsal yaşamın beşiği olacaktır. Ve bu meselede, ruhsal örgütlenmenin hareket ettirici gücü olan cinsel itkiye hak ettiği yeri

veren kuramlar hakkında ne düşüneceğiz? Kadınsı ile düşünce arasındaki bağ nasıl kuramsallaştırılır? Sonraki bölüm özellikle bu düşünce eksenini tartışacaktır.

Cinsiyetli bir kimliğin şafağında

“Kadınsıdan” bahsetmek, söylediğim gibi, bana göre bebeğin varoluşunun başından beri mevcut olan cinselleşmenin varlığını ifade etmenin bir biçimi olarak anlaşılabilir. Ama erken dönemdeki cinselleşme nasıl kavramsallaştırılabilir ve daha açık olarak, bu meselede kadınsıya ne rol yüklenir? Elbette, bebeğin kendisi pek az farklılaşmış olsa da, itkileri dürtüsel potansiyelini ifade eden bir *bedende* kendini dışa vurur. Ama herkes kendi tarzında bu konuda hemfikirdir, ebeveyn yatırımı burada belirleyicidir.

“Her iki cinsiyette ortak olan kadınsının” içinde yer eden -ki bunu göreceğiz- arkaik *cinselleşmeyi* tartışmadan önce, bir an için kız ve erkeğin işlemlemek zorunda olduğu *kendi cinsiyetine aidiyetin*, giderek ilerleyen belirlenişi üzerinde duracağım. Benim ifademe ilişkin olarak bu *kadınsı cinsiyetli kimlik*, şimdiye kadar söz konusu edilmiş olandan biraz farklı bir anlama göre, köklerini bir “erken kadınsıda” bulur. Cinsiyetli kimlik bebeğin *biyolojik cinsiyetinin* üzerine temellenir. O, yapılandırıcı değeri bilinen otoerotizmlerin kurucuları olan, bebeğin sahip olduğu kendi cinsiyetinin *bedensel* deneyimleri üzerinde yapılır. Ama bu aynı zamanda, başta anne olmak üzere ebeveynler tarafından yapılan *bilinçli ve bilinçdışı yatırımın* etrafında da yapılır; bu Robert Steller’in çalışmalarının yetkin biçimde ortaya koyduğu bir konumdur.

Bu yazarın, transeksüeller üzerine araştırmalarından hareketle, ebeveynler tarafından çocuğun cinsiyetine yapılan yatırımın, kişinin *sosyal cinsiyet kimliği duygusu* yani cinsiyetli kimliği üzerindeki önemini kanıtlama erdemine sahip olduğunu hatırd tutuyoruz. Robert J. Stoller için (1989) bu, tam da beden temsili-ni etkilediği için transeksüellerinki kadar ağır bir psikopatolojiyi belirleyen, çocuğun cinsiyetinin her iki ebeveyn tarafından algılandığı biçimdir.

Öte yandan, R. Stoller’in araştırmaları *kimliğin* ve *cinsiyetli kimliğin* ortak bir bağlamda olduklarına dair klinik tespiti doğrulamıştır. Çocuğa en başından itibaren, ebeveynleri tarafından cinsiyetini içeren özgün bir kimlikle yatırım yapılır. Biyolojik cinsiyet deneyimine eklemlenen -R. Stoller’in adlandırdığı gibi- “cinsiyetin belirlenişi”, kendilik kimliğinin doğrulanışının “cinsiyetli” bir temelinin kurulması için esastır. Ebeveynler tarafından çocuğa yönelik bilinçli ve bilinçdışı yatırım, *cinsiyetli bir kimlik çekirdeğinin*, yani kişiliğin *narsisistik* temellerinin örgütlenmesine dahil olan, tabiri caizse “erken cinsiyetlenmenin” kurucusudur. Benim açımdan, bu kadınsı kimlikle ilgilidir; *ilk-kadınlık** da denebilir. Kız çocukta, ebeveyn yatırımı tarafından canlandırılan *kadınlığın bu çekirdeği*, kadın olan anneye birincil özdeşleşmeyle birleşir.

Ebeveyn düşlemi

“Cinsiyetin belirlenmesi” elbette ebeveynlerin çocuk üzerindeki yatırımını etkileyen tek boyut değildir. Bu yatırımın altında,

* Bu sözcük, bir şeyin ilk, birincil, yani en ilkel halini ifade etmek için kullanılan “proto-” ön ekiyle türetilmiş Fransızca “*protoféminité*” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. (ç.n.)

özellikleri çocuğun cinsiyetine bağlı olan ve onun üzerinde derin bir iz bırakan, *bilinçli ve bilinçdışı* bir düşlemsel evren yatar. Bunun etkisi anneye bebek arasındaki karşılaşmadan itibaren başlar, fakat tüm gelişim boyunca etkin kalır. Ve bu ilk karşılaşmada, annenin bilinçdışı düşlemlerini ifade eden mesaj, bebeğe sağlanan bakım ve okşayışlar sırasındaki bedensel iletişimle iletilir.

Annelik düşlemi bu şekilde, bebeğin varolma tarzında erken bir “tepkisel” *çekirdek* oluşturur; bu çekirdek konumuzu epey aşar ve annesel taleplerin tarzına yanıt olarak temel karakter örgütlenmesinin -tabiri caizse narsisistik örgütlenmenin- öncülünü teşkil eder (Bu Daniel Stern [1985], tarafından dikkate değer biçimde tarifi edilmiştir). Bu çekirdek, biyolojik cinsiyetten farklı olan, “ilk-cinsiyetlenmeye” özgü bir kısım *içerir*. Anneye karşılaşmadan hareketle oluşur, -kız veya erkek olsun- kişinin tekilliğinin bir kısmının temelini kurar ve bağımlılık içindeki kendiliğin özerkliğinin idaresini teşkil eden, anneden ayrılma tarzlarını etkiler. “Anneden kıza: kadının kadınsısı” adlı bölümde bu bakış açısını geliştireceğim.

Erken cinselleşme

Bebeğin erken yatırımında ebeveyn düşlemine değinmek, erken dönemdeki önemi azımsanabilen, *cinselleşmenin* bu parçasının varlığı üzerine sorgulamaları bu yolla yeniden ele almaktır. Ve, bugün herkes kendince bu konuda hemfikirdir ki, bu kökensel cinselleşme büyük ölçüde ebeveynsel –özellikle annesel– yatırım tarafından tetiklenir. Çocuğa sağladığı bakım dolayısıyla anneyi “ilk baştan çıkarıcı” olarak ele alan Freud bunu daha önce dile getirmiştir.

Burası, *birincil annesel baştan çıkarmanın*, çocukta uyandırdığı gizem yoluyla “cinselliğin” doğuşunun temeli olduğunu varsayma noktasına varacak kadar, annesel baştan çıkarmayı “genelleyen” Jean Laplanche’in (1987) tezlerine değinmenin tam yeridir. Böylesi bir kuramın, biyolojik cinsiyetin üzerine temellenmiş olan, çocuğun dürtüsel evreninin *endojen** varlığının önemini en aza indirdiğini düşünenlere katılıyorum. Ancak bu kuram, çocukta sürdürdüğü gizemle onun kaynaklarını güçlendiren ebeveyn düşleminin katkısına hakettiği önemi verme erdemine sahiptir.

Öte yandan ben kendi adıma, annenin yatırımında gerçekten *cinselliği kışkırtan bir baştan çıkarma* olarak ele alınabilecek şeyi açıklamaya çalışan kuramları bilhassa destekliyorum; fakat bunu D. W. Winnicott’un *birincil annelik endişesi* diye adlandırdığı, “yeterince iyi” olduğunda esas olarak bebeğin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olan, aynı zamanda dış dünyanın uyarılarına karşı filtre işlevi gören şeyle paralel olarak ele alıyorum.

Bu kuramlar üzerinde durmadan önce, bir parantez açmam gerekiyor.

Yeterince iyi annesel baştan çıkarma

Ruhsallığı kadınlıkla belirgin olan anne, elbette gerçeklik içerisinde, fakat düşlemsel olarak bebeğinin cinsiyetini dikkate almamazlık edemez. Ve ondaki bilinçdışı düşlemsel senaryolar bir tür *cinsel ve cinsiyetli söz-öncesi iletişimle* ifade edilirler. Bazı anne/çocuk ilişkisi gözlemlerinin etkileyici biçimde resmettiği, bedensel ve hatta cinsel açıdan “uyarıcı” anneleri düşünelim. Daha az dikkat çekici olan bu dışavurumlar, anne ve bebeği

* İçsel kaynaklı (ç.n.)

arasındaki tüm birlikteliklerde mevcutturlar ve çocuksu cinselliğin (tabiri caizse) temelini atarlar. Bebeğe verdiği bedensel bakımlarla, *erojen bölgeleri* kışkırtan, *çocuğun cinsiyetli bedeninin* erojenliğini uyandıran ve bebeğinin bedenine yaptığı düşlemsel yatırımla, dürtüsel örgütlenmenin öncülleri olan *otoerotizm*lerin (Evelyn Kestenberg, 1972) zihinsel boyutunun kurulmasına öncülük eden kişi annedir.

Ama bu cinselleşme “birincil annelik endişesiyle” –şayet bununla annenin bebek tarafından içselleştirilebilen uyarıcı-kalkanı niteliklerini anlıyorsak– yatırılmak zorundadır. Michel Fain ve Denise Braunschweig’e (1971) gelince onlar, bilhassa annenin olmak üzere, ebeveynlerin bebeğe yönelik yatırımında cinselliğin zorunlu bastırılmasının altını çizmişlerdir. “Travmatik baştan çıkarmayı düşünmek” adlı bölümde, bu erken bastırmanın dengelenmesindeki bir eksikliğin, bunların sebep olduğu psikoseksüel örgütlenmenin bazı bozuklukları üzerindeki etkisine geri döneceğim.

Az önce tartıştığım bu ebeveyn katkısı, annenin *ruhsal* evreninden doğar; W.R. Bion’un iyi ifadesiyle annenin çocuğa yönelik *annelik düşlemidir*, ama bu bebekle anne arasındaki *bedensel* karşılaşmayla ifade bulur. Annenin yatırımında, yeterli bir annesel endişeyi sağlama yeteneği, bebeğin cinsiyetli bedenine verilen önem ve bu bedenin nasıl düşünüldüğü arasında varolan denge üzerine söylenecek çok şey vardır, ileriki bölümlerde bu noktaya geri döneceğim. Şimdilik, ne fazla ne de az olan ve geliştirici olan *yeterince iyi annesel baştan çıkarma* kavramını sürdüreceğim. Annenin bebeğe yatırımı, Freud’un sevecenlik diye adlandırdığı, annenin uyarıcı-kalkanı niteliklerine dayalı bir alan olan ve annelik düşleminin çocuğun ihtiyaçlarını karşılama endişesiyle ilgili olduğu anlar *ile* annenin ilgisinin, düşlemlenir-

ken aynı zamanda bedensel bakımların gerçekliğinde ele-alınan*, bu konuda annenin cinsel kuramlarını kanalizasyon eden ve çocuğun cinsiyetli bedeni tarafından daha fazla kışkırtıldığı anlar arasındaki dozaj açısından düşünülebilir. Yani bu, dışsal ve içsel uyarılmaların özel bir işleme biçimini yöneten bir dengeye göre, cinsel ve cinsel olmayan şeklinde nitelenebilecek anlar arasındaki karşıtlıktır.

Yine de burada, bebekle anne arasındaki birincil birlikteliği niteleyen ikili evrende *üçlünclüyü* taçlandıran boyuta atıfta bulunmak önemlidir. Babanın *gerçek* varlığının ve onun bebeğe yönelik yatırımının dışında, böylelikle anneyle çocuk arasında bir *ruhsal alan* koyan *babanın, annenin kafasındaki varlığının* önemini hesaba katan kuramsallaştırmaları hatırd tutacağız. “Aşığna” yönelik ilgisi yararına çocuğunu yalnız bırakan bir annenin çocukta uyandırdığı gizemin (Burada M. Fain’in, annenin bebeği haricindeki adam için yeniden kazandığı yatırımı ifade ettiği, “aşığın sansürü” kavramına gönderme yapıyorum), çocuğun ön-temsillerini *cinselleştirdiği* düşünülebilir.

Dürtüsel örgütlenme ve kadını

Bebekle ilişkisinde annesel baştan çıkarmanın payının dikkate alınması, dürtüsel örgütlenmenin kurulumunda ona belirleyici bir rol atfetmektir. Fakat bu şeyler iki taraflıdır. Baştan çıkarıcı

* Winnicott’un, İngilizce “handling” ve onun Fransızca karşılığı olan “maniement” sözcüğünün maalesef Türkçe’de tam bir karşılığı yoktur. Soyut ve somut farklı bağlamlarda kavrama, halletme, idare etme, ele alma gibi çeşitli anlamlara gelen bu sözcük için, aradaki bir “-” işaretiyle “ele-alma”yı uygun gördük. Metinde bir bebeğin anne tarafından “ele-alınması” ile, genel anlamda bir sorunu “ele almak” gibi iki kullanım farkı arasındaki karşılıklı önlemek için bu “-” işareti uygun görülmüştür. (ç.n.)

anneyle, baştan çıkarılan bebek... Peki ya erken ilişkide anneyi ne baştan çıkarır? Kendisini niteleyen *pasiflikle* bağlantılı ve “her iki cinsiyette de ortak olan kadınsıyı” muallakta bırakmıştık. Burada onu beni ilgilendiren bir bakış açısından, dürtüsel örgütlenmenin ergime potası olarak ele almanın zamanı gelmiştir.

J. Laplanche’in düşüncesinden esinlenen J. André’nin tezleri, doğrusu bu hususta bana bilhassa... baştan çıkarıcı göründü. Bu yazarın *her iki cinsiyetten* bebeğin pasifliğine çok özel bir önem verdiğini hatırlatırım. Ona göre, “yetişkinin baştan çıkarması erken kadınlığın kurucusudur; (ki) kendi içinde bilinçdışı olan, yapılanmış yetişkin cinselliğinin nüfuzu, çocuğu kadınsı konumun başlangıcı olan pasif ve baştan çıkarılmış bir konuma zorlar”.

J. André daha özgün biçimde kadınsı bir tutum olan bir içine-girilme konumundan, yani yetişkinin baştan çıkarmasına açık *çukur-çocuktan, oyuksal-çocuktan* bahseder. “Baştan çıkarılan çocukla kadınsı konumun önerdiğimiz birleşmesi, burada en arkaik dayanak noktasını bulur”.

J. André’nin tezleri benim için, kadına özgü ve Catherine Parat’ının çok değer verdiği “aktif alıcılığın” çekirdeği olan ve Jacqueline Schaeffer’in, genital sonucunu “boyun eğiş, sevgiliye zevkle teslim olma” diye adlandırdığı şeyin de öncüsü olan, *kökensel kadınsının pasif konumunun erotizasyonu* diye adlandırabileceğimiz şeyi kendi tarzlarınca vurgulama erdemine sahiptirler. Bu, Beno Rosenberg’in “yaşam mazoşizmi” diye adlandırdığı şeyi de içeren bir erotizasyondur.

Bununla beraber, dürtüsellüğün ilk kaynağı olan bu kökensel “kadınsının” her iki cinsiyette de reddedilebildiği bilinmektedir. Kız veya erkek olsun, bunun katkılarını içselleştirmek için, her biri kendi tarzınca bunu işlemlemek zorunda kalacaktır. Aslen kendi adıma, bu şekilde anlaşılan “kadınsının” taşıyıcısı olduğu

zenginliklerin altını çizeceğim. Dürtüsel yaşamın kaynaklarında, onun alıcı-açıklık özelliği dünyadaki karşılaşmaların sunduğu tüm verimliliklere hazırlar. İlk başta, çocuğun annenin katkısına yönelik alıcılığını harekete geçirenin bu canlı kaynaklar olduğu düşünülebilir. Aynı varsayım kısmen, dürtüsellik ile düşünce arasında varolan bağa ilişkin olarak yukarıda ortaya konan soruna karşılık gelir. Fakat sonrasında bu, kliniği sorgulamamıza da izin verir: Tedavide bu kadınsıya, kendini analistin yorumları tarafından nüfuz edilmeye bırakma, onları anlama ve bütünleştirme yeteneği atfedilebilir mi?

Ve klinik düzlemde, daha önce kurgusal yanını vurguladığım böylesi işlemlerlerin önemi tam da burda yatmaktadır. Kendi adıma bana öyle geliyor ki, *kadınsıya* az önce söylediğim nitelikleri atfetmek, aktarımsal ve karşıaktarımsal ilişkinin analizini zenginleştiren bir boyutun analitik dinlenişini renklendirir. Ayrıca, tekrar ediyorum, bu gönderme cinsel ile cinsel olmayanın birbirinden kaçınılmaz ayrılmazlıklarını hatırlatır; ruhsal yaşamın kökenlerine -en azından böyle farzedilebilir- atıfta bulunan, malzemenin en “erken” katmanlarında bu böyledir.

Ancak, sonraki bölümde görülecektir ki, burada savunduğum konum yine bana ait olan “stratejik” köşe taşlarıyla, yani klinik malzemede cinsel veya cinsel-olmayan türden olanları ayrıştırma girişimiyle çelişkili görünebilir. Üzerinde cinsellikten esinlenmiş bir düşüncenin kurulduğu bir zeminin muğlaklığa açık kaldığı çok doğrudur, bundan kaçamam...

Kadınsı ve annesel üzerine

Önceki düşünceler, kendi tarzlarınca, bebekle karşılaşması içinde annenin *kadınsı erotiğinin* hassas problemine vurgu

yapmışlardır; bu, ikonoklastik* özelliği “arkaik kadınsıya” yaklaşımın özgün güçlüklerine katkıda bulunan bir boyuttur. Kendince, bir *saf kadınsıdan* bahsederek, kadınsı teriminin bu kullanımıyla ona ilişkin anlamları daha da karmaşıklaştıran D.W. Winnicott’un tezinin, *annesel* katkı açısından onun *erotik kadınsı* bileşeninden kurtulmaya yönelik bir girişimden ileri geldiği düşünülebilir.

D.W. Winnicott’un (1971) bu “saf kadınsıyı”, “varolmayla” ilgili olarak dikkate aldığı hatırlanacaktır. Bu, memeyle temel özdeşleşme yoluyla -*meme olmakla*- varolma duygusunu meydana getiren şeydir. Varolmanın aksine, *yapmak* erkeksinin alanındadır. Ama bilhassa, D.W. Winnicott bu “saf kadınsıyı” *dürtüseline* *gerisine* konumlandırır. Bir kez daha bana öyle geliyor ki, tam anlamıyla radikalleşmiş dürtüsüz bir “kendilik” olduğu iddia edilen bir şeyi “kadınsı” olarak, yani *cinsiyetliliği* ima eden bir terimle adlandırma fikrinin paradoksallığını sorgulamak, daha önce ortaya konan sıkıntıya geri döndürür: *Cinsellikten arınmış* erken bir evrenin imgesi nasıl muhafaza edilebilir? Bu terimin seçilmesiyle, “varolmanın” ve “cinsiyetliliğin” kaçınılmaz birlikteliğini yeniden kuran bir bastırılanın geri dönüşü varsayımından bahsedilebilir mi? Ama bu belki de, kendi tarzınca, ütöpik biçimde *saf* bir *annesele* işaret eder...

Kadınsıyı incelemek üzere ve *kadınlığa* ilişkin olarak -annelikte oldukça ön plana çıkan konumlar olan- *annesel bir konuma* ve *kadınsı bir konuma* ait olanı kavramsallaştıran bir diğer tepe noktası sunan görüşleri ele alalım. F. Guignard (1987) kendisine göre, *birincil annesel* ve *birincil kadınsı* olarak ifade ettiği iki ruhsal örgütlenme alanı tariflemiştir; bu bilhassa

* Yerleşik gelenekleri yıkan (ç.n.)

Thierry Bokanowski (1993) tarafından yeniden ele alınan bir terminolojidir. Elbette anneliğe, ama genel olarak kadına özgü bu iki bileşenin farklılaşmasının, annenin bebeğe yatırımına ilişkin olarak önceden söylenenlere yakın olduğunu varsayarak, F. Guignard'ın düşüncesini çarpıttığımı düşünmüyorum. *Birincil annesel*, annenin “düşlem kapasitesiyle” karşılaşma yoluyla ruhsal ve dürtüsel yaşamın kurulumunun taşıyıcısı olan, cinsellikten arınmış sevecenlik alanına dahildir. *Birincil kadınsı*, erkeğine yönelen bir kadın-anneyle özdeşleşme yoluyla olduğu kadar, bedensel bakımların belirli bir erotizasyonu da (ve bunda ısrarlıyım) cinselleşmeyi ortaya çıkarır.

J. Chasseguet (1988) de, kadınlıktan ayrılmaz olan *anneliğe yatkınlık* diye adlandırdığı kadınsıya vurgu yapar. O, anneliğe uygunluğu, analistin karşıaktarımındaki işleyişlerinin altını çizdiği ruhsal bileşenlere bağlar. “Çocuk sahibi olma arzusuyla, hamilelikle, doğumla... ilgili” nitelikler olan, *bekleme*, *erteleme*, *gerçeklik ilkesinin* hesaba katılması niteliklerinin üzerinde durur. Erkek ve kadın bu eğilimlere sahiptirler. Ancak, *bedensel olarak* çocuk doğurma yeteneğine sahip olan kadın, bununla daha bolca donanmıştır.

Kendi adıma, J. Chasseguet'nin duruşuna katılıyorum. “Birincil annesel” ve “anneliğe yatkınlık” bana yakın görünüyorlar ve yukarıda söz edilen “kadınsıyla” *eş-erimsel* olarak kadınlığa dahildirler. Aynı zamanda, bebeğe yönelik annesel ve kadınsı konumları -bunlar, anneyle temas halinde bebeğin içine işleyen konumlardır- bütünleştiren bir *varlık* olan, annesel yatırımı niteleyen bir *kadınsı anneselden* bahsetmeyi tercih ediyorum.

* “Aynı düzlemde yer alma” anlamında (ç.n.)

Birincil özdeşleşme, birincil eşcinsellik

Anneyle temas halindeki bebeğin nüfuz edilmesini sorgulamak, *birincil özdeşleşme* kavramına gönderme yapabilir. Bilinmektedir ki bu kavram, temel anne-bebek yakınlığına bağlı ilk iletişimi açıkladığı varsayılan en ilkel mekanizmalarla ilgilidir: Laplanche ve Pontalis'e göre bu, "Nesnenin başlangıçta bağımsız olduğunun farzedildiği, önceden kurulmuş bir ilişkiye ikincil olmayan, öznenin ötekinin modeli üzerinde ilkel yapılanma biçimidir". Ama bu kavram, bir kez daha, kadınsı tarafından ortaya konan ne bilinmezliklerden, ne de muğlaklıklardan kaçamaz: Anne, bu ayrıcalıklı temas yoluyla neyi miras bırakır? "Biyolojik açıdan" anneyi niteleyen, temel olarak "ötekine verilen bakımların" taşıyıcısı olduğu söylenen, ama hakiki bir onarımın ruhsal çekirdeği olan Winnicottçu "to care"e uzanan bir "birincil annesel" mi? Bir "kadınsı düşüncenin" temelini atan düşlemin çekirdeği olan, annelik etme ve kapsama becerileri mi? (J. Cosnier, 1987; J. Chasseguet, 1988). Peki şu halde, kim kız çocuğun içine daha çok nüfuz eder? Ama aynı zamanda bu, benim uzun uzadıya tartıştığım unsur olan, "kadınsı psikoseksüelliğin" öncüsü olan bir kadınsıyla özdeşleşmedir. Kızın gelişimi, gerçekten kadınsı bir "ilk-kadınlığı" oluşturan kendi cinsiyetine yönelik özdeşleşmesel bir hareketle, en azından belli bir dereceye kadar kolaylaşmış olur... bu, ileride pek çok fırsatta geri döneceğim bir sorudur¹.

Bununla beraber, birincil özdeşleşme anne/bebek karşılaşmasında söz konusu olan şeyi açıklamak için bana yeterli gelmemektedir. Freud'un yatırın ve özdeşleşme arasında, iki meka-

¹ Erkekteki bu ilk nüfuz edilmenin akıbeti "Homosexualité féminine chez l'homme" (1997) [Erkekte kadınsı eşcinsellik, (ç.n.)] başlıklı makalede yeniden ele alınmıştır.

nizmadan biri veya diğzerinin önceliğinde karar kılmaksızın ortaya koyduğu farklılık anımsanacaktır: Özdeşleşme mi yatırıma izin verir, veya tersine yatırım mı özdeşleşmenin temelini atar? Ne olursa olsun, anne/bebek karşılaşması içerisindeki *ilişkide* mevzubahis olan şeyi açıklamak için, *birincil eşcinsellik* kavramına başvurmak bana keşifsel görünmüştür; anneyle kız arasındaki eşcinsel ilişkinin potası olan birincil eşcinsellik, bir kız bebekle ilgili olduğundan bilhassa yüklü bir anlam kazanır. Bu sorunsal “Önemsenmeyen bir bağ: kadınsı eşcinsellik” adlı bölümde şekillendirilecektir.

Kadınsıyı düşünmek

Yine de, referans alınan kuramlar hangileri olursa olsun, yaşamın şafağından, yani *insan ruhsallığının bu “arkaik” tarihöncesinden bahsetmek, bizi kaçınılmaz olarak insan yavrusunun bir kadından –annesinden- doğduğu ve ilk izini/damgasını, ilk ilişkisini ördüğü, onunla ve onun sayesinde ilk zevklerini ama aynı zamanda ilk ıstıraplarını yaşadığı bu kadından aldığı gerçeğine götürür. Bundan dolayı “kadınsı” her-yerde olmuştur ve öyle kalır. Bu O’nunla -kadın olan anneyle- ilk karşılaşmadan doğan, ve kimi zaman pozitif olarak -fakat bu “pozitif” sıklıkla sessizdir- fakat daha ziyade negatif biçimde tedavilerde gün yüzüne çıkan bir kadınsıdır. Ruhsal kökenlere özgü karanlık boşluk olan bu kadınsı, kimliğin sallanan temellerini sağlamlaştırmak ama aynı zamanda ilkel travmaların ardıl etkilerini –bu sorunsallar “Kara antlaşma” ve “Travmatik baştan çıkarmayı düşünmek” adlı bölümlerde ele alınacaktırlar– iyileştirmek için*

düşünülmesi gerekir. İster erkeksi ister kadınsı olsun¹, bu kadınsının gelecekteki kimliği oturtmak için bütünleştirilmesi vazgeçilmezdir.

Bununla beraber, bu “kadınsı”nın anlamlarına dair önceki satırlarda dile getirilen muğlaklıklarla, ama aynı zamanda erkek veya kız olmaya göre farklılaştırıcı nüfuz-edişlerin ortaya koyduğu sorgulamalarla karşılaştığımızdan itibaren, kadınlığın özgünlüğünü incelemek için, onun çekirdeği ve aynı zamanda kimlik duygusunun kökü olan *temel kimliğin cinsiyetlenmesini* içeren, *kadınsıdaki* kimlik ve kadınsı narsisizm kavramlarını da referans almak bana keşifsel görünmektedir. Ve bu bilhassa kadınlığın oluşumunun kavranması ve klinik olarak ele-alınışı için böyledir. Bu nokta özellikle “Kadınsı kimlik, kadınsıdaki kimlik” bölümünde geliştirilecektir.

Kadınlığı oluşturmak

Kadınlığın oluşumu, analitik çalışmanın başlıca konularından birisi sayılabilir; kadın olarak kendini gerçekleştirmeye yönelik bir doğrulamanın özelliklerinin yanı sıra, aynı zamanda kadının erkeğe yönelik itkilerindeki “dürtüsel özelliklerini”, haz alma ve karşılama niteliklerini de içeren tam bir “*cinsiyetli kimliğin*” kazanımı, kadınlığın kazanımıdır.

Bu kazanım, kuramsal anlayışını çizmeye çalıştığım dipsiz boşluklarla karşılaşmaktan geçer. Bence, “kadınsının” hissedarı olduğu, yalnızca ruhsallığın en arkaik düzeylerinin işlenmesi,

¹ Başka bir yerde (“Homosexualité féminine chez l’homme”, 1997 [Erkekten kadınsı eşcinsellik, (ç.n.)]), bazı erkeklerde, yalnızca çok uzun bir analizden ele almaya izin verdiği yanılgıya kapılmış bir çekirdek olan, anneyle yabancılaştırıcı bir eşcinsel bağdan kaynaklanan eril doğrulama sorunlarını geliştirdim.

tam bir kadınlığa erişmeye izin verir. Bu işlemlemeyi düşünmek için, *kadınsı* kimlik kavramına başvurmak son derece uygundur.

Bununla beraber, onun oluşumunun dikkate alınması bence bir başka kavrama, Christian David'in (1975) dediği gibi psiko-seksüel gelişimi birleştiren *ruhsal biseksüellik* kavramına başvurmayı gerektirir. Biseksüellik, kadınsı kimliğin oluşumuna katkı sağlayan *erkeksi özdeşleşmeleri* açıklar. Kendi adıma, cinsiyetlerarası birlikteliğin ilkel kaydı olan "*birincil biseksüellik*"¹ kavramının keşifsellliğini savunmuşumdur. Az ya da çok ahenkli ilkel sahnenin bu temsili, giderek, üzerinde her iki cinsiyetin katkıları açısından zengin bir cinsiyetli kimliğin yükseldiği humuslu toprak haline gelir; iyisiyle kötüsüyle "cinsiyetlerin savaşı ve barışı".

Böylece, temel kimliğin işlemlenmesiyle, "ödipal/genital" düzeydeki sorunsalların sergilenmesine götüren bütünleştirici yolu buluruz; bu, *her iki ebeveynye yönelik* ikincil özdeşleşmelere bağlı çatışmasallaşmaların, kadına özgü sorunsalların, ve yukarıda söz edilen heteroseksüel ve eşcinsel aktarımsal ilişkilerde yeniden canlanan "ruhsalcinselliğin", tam bir sergilenme ve analiz dönemidir. Bilinmektedir ki, kadınsı ve erkeksi özellikleri sınırlılıkları ve zenginlikleri içerisinde belirlemeye katkı sağlayan şey bu özdeşleşmelerdir; yani kadınsı olanakların tümüyle gerçekleşmesiyle kadınsı kimliğin oluşumudur.

¹ "La bisexualité psychique: guerre et paix des sexes", *Monographie de la Revue française de Psychanalyse*, Paris, PUF, 1997 [Ruhsal biseksüellik: cinsiyetlerin savaşı ve barışı, (ç.n.)]. Halihazırdaki çalışmada bana ayrılan alan bu makaleyi yeniden ele almama izin vermiyor. Orada bilhassa, kadınlığın oluşumunda *babayla* ilişkinin çatışmasallaşmasının etkisinin üzerinde durdum (ayrıca "D'une matrice à l'autre", 1987 [Bir kaideden diğerine (ç.n.)] makalesinde olduğu gibi); burada *anne* ile kız arasındaki ilişkiye ayrıcalık vermeyi seçtiysem de, bu etkinin önemi belirleyicidir.

Ya analist?

Kadınlığı oluşturmak... Önceki sayfalarda “kadınsı şeyin” analizinde bugün benim için referans işlevi gören, ve seçimi, klinik deneyimimle diyalektik halinde benim kişisel yolculuğum tarafından dikte edilmiş olan kuramsal köşe-taşlarını ortaya koydum. Bu köşe-taşları klinik verileri ve özellikle orada kendini gösteren kadınsıyı işlemlememe yardımcı olmaktadırlar.

Ve klinikte bu kadınsı, arkaik ifadelerinde olduğu gibi genital ifadelerinde de en canlı ve aynı zamanda en şiddetli biçimde, aktarımsal dışavurumlarında kendini gösterir. Analistin karşıaktarımı bilhassa bu şekilde devamlı kışkırtılır. Peki ya aktarımsal ve karşıaktarımsal alanın özgünlüğü içinde, *analistin cinsiyeti* hakkında ne düşüneceğiz?

Öncelikle hasta için analistin cinsiyetinin gerçekliği. “Gerçeklik”, bu isterse analistin cinsiyeti olsun, düşlem dünyasının bazı kesimlerini öne çıkararak, bulanıklaştırarak veya silerek hastanın malzemesini etkiler. Elbette bunun, söz konusu kişiliklere göre az ya da çok önemi olacaktır. Bugün, sınır durumların analistin cinsiyetinin etkisine daha duyarlı olduklarının kabulü konusunda fikir birliği vardır. Yine de bu sorunsal, bilhassa cinsiyetli kimlik söz konusu olduğunda herkes için tüm önemini korur.

Peki ya hemen ardından, *analistin cinsiyetli karşıaktarımı* hakkında ne söylenebilir? Burada da, bunun kısmen dinleyiş biçimini etkilediğine inanmak durumundayız. Kendi bilinçdışı örgütlenmesine, nesnesel, narsisistik, cinsel, genital ve pregenital vs. çizgilerine göre, şu veya bu “kadınsı” malzemeye karşı duyarlı olma biçimini yansıtan kadınsıyı yazma tarzında kendini

gösteren şey, kadınsının dinlenişini, yazılışını ve anlayışını renklendirecektir.

Elbette, ben de kurala bir istisna teşkil etmiyorum... Aynı zamanda, kendi öznel ve göreceli katkımın farkında olduğumu sanıyorum. Yine de benim için, takip eden satırlar boyunca araştırmamın yol göstericisi* olmuş ve olmaya devam belirli bir gidişatı paylaşmak, kadınların ruhsallığı için bir kadının ruhsallığına yönelik fikirlerimi aktarmak önemlidir... ki bu benim erkeklerin ruhsallığına yönelik ilgimi hiçbir şekilde azaltmaz... Zaten, erkek olmadan kadın nedir ki... ve aynı şekilde kadın olmadan erkek. Dolayısıyla erkek de benim düşüncelerime dahil olacaktır fakat ihtiyatlı bir biçimde, çünkü ben burada kadınsıdan ve kadınlıktan bahsetmeyi tercih ettim.

* Orjinal metinde: “Ariadne ipi”; Yunan mitolojisinde Ariadne’nin Theseus’a labirente yolunu bulması için verdiği ip. (ç.n.)

Bölüm II

KADINSI KİMLİK, KADINSIDAKİ KİMLİK

Klinik, söylediğim gibi, düşünceme referans görevi görmektedir. “Kadınsı klinik” üzerine sorgulamalar açmak ve onun bazı özelliklerini sunmak için kliniğe başvururum. Daha açık biçimde, ilk olarak, Brigitte’in analiz seansları “kadınsı cinselliğin” analizine ilişkin bazı sorunsalları (penis haseti, kadınsı kastrasyon) örneklendirmemi ve yorumlamamı sağlayacak; böylece ikinci olarak, temel örgütlenmeye, yani kadınsı kimlik sorunsalına ilişkin sorgulamalarla ele alınabilecek¹.

Brigitte

En nihayet hastamın oldukça sıradan olan geçmişi hakkında pek az şey söyleyeceğim. Kentli orta-sınıf bir aileden gelmektedir, kalabalık bir ailenin en büyük kızıdır; kendisini ailesine adanmış fakat depresif bir annesi vardır; babası, biraz özensiz ve mesafeli bir *pater familias** rolünü kararlılıkla üstlenmiştir.

Kendisi beni görmeye geldiğinde, aktif, ailenin annesi, ve bir hukukçu kariyerini görünürde başarıyla üstlenmiş bir kadındır. Rahatsızlıkları kızıyla ilişkisini yönetmedeki güçlüklerinde, aşk

¹ Bu bölüm büyük ölçüde, J. ve M. Cournut’nun (1993) katkısının tartışması olarak ortaya koyduğum metinden esinlenmiştir. Sunulan bakış açılarının seçimi, varolduğunu varsaydığım bir anlaşmazlık havasından elbette etkilenmektedir. Ama çok sık olarak, olası bir muhatapla yapılan diyalogla, bilinçli veya bilinçdışı biçimde hareketlenerek yazıp düşünmez miyiz? Bu, tortulaşması bugün kişisel konumlarımı kesinleştirmeme izin veren bir diyalogdur.

* Aile babası (ç.n.)

ilişkilerinin kararsızlığında ve tekrarlayan depresif eğilimlerinde kendilerini göstermektedir. Ama aynı zamanda, kendisini doğrulama durumları karşısında onu etkisiz hale getiren kaygılardan da yakınmaktadır.

Bir analize başladık. İlk başta bu, nevrotik bir alanda sergilenmektedir. Brigitte'in ruhsal nitelikleri, örgütlü savunmalar tarafından korunan bir düşlem dünyasında layıkıyla biçimlenmiş bir bilinçdışının analizini ele almamıza izin vermektedir. Brigitte benim amacıma hizmet edecek metaforlaştırma yeteneklerini kullanmaya yönelik büyük bir meziyete sahiptir.

Brigitte'in düşlemsel örgütlenmesinin zengin bir aktarımı, yani nazik, görgülü, hakiki bir mesafede, *cinsiyetli* bir aktarım kurulmaktadır. Kimi zaman anne, kimi zaman baba olarak, "bütün nesne" olarak deneyimlenmekteyim. Kendini gösteren sorunsal pregenital öğeler yakalamamıza izin verse de, ödipal bir tondadır; anne, kadınlığı içinde pek az ve dahası depresif olarak ifade edilse de, babanın kadını olarak görünmektedir. Baba referans noktasıdır, küçük bir ödipal kız tarafından sevilen, erkek nitelikleriyle yapılandırıcı bir babadır. Ters Oedipus da kendini göstermektedir: Brigitte annesine çok bağlıdır, burada baba rakip olarak görülmektedir.

Baskın nevrotik yapıdaki tüm analizanlar gibi Brigitte, bu ödipal bağlam yoluyla, *kadın kimliğini* ortaya koyma arzusunu ifade etmektedir. Günümüz kadınlarının tüm şevk ve ateşiyle, onun gerçekleşmesini talep etmekte; kullanmayı dilediği nitelikleri ve özellikleri, ama aynı zamanda sağlam ve doyurucu bir aşk ilişkisine yönelik arzusunu öne sürmektedir. Ama bu kendini ortaya koymaya yönelik dışavurumlar, suçluluk ve yasaklarla sarsılmış, kaygı ve ketlenmelerle engellenmiştir.

Kadınısı kimlik

Brigitte'nin meziyeti, belirttiğim gibi, kendisini nasıl gördüğünü metaforlaştırmaya yönelik kayda değer yeteneklere sahip olmasıdır ve bunu içe almış bir biçimde yapmaktadır. *Bir oyuk*, kadınlığıyla bütünleşmiş *alıcı bir çukur* tariflemektedir. Kendi derinliklerinde gizli bu oyuk kimi zaman vajina, kimi zaman rahimdir; o, doldurulmak için çabalayan vajinadır; aynı zamanda onun tüm varlığının dünyasına açılan aralıktır.

Bununla beraber, Brigitte halihazırda beni uyarıyor: Bu oyuk dipsiz kuyu da olabilir; oyuk eksik veya başarısız olduğunda, kendisinin karmaşa içinde dağılma kaygısını dile getiriyor; bu, dehşete kapıldığı ve onu koruması gereken narsisistik çöküştür. Onun öngörüsüne geri döneceğiz.

Şimdilik, analitik çalışmanın bir kısmı, babayla özdeşleşme yoluyla anneye özdeşleşmede edinilen kadınsı kabın etkinliğini sağlayan, kadınsı oyuğun dibini kapamaya gelen bir tıkaçın/direğin, yani babanın penisinin eklenmesi düşleminin işlemlenmesine odaklanmaktadır. Bu, kişiliğin narsisistik temellerinin yapısını egeyen olan ruhsal biseksüelliği metaforlaştırmanın daha açık bir yolu mudur? Brigitte'in imgelemi, onun temel kimliğine katkı sağlayan annesel ve babasal özelliklerin birleştirilmesinin içselleşmesini mükemmel bir biçimde resmetmektedir. Brigitte vurguluyor: Edindiği zemin, *kadınsı kimliğini* sağlama almak için tamamen kendisine ait olmalıdır.

Bu seri, “La bisexualité psychique, guerre et paix des sexes” (1997) makalesinde işlediğim tema olan, *temel* ruhsal biseksüellik açısından ele alınabilir. Burada, tekrar ediyorum, “nevrotik”

* Ruhsal biseksüellik, cinsiyetlerin savaşı ve barışı (ç.n.)

bir tarzda sergilenen bu malzemeye dahil olan “kadınsı cinselliğin” parametreleri üzerinde duracağım. Analizin bu döneminde Brigitte, kendini doğrulama çabaları içerisinde, hem bir erkeğe yönelik cinsel açılım arzularına ve hem de kişisel edinimlerine ilişkin “niteliklerini” kullanamamaktan acıklı biçimde yakınmaktadır. *Kastrasyon kaygısını* çağrıştıran suçluluk ve yasaklar onun etrafında süzölmektedir. Kastrasyon tehdidi neyle ilgilidir? Zeminle mi (tıkaç/direk), direklerle mi ya da oyukla mı? Peki eğer “zemin” hedefleniyorsa, *gasp edilmiş bir penis* mi gerekir? Diğer bir deyişle Brigitte’in malzemesi “zeminin üstünde”, “kadınsı cinselliğe” ilişkin sorunsalın iki efsanevi eksenini ele almaya izin verir: *Penis haseti ve kadınsı kastrasyon kaygısı*.

Penis haseti

Brigitte’in sorunsalının aşırı bir penis hasetinin haklı yaptırımını yorumlanacağı bir dönem –Freud ve H. Deutsch’un dönemi– olmuştur. Bu, kız çocuğun negatifle, yani yalnızca erkeğin sahip olduğu bir özelliğin yokluğuyla tanımlandığı *fallik tekçilik* dönemidir. Burada “evrensel penis” tapınmacılığına (J. ve M. Cournut, 1993) ilişkin kuramsal konumların evrimine yeniden değinmeyeceğim. Önceki bölümde hatırlattığım gibi, bugün herkes bunda hemfikirdir ki, böylesi bir kuram Freud’un çocuksu cinsel kuramlarından etkilenmiştir. Yine de, kuramın gördüğü (ve şüphesiz hâlâ görmekte olduğu...) rağbetin yalnızca tek başına Freud’un saygınlığına bağlı olmadığı düşünülebilir. Bana göre bu, cinsiyetlerarası karşılaşmanın bilinçdışı idaresinden beslenen, kurumsal yapıların pek çoğu tarafından devralınan bir eğilime denk gelmektedir. Klinik düzlemde bu, bir kurama bağlı kalmanın, yorumun içindeki mesajı ne denli yönlendirebileceğini hatırlatmaktadır: Kız çocuğa, *gerçek* olarak deneyimle-

nen bir eksikliğe eklenmiş bir “penis haseti” atfetmenin, yorumun yönünü yersiz gösterişlerden tam bir vazgeçişe doğru saptırdığı açıktır. Ve kadın veya erkek olsun, kendi içsel ve dışsal “cinsiyetler savaşını” devamlı işlemlemek zorunda olan analistin bilinçdışı tarafından iletilen bu riskin, varlığını hissettirmeye devam etmeyeceğinden emin değilim. Klinik bize göstermektedir ki, penis kadınsı düşlemlere musallat olmaya devam etmektedir ve bu itiraz edilemez “penis hasetinin” yorumu, analistler arasında anlaşmazlık yaratmak veya asla tamamen yok olmayan bir fallosantrizmi beslemek için, kolaylıkla kullanılan kavramsal muğlaklıkların taşıyıcısı olarak kalmaktadır.

Kadınsı düşlemselin gösterdiği *penis hasetini*, bugün nasıl anlamak gerekir? Söz konusu haset, kız için, *erkeğe ait saydığı* ve dolayısıyla kullanımı kendisine kapalı olan özelliklerle ilgilidir. Burada *olmak için sahip olmak* sorunsalı söz konusudur, yani *tam anlamıyla bir kadınlık ortaya koymak* için erkekten koparıp alınması gereken, *erkeğe atfedilen* ayrıcalık uygulamasının çatışmasallaşmasının sorunsalıdır. Babasal ayrıcalığı kullanmak, suçlu bir sahiplenişe eş değerdir. Bu sorunsal iyi bilinir: Kadınlardaki, onları “babanın sağ kolu” (J. Chasseguet) tutumuna yönelten -ki bu kadınların “özgün suçluluğundan” görece elverişli bir çıkış yoludur- babasal nitelikleri sahiplenme arzularının şiddetli karşıyatırımları bilinmektedir. Brigitte için, bu özellikler arasından, zamanında -her ikisi de babasal ayrıcalık olarak yaşanan- başladığı üniversite tahsiliyle eş zamanlı olan cinsel haz, dolayısıyla ketlenmeyle sarsılmıştı. Ve Brigitte’in düşlemleri apaçıktır: Analizinin birinci evresinde, bu, babadan çalınan bir özellik olarak ifade edilişi kastrasyon tehdidiyle sarsılmış haset edilen bir penistir.

Erkeğe özgü nitelikler atfetme, oldukça açık olarak, her hastanın aile öyküsüne bağlıdır. Ama bilinmektedir ki, kültürel iletim bir veya diğer cinsiyete ait olduğu varsayılan özellikleri burada kurumsallaştırır. Soru, bazı niteliklerin kültürel olanın berisinde her cinsiyeti daha kesin olarak belirleyip belirlemediğidir. Kız ve erkeğin, *cinsiyetlerine göre ebeveynleri tarafından yatırma uğrayan*, yalnızca kız veya erkek olma “durumlarına” bağlı olan özgün nitelikler geliştirdikleri düşünülebilir mi? Bu sorgulamaya geri döneceğim.

Şimdilik, bilhassa benim konumun devamını ilgilendiren bir soru üzerinde kısaca duracağım. “Penis haseti” gerçekten -bunu az önce tartıştım- tüm kadınların, ayrıca tüm erkeklerin de bilinçdışı düşlemlerinin bir parçasıdır. Her iki cinsiyete özgü ayrıcalıkların *simgesel temsili* olarak bu denli imtiyazlı bir yer tutma noktasına varan, söz konusu penisin aşırı-yatırımını nasıl anlamak gerekir?

Penis mi? Fallus mu?

Penisin aşırı-yatırımını pek çok yazar tarafından (özellikle Michèle ve Roger Perron, 1993) *algısal* bir unsura atfedilir: Penis görülebilir ve dolayısıyla erkenden cinsiyetlerin farklılığını ifade eder. Her iki cinsiyet tarafından penise verilen önemin bu yorumunu memnuniyetle kabul ederim. Öte yandan bu, penisin anlamının salt genitalitenin çok ötesine geçtiğini hatırlatır. Eğer penis *farklılıkların* zorunlu kabulüyle bağlantılıysa, cinsiyetlerin farklılığı kusurları, sınırları ve eksiklikleri doğrulayan temel farklılıklara gönderme yapar. Penis görünümü altında, bu ortaya çıkan bir *narsisistik özelliktir*, ona yönelik haset farklılaşmamış tümgüçlü bir evren nostaljisiyle ilgilidir. Burada penis haseti,

bilhassa kadınlara atfedilen niteliklere yönelik bir haset olan, bugün bazılarının bunun için de penis haseti demekle tereddüt etmediği erkekteki eşdeğerini bulur. Ayrıca, M. ve R. Perron'un yukarıda değinilen metninde savundukları gibi, penisin "her iki cinsiyet için de simgeleştirici işlevini" onun bu anlamı –fallik özelliği– içinde kavrayabiliriz.

Her halükarda önemli olan, bahsedilen penisin, abartılı bir somutlaştırmanın onu indirgeyeceği bu "küçük et parçası" (André Green, 1990) değil, fakat düşlemsel örgütlenmenin içerisinde simgesel bir destek olduğunu hatırlatmaktır. Ve aslında, her zaman alevlenmeye hazır gizil bir fallosantrizmi yeniden etkin kılan şey, gerçekten bu somutlaştırmadır: Eğer penis bir takım özelliklerin temsilcisi olarak değil de, penis olarak ele alınırsa, pekala kabul etmek gerekir ki kız çocuk ondan mahrumdur...

Penis, annenin arzu nesnesi

Şu halde, "gerçek penisin" tartışmasız "üstünlüğünü" bulduğu bir alan vardır: Anneyi cinsel olarak tatmin eden odur. Kendi adıma, onun algısal yönünden daha fazla, veya en azından bu yönüyle uyumlu olarak, bu "gerçek penis" ayrıcalığı, bana göre yalnızca penisin düşlemsel aşırı-yatırımına değil, ama aynı zamanda kliniğin (ve kuramların...) sergilediği simgesel aşırı-yatırım ile fallosantrizmin "erkeksi cinsiyete" tanıdığı "üstünlük" arasındaki kaymalara da katkı sağlamaya elverişli görünmektedir.

Ve kliniğin kız çocukta ortaya koyduğu şey tam da budur; yani sorunu, oldukça belirgin bir alanda özellikle "gerçek bir eksiklik" olarak hissedilen bir "penis hasetidir" -yani anneyle bir aşk birlikteliğine izin vermeye elverişli bir organa yönelik

hasettir. Kız, annenin *arzu* nesnesi olarak penise haset eder. Ancak! Divanlar bunu bize öğretmektedir ki: Erkek gerçekten, bu annesel-arzu-nesnesi-penise sahiptir, ki bu yine de onun hayatını daha kolay hale getirmez! Penisinin gelişmemişliği erkeğe bu arzunun gerçekleştirilemez olduğunu hatırlatmak ve onu, anneyi tatmin etmeye yönelik bir aciziyetin sancıları içine batırmak için oradadır¹.

O halde, her şeye sahip olamayız... Ve kızlar ve erkekler komşunun çimlerinin daha yeşil olduğunu* görmek için birleşirler. Başka bir yerde (“L’homosexualité féminine chez l’homme”, 1997** erkeğe musallat olabilen hasetleri ele aldım. Yine de... O, erkek, özgün nitelikleri *düşlemsel olarak temsil eden* penise sahiptir. “Penis hasetine” adanmış bu parkurun sonunda, biraz kışkırtıcı bir tarzda bir sorgulama formüle etme ayartısı içindeyim, ama neden olmasın? Eğer kızın analizi –bilhassa Brigitte’inki– kendi kişisel doğrulamasını sağlamak için erkeksi olarak yaşantılanan ayrıcalıkların sahiplenilmesini çatışmasızlaştırmakla ilgiliyse, erkeksi mülkleri telafi etmek için, kızın *hiçbir şeyi* yok mudur? Elbette ben, önermemi düşlemsel düzlemde konumlandırıyorum. Fakat bu konuda, benimsenen kuramsal konumların masum olmaktan uzak olduğunu düşünüyorum, bu noktaya geri döneceğim. “Penis haseti” kavramı bana, apaçık ve gereğince “analiz edilebilir” klinik varlığının ötesinde, analizana ve analiste dokunan ve söylediğim gibi, istesek de istemesek de -her zaman kendini göstermeye müsait bir rekabet olan- “cinsiyetler savaşıyla” ilgili bir sorunsalı üstüne çekiyor gibi görünüyor.

¹ J. Chasseguet, çocuk bedeninin ona dayattığı sınırlarla yüzleşen küçük erkeğin yolunu çizen güçlükleri mükemmel biçimde tariflemiştir.

* Bu özdeyiş, Türkçe’deki “komşunun tavuğu komşuya kaz görünür” atasözüyle karşılaştırılabilir. (ç.n.)

** Erkekten kadını eşcinsellik, (ç.n.)

Kadındaki kastrasyon kaygısına yaklaşım, ele aldığım konuyu derinleştirmeme izin verecektir.

Kadınsı kastrasyon kaygısı

Brigitte'in analizinde daha önce üzerinde durduğumuz sorulara geri dönelim: kastrasyon tehdidi neye ilişkindir, direğe mi yoksa oyuğa mı? Bunu az önce açıkladım: Bir ilk düzeyde, Brigitte'de kastrasyon kaygısı direğe, yani sahiplenilmesi "kastasyon" tehdidi içeren haset edilen babasal penise ilişkindir; dolayısıyla bu penis, kullanımı çatışmasallaşan "erkeksi" özellikleri simgeler.

Bununla beraber, analiz devam ettikçe, giderek başka tür bir malzeme ortaya çıkmaktadır. Üniversite eğitimlerinin temsil ettiği "peniscil" eşdeğerin çatışmasallaşmasının sistemli analizine rağmen, Brigitte mesleki alanda harekete geçmede büyük güçlükler hissetmeye devam etmektedir. O zaman öğreniyorum ki, annesi de öğrenim görmek istemiş fakat gerçekleştirememişti çünkü onun da kendi babası buna karşı çıkmıştı, ki o da öğrenim görmemişti. Bu kez kadınsı gelenekte, "üniversite öğrenimi", kendisine yönelik muzaffer bir rekabetin imkansız olduğu annenin dolayısıyla potansiyel özelliği haline gelmektedir. Öte yandan, daha açıkça mevcut bir kadınsı rekabet, bir anda babaya yönelik baştan çıkarıcı niteliklerle yüklü bir annesel imge ortaya çıkarabilir... Bu bağlamda, "üniversite öğrenimi" artık "erkeksi penis" değil fakat pekala kadınsı oyuğun ayrıcalığıdır; cinsellik artık yalnızca erkeklere has değildir, imrenilesi bir kadınlıkla ilişkilidir...

En azından ben, Brigitte'in malzemesini böyle anladım ve ona böyle yorumladım. Elbette bana, bunun nesiller-ötesi bir sorunsal içinde, *annenin babasının penisiyle ilgili olduğu* yanıtı verilebilir.

Kendi adıma bunun, bir özdeşleşme sürecine dahil olan öznelleş-tirici sahiplenmeye burun kıvrırmak olduğunu düşünürüm. Annenin babaya özgü arzularla özdeşleşmeyi, elbette penis haseti biçiminde sürebilir. Ama aynı zamanda *kadınsı* özlem olarak da kendini gösterebilir ve dolayısıyla, *kadınsı oyukla simgelenen kadınsı* ayrıcalık halini alabilir. Burada yine, Brigitte tasarın kalitesiyle beni hayrete düşürüyor: Yorumumu bir rüyayla önceliyor: “Elinde bir asa tutan babasıyla birlikte duruyor. Asanın kırılmasından korkuyor. Yaklaşıyor ve yanıldığını fark ediyor: Bu babasının oynadığı sedef bir vazo...”.

Dolayısıyla, Brigitte’in kendini ortaya koymak ama aynı za-manda baştan çıkarmak için faydalanmak istediği özellikleri temsil eden, *kimi zaman penis, kimi zaman vazo/oyuk olan bu geçiş nesnesinin birbirinin yerine geçebilirliğini* analiz edebiliriz; rüya bu açıdan açıklayıcıdır. Ve daha kesin olarak, malzemede benim bir “*kadınsı kastrasyon karmaşası*” olarak ele aldığım şey ortaya çıkmaktadır. Erkek, penisini kaybetmekten korkuyorsa, kız da “simgesel oyuğunda” -ki o “daha iyi gizlenmiş” olsa bile- kendini aynı biçimde tehdit altında hisseder, en azından bu benim malzemeyi dinleyiş tarzımdır. Kadınsı “kastrasyon karmaşası”, kadınsı kendini-ortaya-koyuş üzerinde yalnızca fallik mantığın kalıntısı olan çocuk/penise yönelik değil, ama aynı zamanda kadınsı özelliklerin simgesel dayanağı olan vajina/rahime yönelik de bir misilleme riski doğurur. Bu görme biçimi, kadınlara kadınsı olarak yaşadıkları başarılar için itibar kazandırır; kadınsı baştan çıkarma oldukça bariz biçimde, simgesel bir kap içinde sarmal halde şüphesiz daha gizli, aynı zamanda daha esrarlı ama belki de bilhassa daha imrenilesi bu başarılarla ilişkindir. Bu, erkekler -özellikle Freud- için de imrenilesidir, vajinanın belli bir bilgisiz-liğine yabancı olmayabilecek bir duygudur.

Fallik aldatmaca

Freud -gerçekten bu noktaya geri dönelim-, penisin düşlemsel her-yerdeliğinin tuzağına kapılarak fallusun evrenselliğine ayrıcalık vermiştir. Ve şüphesiz biz de, Freud gibi, kendimizi bu aynı aldatmaca tarafından sömürülmeye bırakabiliriz. Freud’un ardından, erinliğe kadar vajinanın bilgisizliğini savunanlar ile bu dönemden çok önce onun varlığını kabul edenleri -ki ben de onlardanım- karşı karşıya getiren efsanevi tartışma, bence bu sorunsal tarafından canlandırılmıştır. Penis hasetini, Brigitte’in analizinde, babasal özellikleri sahiplenme arzusunun ifadesi olarak ele aldığımı söyledim. Bununla beraber, kadınlık üzerine düşüncelerimin evrimi, beni karşıaktarımsal konumlarımın paralel bir evrimine yöneltti. Bana öyle geliyor ki, ben analizlerde -özellikle kadınlarınkilerde- vajinanın temsillerine yönelik daha belirgin ve erken bir açık-gözlülük gösteriyorum; böylelikle, “penis talebi” bahanesi altında kendini ortaya koymaya uğraşan “oyuksal” bir kadının ifadesini maskeleyen, penise aşırı itibar atfetme tuzağını savuşturmaya çalışıyorum. Bana iletilen bir anekdot bu sorunsalı mükemmel biçimde resmediyor. Bu, beş yaşında, güzel, baştan çıkaran ve baştan çıkarıcı, yalnızca küçük histerik kızların olabileceği gibi ödipal bir küçük kızdır. Özel bir beğeniyle, kıymetli mücevherler ve dudak rujlarıyla süslenmiş güzel deniz kızları çiziyor. Ve küçük deniz kızının kırıtkanlıklarını taklit ederek, terapistine (kadın) sırrını açtı: “Evlendiğim zaman, kuyruğumu yok edeceğim...”.

Şüphesiz, benim uzun çocuk analistliği deneyimim, kadını kimliğin ve onun “özelliklerinin” düşlemsel dayanağı olan, “babanın küçük tohumu koyduğu küçük çukurun” varlığına yönelik bu duyarlılığa yabancı değildir. Şayet daha ziyade,

narsisistik temelde bir değ erlenmeye yazgılı özellikler olan “kendini ortaya koyma özellikleri” üzerinde durmuşsam, küçük tohumu yönelik ima hatırlatmaktadır ki kastrasyon tehdidi altında olanlar, *cinsel baştan çıkarmayla* ilgili olanlar kadar anneliğe de temas eden kadınsı cinselliğin özgün “ zellikleridirler”; değer katan özelliklerin kullanımı, yalnızca onlar “yeniden cinselleştiği” ölçüde “genital” düzeyde kastrasyon riski taşırlar.

Bu bağlamda, kadınsı kastrasyonun yeri olan kadınsı “oyuk”, alıcılıktan (C. Parat’ın bahsettiği “aktif alıcılık”) meydana gelen kadınsı cinselliğin özelliklerini iyi açıklar. Öte yandan, başka kadınsı özelliklerden de; bilhassa, s phesiz az önce bahsettiğim penis aldatmacası olan çıkarılabilir “kuyrukla”, ama aynı zamanda öteki oyuklara -ağız, anüs ve daha sonra bahsedeceğim göbek deliği- yer değiştirmeyle saklanan, kadınsı oyug n/vazonun çok daha gizli tarafından söz eder. Bu bağlamda, vajina ile anüsün “anatomik yakınlıklarının” sonuçları, yani kadın analizlerinin çoğuna damgasını vuran bu yakınlıktan ileri gelen düşlemsel kullanım -öyle ki analizlerinin bir kısmı bu erojen bölgelerin ayrıştırılmasıyla geçer- bilinmektedir (J. Schaeffer, M. Cournut-Janin). Fakat benim gözümde önemli bir teknik mesele olan ayrıştırma çalışması, eğer vajinanın varlığı *analist tarafından açıkça değilse de, en azından örtük bir biçimde* kadınsının simgesel taşıyıcısı olarak tanınıyorsa, farklı bir biçimde yürütülecektir; “kaynaşmanın”* analizi, dolayısıyla, bunların ayrımını gizleyen savunma mekanizmalarının iniş- çıkışlarına bağlıdır. (Her halükarda, gizemli niteliğiyle kadınsıyı belirleyen, bir oyuk üzerindeki açıklıktır.)

* Anüs ve vajinanın kaynaşması ( .n.)

Fakat kadınsının temsilcisi olan organ yalnızca vajina mıdır? Şüphesiz vajina, düşlemsel olarak kadınsı cinsel hazla daha belirgin biçimde bağlantılıdır. Ama aynı zamanda, küçük kızların ve kadınların malzemesinde mevcut olan şey, üreme işlevine sahip olan rahimdir. Brigitte şunda yanılmamaktadır: Eğer vajinası mevcutsa, annesinin şişkin karnını şiddetle algılamaktadır (Freud'un da pekala algılamış olduğu gibi). Ve bu aşırı doğurgan karna vurmayı istediği sert darbeleri düşlemlemektedir. Bana öyle geliyor ki, kadınsının belli bir *genital* özgünlüğüne, hastaların malzemesine ayrılmaz biçimden bağlı olan, şüphesiz kadınsı/annesele en yakından temas eden bu vajina/rahim birlikteliğidir. Kadının bedeninin en derinine gizlenmiş, fakat kendi ifade alanına sahip bir kadınsının ayrıcalıklarıyla (tabiri caizse) ağırlaşmış bir kadınsı yaratıcılığı özenle saklayan bir rahim. Burada yine, Brigitte bu benzeşimi, yani anlamlı bir imgeyle ifade ettiği erkek ve kadın cinsiyetlerinin “genital eşitliğini” açığa vuruyor: Oyuk/zemin bir eldiven gibi tersyüz edilebilir; şu durumda ortaya çıkan bir erkek cinsiyetidir...

Penis hasetinden kastrasyon karmaşasına

Brigitte'in analizinin birinci evresi, tabiri caizse “ana-hatlarını belirginleştirerek” benim “genital kadınsıyı” analiz etme biçimimi açıklamama izin verdi. Ama bu ana-hatların içine, bundan hiç şüphem yoktur ki, benim kendi çocuksu cinsel kuramlarım sızmıştır. Ve bu meselede, bilhassa kadınla ilgili olan çocuksu cinselliğe ilişkin malzemeyi duymaya ve deşifre etmeye yönelik kişisel bir tarzın her analistte yer ettiğini düşünüyorum. Analistin kuramları analizanlarını nasıl etkiler? Bunların onun analizi yürütme tarzına etkisi nedir? Ama aynı zamanda, onun malzemeyi duyma biçimi, çocuksu cinselliğe ilişkin

tasarladığı kuramda ve -beni ilgilendiren konuya dair- kadınsı ve kadınlık kavramları üzerinde nasıl yankı bulur?

Ayrıca bu düşünceler ebeveyn-çocuk ilişkisine aktarılabilir: Şüphesiz bir kültür etkisiyle teşvik edilen, ama oldukça etkin olan “kadınsı cinsiyete” yönelik daha iyi karşılanan bir kabulün, genç annelerde kızlarının cinsiyetine yönelik -her iki cinsiyet için de bu “kadınsıyı” yaşamanın farklı bir biçimini ileten- ve sınırları daha net, bir yatırım uyandırdığını düşünmek olasılık dışı mıdır? Bu açıkça, kadınsının bilinçdışı temsiline yönelik bir etkiye belli bir “gerçeklik” yüklemek, böylece bazı cinsiyetli düşlemlerin evrenselliğini göreceli hale getirmektir; bu varsayım tartışmaya açıktır.

Ne olursa olsun, benim savunduğum konuma ait görünen şeyi belirginleştirmeyi önemsiyorum; ki bu, *kızda, yalnızca fallik mantığa ilişkin olarak “çocuk-penisi” değil, kadınsı özelliklerin, simgesel dayanağı olan “vajina/rahim oyunu” da hedef alan, misilleme korkusu biçimi altında bir “kastrasyon karmaşasının” varlığını* hesaba katmaktır. Bu konum kızda, ona özgü örgütleyici bir düşlemin varlığını kabul eder. “Örgütleyici düşlem”, ruhsal bütünlüğü oluşturan katmanları, yani narsisistik örgütlenmeyi ifade eder. Doğrusu, *karşıaktarımda*, ister cinsel ister kişisel olumlama türünde olsun, kadınların başarılarında bir kadınsı simgesel dayanak fikrini canlı tutmak, *kadınsı narsisizme* payına düşen özgünlüğü teslim etmektir. Ve bu bence her zaman apaçık kabul edilmez.

Ve Brigitte’in analizinin devamının, bana karşılaşma olanağı vereceği şey bu narsisizmdir. Şimdiye kadar formüle ettiğim sorgulamalar, Brigitte’in analizinin birinci kısmını belirleyen, zihinsel örgütlenmenin nevrotik dış dokusuyla ilgilidirler. O noktaya kadar yaptığımız analitik çalışmanın niteliği bunu

göstermektedir: Brigitte'in temsillerinin benim kendi çağrışımlarımı uyandırdığı, böylece çocuksu cinsel kuramlarımızın ve kendi düşlemlerimizin serbest dolaşımı üzerine temellenmiş aktarımsal ve karşıaktarımsal bir alan oluşturan, hoş bir ortak zeka düzeyinde düzenlenmiş bir arkeoloji çalışması. Ama bu sorunsal giderek daha yüklü bir pregenital malzemenin ortaya çıkışına doğru meylediyor. Ve aniden iklim değişiyor.

Yeraltı dünyasına iniş

Bu dönemeci bana göre iki öge belirlemiştir. Biri, hastamın kişisel yaşamıyla ilgilidir: Mesleğinde bir terfi alır; yeni yükümlülükleri psikoloji alanına yakın uğraşlar içermektedir. Ama aynı zamanda -ve bu temel bir noktadır-, ona tamamen sadık genç bir stajyere yönelik şiddetle eleştirel bir tutumuna ilişkin olarak, ilk kez, onun sadizmini adlandırdığım bir müdahale yaptım.

Ve sonuç depresif çöktü. Brigitte artık divana dayanamamaktadır. Bozucu, “koparıcı” bir kaygının pençesindedir. Çalışmamızı yüz yüze sürdürmeye karar verdik. Düşlemsel örgütlenmenin yalnızca geçici olarak aracılık yaptığı beden bedene bir durumun içine savrulduk. Tanıdığımız çağrışımsal iklim yerine, ifade edilenler temel olarak şiddetli, kışkırtıcı, işgal edici duygulardır. Hüsrana, eksiklik ve reddediş haykırılırken, aynı zamanda buyurgan bir yardım, destek ve sevgi talebi de yoğun bir şekilde ifade ediliyordu. Varlığım bile kimi zaman katlanılmaz bir hal alıyordu ve pek çok kez kopma riskiyle karşı karşıya kaldık.

Çöküşüyle narsisistik olarak yaralanmış olan Brigitte, dipsiz kuyunun kan kaybını yaşama korkusunu belirtmektedir; babası ona başarısız görünürken, kendisini depresif anneyle özdeşleşmiş

hissetme dehşetini haykırmaktadır; gerçeklik ona hayal kırıcı, kendinde keşfettiği sadizm ise katlanılmaz gelmektedir. Kime güvenecek, kimden yardım isteyecektir?... Yaşantıları bağlayan duygular fışkırmaktadırlar. Herşeyden öte, bu depremde ruhsal olarak hayatta kalmaya çalıştım. Giderek bir şeyler yatıştı. Brigitte divana geri döndü.

Böylesi bir olay hakkında ne düşünmek gerek? Yorumsal seçimleri dikte eden karşıaktarımsal konumlar üzerine yapılabilecek kuramsallaştırmaların etkisini akılda tutarak, bu sapma dönemini farklı açılardan sorgulayacağım.

Sınırlama kırıldığında

Brigitte'in analizinin bu dönemini, ekonomik dengenin bir kırılması olarak adlandırmak uygun düşer. Bu, ruhsal sınırlamanın, "kapsayanın", düşünsel aygıtın patlamasını ve tutkunun istilasını işaret eder (J. Cournut, 1991). Benim öncelik verdiğim terminolojide bu, simgesiz dışavurumların ifadesidir. Aktarımsal ve karşıaktarımsal alanın ruhsal sürekliliğine kıyasla, başka bir işleyiş türüne geçiş yaparız. Brigitte'in metaforunu tekrarlamak adına, kuyu zeminini kaybetmiştir: Hayal edilen şey yaşanan gerçekliğe dönüşür; Brigitte'den dışarı sızanlar artık düşlemler değil, fakat hissedilen ve eyleme dökülen dışavurumlardır. Burada aynı zamanda, *kimlik* sorunlarına bağlı bir narsisistik kırılganlıktan bahsedilebilir: Benliğin sınırları patlak verirken aynı zamanda işleyişin ahengi parçalanır.

Böylesi dışavurumlar, *zihinsel işleyiş ve onun temelleri üzerine bir kuramı* sorgular. Burada Brigitte'in analizinin yalnızca bir bölümü olan şey, tamamlanmamış/boşluklu sınır durumlara özgü niteliklere ve bu konuya çok yakın bir biçimde ortaya konan

“teknik” türde sorulara gönderme yapar. Simgeleştirme becerilerinin kendisi analitik çalışmanın hedefi haline geldiğinde, “teknik kuramına” ilişkin savunduğum konuları yalnızca kısaca hatırlatacağım.

Burada betimlediğim gibi bir dönem, analist ve analizan arasındaki karşılaşmaya gönderme yapar; bu karşılaşma, çıplak bir biçimde, benim *temel aktarım* kavramını saklı tuttuğum bir aktarım nesnesi olarak analistin yadsınamaz varlığını hatırlatır. Bana göre bu, *nesneyle birincil ilişkinin akıbetlerini* tekrar meydana getirir (J. Godfrind, 1993). Klinik olarak, onun ifadesi değiştirilmiş ruhsal işleyiş bölgelerini gösterir. Bu bağlamda, analistin karşıaktarımsal konumunu ve onun içerdiği müdahaleleri kuramsallaştırmaya çalıştım: Analist bir simgeleştirme sürecinin aracısı olarak müdahalede bulunur. Bu sürecin içerdiği “*simgeleştirici karşıaktarımın*”, ruhsal dokunun (yeniden) yapılanmasını desteklediği varsayılır.

Kadınsı üzerine, yeniden

Önceki bölümde değinilen, süt çocuğunun çaresizliğiyle belirgin bir ilk dönemin karanlık anısı olan, *her iki cinsiyette de ortak* insani kategori olarak ele alınan *kadınsıya* geri dönelim. Bu kadınsı, mutlak pasifliğe, yani Freud’un “Hilflosigkeit” diye ifade ettiği, bebeğin -kız veya erkek olsun- ıstırap durumuna bağlıdır. Bilinmektedir ki, Freud (1937) tarafından analizin dinamiğine karşı koyan kaya olarak değinilen şey bu pasifliğin reddidir; yani M. ve J. Cournut tarafından, kurucu bir dönemin “kayıp bilgisi” olarak kabul edilen, ayrıca temsil edilmemiş ve temsil edilemeyen fikriyle bağlantılı olan “kadınsının reddi”.

Önceki bölümde, burada söz konusu olan ilk mitolojik dönemi nitелеmek için, “kadınsı” teriminin “cinsel” veya en azından “cinsiyetli” kullanımını, kuramsal düzlemde uzun uzadıya sorguladım. Öte yandan, birisi cinselden ziyade “cinsiyetli” ve esas olarak narsisistik ekonomi türünde olup, diğeriye “cinsel dürtüsel” türde olan, ve bir yandan da bu konuma bağlı karmaşaları beyan eden iki aktarım akımını ayrıştıran, kendi kuramsal referanslarıma az önce değindim. Şimdi, bahsedilen varsayımların keşifsellliğini değerlendirmek için kliniğe dönme zamanıdır.

Klinik konuşuğunda

Şu halde, temel bir ıstırabın ortaya çıkışıyla bağlantılı olan Brigitte’in ruhsal dokusundaki gediğın, kendisinin en derinlerine kök salmış olan temsil edilmemiş ve temsil edilemez olan şeyle bağlantılı travmatik oyuğın, yani “kadınsının oyuğının”, üzerindeki açıklık olarak ele alınabileceğı düşünülebilir mi? Şüphesiz, betimlediğım dönem temel bir acı döneminin ortaya çıkışı, yani delinip girilme, çöküş ve düşünce-dışı yaşantılarının yeniden açığa çıkışı, ve felaket kaygılarıyla fakirleşmiş bir ruhsallığın hilflosigkeit’ı* olarak kavramsallaştırılabilir. Kadınsı, cinsiyetin gerisindeki bir kaygının kayıp bilgisi, kendini var hissetmemenin dehşeti, “horror feminae”**...

Ama bu aynı zamanda anneyle birincil karşılaşmanın yeniden açığa çıkışına, Piera Aulagnier’nin dediğı üzere, *anneyle ilk ilişki* türünden bir şeyin ortaya çıkışına yatırım yapmaya mahkum olmaya da gönderme yapar. Ben, böylesi bir ruhsal kırıma döneminin “teknik” ele-alınışına dair “kuramsal-klinik” tercihle-

* Çaresizlik (ç.n.)

** Kadın korkusu (ç.n.)

rimi dile getirdim: “Cinsiyetli”nin gerisindeki özneye hitap eden ve benzer şekilde, annenin bağlayan ve kapsayan niteliklerine gönderme yapan müdahalelerin seçilmesiyle, bunun “cinsellikten arındırma” niyetini hatırlattım.

Yine de! Önceki görüşlerin bunu kuram açısından ortaya koydukları gibi, klinikte mevcut olan göz ardı edilemez “cinsiyetlenmeyi” de -bunu kabul ediyorum- gerçekten hesaba katmam gerekiyor. Şurası oldukça açıktır ki, benim karşıaktarımda, Brigitte hiçbir zaman tanıdığım kadın olmayı bırakmamıştır... Üstünden geçtiğimiz sıkıntılı dönemde gün yüzüne çıkan bazı özellikleri işleme biçimimi, bunun kanıtı olarak sayıyorum.

Yeraltı dünyasına iniş sırasında, ifade edilen ilkel, yoğun duyguların önemiyle, yani bir anlam parçalanmasına, benzer duygusal dışavurumlarla sarsıldım. Burada tasarımılanamamış olana, daha önce hesaba katılmış tasarımılanamaz olana değinilebilir mi? Kendi adıma bu duygular, bana yönelik bir iletimin taşıyıcıları, yani *temsil edilebilir ve temsil edilmemiş arasında* konumlandırıdığım iletim tarzı, ve A. Green’in simgeleştirmenin temeli olarak ele alınabileceklerini gösterdiği yeniden açığa çıkan umutsuzluk, nefret ve de aşk duyguları gibi görünüyorlar.

Ama aynı zamanda şunu da formüle ediyorum ki, Brigitte’in her zaman olduğu ahenkli, çekingen, “makul” *küçük kız* ve sonra da *kadın* için hissettiklerimde, analizinin devamında, geri kazanımı analitik alanın iklimini renklendirecek olan canlı güçlerin özgürleştirici serbest kalışına tanık oluyorum. Yani bu dönemi gerçekten *cinsiyetli* açılardan düşünüyorum. Dahası, *duygulanımlar dünyasının* da burada söz konusu olan *kadınıyla* bağlantılı olup olmayabileceğini merak ediyorum. Erkeğin veya daha kesin ifadeyle erkekteki ve kadındaki “erkeksi” tarafın

duygularının, oldukça sık olan karşıyatırımları üzerine söylenecek çok şey vardır.

Cinsiyetin belirlenmesi

Bu demek oluyor ki benim karşıaktarımda, cinsiyetin -ki burada *kadınsı* cinsiyetin- belirlenmesi, R. Stoller'in söylemiş olduğu üzere, aktarımsal ve karşıaktarımsal etkileşimi "cinsiyetlendirerek" bu dönem boyunca bariz biçimde her yerde mevcuttur. Kuramsal-klinik düzlemde bundan ne sonuç çıkarılabilir?

Bu saptama gerçekten, "cinsiyetsizleştirmenin" -eğer bu terimi yaratma hakkım varsa- boş bir hayal olduğunu doğrular. Brigitte'in cinsiyeti, ilişkimizde varlığını gayet iyi ortaya koymaktadır. Ayrıca Brigitte'in *kadın* olduğu gerçeğini karşıaktarımda canlı tutmanın, onun kimliğinin gerçekleştirilen simgeleştirme çalışması yoluyla sergilenen yeniden yapılanma sürecinde, -bu noktada onun kimliğiyle kapsamdaş olan- *cinsiyetli kimliğini* onarmaya katkı sağladığını düşünüyorum. Bu "cinsiyetlendirme", şüphesiz cinsiyetli *narsisistik* düzeye hitap eden, ama "çocuksu cinsellikle" ve onun kuramlarıyla ilişkisi sorgulanması gereken örtük bir veri oluşturur; az sonra bu noktaya geleceğim.

Şu halde, söz edilmiş olan *her iki cinsiyetteki ortak kadınsı* kavramı ne olmuştur? Önceki bölümde, Brigitte'in saptamama izin verdiği bazı nüanslar yoluyla bu kavrama bağlılığımı ifade ettim. Onun çöküş durumu beni, aslında, bu kökensel kadınsıya hitap eden, annenin birincil ilişkisiyle ilgili türdeş bir role sokuyordu. Fakat, söylediğim gibi, benim Brigitte'i kendisinin olduğu -ve benim tanıdığım kadın- olarak düşündüğüm açıktır. Duygular evrenini tercihen kadınla bağlantılandırıdığını zaman, bahsettiğim şey, tam olarak bir erkeksiye kıyasla bir kadınsıdır.

Dolayısıyla, bu ister buradaki gibi bir analiz bağlamında ele alınsın veya isterse ebeveynlerinin düşlemi kaçınılmaz şekilde bir cinsiyete ait olmayı öngören bir yeni-doğana ilişkin olarak ele alınsın, bu kadınsı kadında farklıdır (daha mı kadınsıdır?).

Analist ve onun çocuksu cinsel kuramları

Bununla beraber, önceki düşüncelerde, şüphesiz analizan tarafından getirilen malzemede, ama aynı zamanda Brigitte'in kadınsı kimliğini dikkate alış biçimimde, açıkçası çocuksu cinsellikten daha fazla hastanın cinsel kimliğinin tanınması söz konusu oldu. Yine de, bu durumda *analistin oluşturduğu cinsel kuramların örtük varlığı* her yerdedir. Düşünceme başlangıç noktası ve delil olarak, suçlanan döneme dair oluşturduğum formülasyonu alacağım.

Benim gözümde bu dönemin, analizin dışında bir olayla ve benim müdahalemlerle tetiklendiğini anımsatırım. Analizin dışındaki olay yalnızca görünürde böyleydi. Aslen bu, ikimiz arasında bir rekabet düzeyinde cereyan ediyor: Brigitte'in etkinlikleri onu benim uygulama alanıma yakınlaştırıyor.

Müdahalem sorgulanmayı hak ediyor. Brigitte tarafından bil-hassa kötü tolere edilen sadizmi dillendirerek bunun (sadizmin) ikimiz arasındaki varlığının etkisini şiddetlendirmem, onun (Brigitte'in) feci tepkisine elbette yabancı değildir. Dahası, onun bir erkeğe yönelik şiddetini ona göstererek, muhtemelen, erkeğin penisinin yapı-bozucu olarak hissedildiği bir ilkel sahne düşlemini kışkırtırken, babayla ilişkinin istikrarını şüphesiz sarsıyordum.

Dolayısıyla aktarımsal ve karşıaktarımsal oyunda ne etkim vardır? Merak ediyorum: Belki çok erkenden, belki çok aniden ona sadistik olduğunu söyleyerek neyi kışkırttım? Müdahalemi

ruhsal dokuyu yırtmaya müsait sadistik bir penisin tokmak darbesi olarak (“nüfuz etmek, kırmak, her yerde delikler açmak”, J. ve M. Cournut tarafından geniş ölçüde kullanılan, Freud’un “erkeksi” nitelemek için kullandığı ifade) deneyimliyorum. Kendimi, fazlaca hissetmekten çekindiğim bu deliği dolduran, oldukça bariz ve iyi yapılanmış bir penisin himayesi altında metaforlaştırdığım temel nesneyle ilişkinin somutlaşması olan, “anal cinsel birleşme” düzeyinde çocuksu bir cinsel kuram düşlemlerken buluyorum.

Bastırılmış gizil bir anlam üzerine “düşünmek için” bu yapılanmanın neyi sakladığını (işlemediğini) merak ettim. Bu korkunç aralığın, şiddetli aşk talebinin ve ruhsal ölümün taşıyıcısı olan düşünülmez bir karşılaşma içerisinde, bir kimlik çözülmesine yönelik çağrının bende uyandırdığı cazibeyi düşünemez miyiz? Kanının emilmesi riski, iki kişilik bir tümgüçlülük aldatmacası içinde yeniden kavuşma, ötekinin acısının içine işkence eden bir çağrı, yalnızca bir diğer kadınsı ona yanıt verdiği ölçüde tehlikeli olan sokulgan bir kadınsı, “*horror feminarum*”.* Ve ben kendi “çocuksu cinsel kuramımı”, böyle bir yanıt verme ayarısına karşı diktim (kalemimin ucuna gelen sözcük buydu).** Yine de bu demek değildir ki, bu açılan aralığı doldurmak gerekir. Onun ortaya çıkışı analitik sürecin canlılığına katkı sağlar ve karşıaktarımın faydalanmaya müsait olduğu alternatif bir kaynak oluşturur. Fakat kaybolmadan dokunmak, dağılmadan yaklaşmak ve yabancılaşmadan hissetmek, çocuksu cinsel kuramlar açısından bir yeniden anlamlandırmaya yer açmaya elverişli olan, karşıaktarımsal bir işlemlenin kıyılarına

* Kadının korkusu (ç.n.)

** Ériger. (somut anlamı) dikmek, yükseltmek (ç.n.)

farklı bir biçimde yaşanmaya izin verir; *yani adlandırılmaz olanı işlemek için dürtüsel başvurma.*

Cinselliğin analistin kafasındaki yeri

Yorum seçiminde tek referans olarak dürtüsel başvurmak, Brigitte'in tedavisinin olaylarının bana tartışma olanağı verdiği teknik bir sorun ortaya koyar. Malzemenin okunmasında ve yorumun formüle edilmesinde, bazıları ruhsal düzenekte “çocuksu cinsel kuramlara” örgütleyici bir meziyet yükleyerek onlara ayrıcalık tanıyabilirler; bu benim memnuniyetle paylaştığım fakat kliniğin bir başka bakış açısıyla karşısında durduğu bir bakış açısıdır; o da bu tip bir müdahalenin *bazı dönemlerde* edinebileceği uyarıcı, hatta zulmedici niteliğidir. Brigitte'in olgusunda betimlediğim delinip-girilme dönemi amacıma hizmet edecektir: Benim aktarımsal rolümü çocuksu cinselliğin bir tür dışavurumuyla ilgili düşlemsel bir düzeye yerleştirerek, Brigitte'in çöküşünü “dürtüsel” senaryolara dahil eden müdahaleler, içinde bulunduğumuz açmazdan kurtulmak için yetersiz kalırlardı. Böylesi bir dönemde, ruhsal işleyiş düzeyinin kökten bir değişimine tanık oluruz. Onun varoluşsal kargaşasının hakikati dediğimiz durum içerisinde, Brigitte'in duyulmaya, kapsanmaya ihtiyacı vardı. Bir diğer terminolojiyle, olası müdahaleler bana, tamamen başarısız olan bu dönemde temel bir yeniden-narsisizasyona katkı sağlamaya elverişli, uyarıcı-kalkanı türünde müdahaleler olarak görünüyorlardı.

Bu, kendi adıma, “dürtü kuramına” bağlı müdahaleler ile kimlik örgütlenmesine hitap eden “cinsellikten-arınmış” müdahaleler arasında bir salınımdan oluşan, bir “teknik tutum” tercih ettiğim anlamına gelir. Bununla birlikte bu kuramsal konum, saha üzerine

sorular sormaksızın gerçekleşmez. Örneğin Brigitte’le ilgili olarak, haklı veya haksız olarak (bir analiz tekrar yazılamaz), analizin ilk yılları boyunca ve kişisel hassasiyetime rağmen, kendime dürtüsel bir yorum oyunu içinde çok büyük bir suç ortaklığına (çok büyük hazza?) gitmeye izin verip vermediğimi sordum. Brigitte’in bilinçdışının buna ne kadar uygun olduğunu (buna boyun eğdiğini? bundan haz aldığını?) söyledim: Onun düşlemsel yaşamının niteliği bizi, yıkıcı bir cinsel birleşmenin şiddetiyle ansızın kırıldığı görülen iki kişilik bir dantel-dikme oyunu içine çekiyordu. O halde? “Dürtü kuramı” ikimiz arasında, belli bir savunmasal danışıklık ile ötekiliğin hakiki bir kabulüne dayanan bir paylaşımı bütünleştiren bir suç ortaklığı dokusunu sürdürememiştir; bu sonuncu (ötekilik), teskin edici danışıklığa kıyasla travmatik olarak yaşanan bir müdahale nedeniyle, aniden gün yüzüne çıkmıştır.

Malzemenin yeniden-cinselleştirilmesine yönelik bir “teşvik” ile diğer taraftan, daha kapsayıcı, uyarım-engelleyen, narsisistik doyum veren bir tutum arasında gidip gelen karşıaktarımsal bir tutuma ilişkin kuramsal seçim, bana temel bir unsur olarak görünse de, kabul ediyorum ki, bu pek çok sorgulama ortaya koymadan gerçekleşemez. Diğerleri arasında, bu ikinci tutumun üzerine dayandığı kuramı nasıl kavramsallaştıracamız? Bunu önceki bölümde tartıştım. Bu, D. W. Winnicott’a göre bir *kadını dürtüsel-dışı olana* başvurmayla mı ilgilidir? W. R. Bion’un *annesel düşün* kavramı burada bilhassa uygun mudur? D. Braunschweig ve M. Fain tarafından öne sürülen, bebeğe verilen bakımlar sırasında *vajinanın karşıyatırımıyla* paralellik kurulabilir mi? Bana ait itelikler, her halükarda cinsiyetli olanın –bu “annesel kadını” tarafında olsa bile– göz ardı edilemez özelliğini göstermektedirler.

Aynı zamanda *Épître aux oedipiens* (1997)* eserinde J. Cournut tarafından uyuşmazlıklarımızın yeniden canlandırılmasına da duyarlı oldum. Bu yazar, benim kendi kuramsal-pratik duruşlarım üzerine düşüncemi teşvik eden yerinde itirazlar formüle etmektedir. Şöyle sorguluyor: Aşırı uyarıcı dürtüsel düzeyi terketmek ve “uyarıcı-kalkanı” bir tutumu yeğlemek mümkün müdür? Ondan alıntılıyorum: “...analitik durum, doğası gereği, aşırı sıcak bir ergime potasıyken, bir analist müdahalesi cinsellikten-arınmış ve yatıştırıcı olabilir mi?” Yani “analitik durum, düzeneğinden ve düşlemleri kışkırtmasından dolayı, oldukça uyarıcıdır”. Ve J. Cournut “dürtüsel dünyayı bu şekilde kapatma umudunun”, “bir kuramsallaştırmayla desteklenen” bir *düşlemle* ilgili olduğu varsayımını öne sürer; bu, “o halde bize cinsellikten-arınmış şefkati, dürtüsüz huzuru, kısaca kabahatli ve utanmış bir halde, kaybettiğimiz bir cenneti düşlememizi sağlayan bir düşlemdir..., bu, aşırılığın olmadığı bir yaşam, cinsellikten önceki aşk, dürtüsel olanın her şeyi mahvetmeden önceki varoluştur”.

Kadınsıya yanıt...

Göz önüne aldığım nedenlerden ötürü, böylesi itirazların uygunluğu karşısında (boyun eğmeksizin) eğilmekten başka yapabileceğim bir şey yok: Bu sayfalar boyunca öne sürdüğüm gerekçelendirme, çocuksu cinsellikten beslenen nesne ilişkisinin dönüşümleriyle yaşam boyu paralel biçimde yol alan, cinsiyetli bir yan anlam -yani *cinsiyetli narsisizm*- içeren temel kimliği belirten, ebeveynlerin “cinsel” düşlemleriyle yüklü olan, yalnızca onlar (ebeveynler) tarafından “cinsiyetin belirlenmesin-

* Ödipallere mektup (ç.n.)

de” bile olsa, “cinselin” yaşamın şafağından beri mevcut olduğuna dair kişisel inancımı ortaya koymaktadır. Öte yandan, bunu kabul ediyorum ki, analitik durum oldukça uyarıcıdır, analistin her müdahalesi baştan çıkarıcı bir manevra biçiminde algılanabilir.

Yine de ve bu öğelere rağmen, *cinsellikten-arınmış* bir yaklaşıma ayrıcalık vermeye çalışan bir *karşıaktarımsal duruşun*, uygulamada *uyarıcı-kalkanı etkisi* zorunlu olarak elde edilemese de, bu etkisi umut edilebilecek bir hedef olarak kaldığına ikna olmuş durumdayım. Kendi adıma, kimlik dokusuyla ve narsisistik dışavurumlarla ilgili olan, *temel aktarımsal ve karşıaktarımsal alana* özgü bu tip müdahalelere oldukça özel bir dikkat yöneltmeye devam ediyorum. Onların önemi, Brigitte’de betimlediklerim gibi kriz dönemleri söz konusu olduğunda, bariz biçimde bilhassa çok şey anlatır. Ama bunlar tüm analiz boyunca gelişirler ve analisti ihtiyatlı olmaya çağırırlar.

Bununla birlikte, söylediğim gibi, çocuksu cinsellik ve onun düşlemleri *analistin kafasında* varlıklarını korurlar. Aktarımsal ve karşıaktarımsal alanda, onların analizanın ruhsallığını örgütleme işlevi üzerine söylenecek çok şey vardır. Annenin kendi düşlemi aracılığıyla bebeğinin ruhsal evrenini tahmin etme biçimiyle türdeş olarak, analistin de hastasını *hayal ettiği*, böylece onun düşlemsel yaşamının yapılanmasına katkı sağladığı varsayımını öne sürdüğüm “Konuşulan beden”de (*Aktarımın iki akımı* içinde), bu konuyu ele aldım. Böylesi bir varsayım bana, olabildiğince cinsellikten-arınmış paralel bir karşıaktarımsal duruşun canlı tutulmasıyla bağdaşmaz görünmüyor.

Bununla beraber, böylesi bir teknik tutumu (yanılsamayı?) harekete geçirmeye müsait, bir “cinsellikten-arınmış şefkat” *düşleminin* yüklülüğü olasılığına değinen J. Cournut’nün savı,

doğrudan ele aldığım konuya –*belirli bir kadınlığın özgünlüğü*– ait olan bir düzeyde düşüncemi yeniden canlandırmıştır. Kadının –burada kadın analistin– *analitik işlevini yerine getirirken*, D. W. Winnicott’un “birincil annelik endişesiyle”, J. Chasseguet’nin bahsettiği “anneliğe eğilimle” veya W. R. Bion’a göre “annesel hayalle” ilgili yeteneklerini daha gönülden, aynı zamanda daha kolayca kullandığı düşünülemez. Bunlar, D. Braunschweig ve M. Fain’in kuramlaştırdığı üzere, kadın, anne yararına geri plana itildiği zaman, analistin emanetçisi olduğu annesel işleve özgü uyarın-kalkanı meziyetlerini nitelemenin çeşitli biçimleridir. Bu, oldukça bariz biçimde, kadının –burada analistin– *anneseline* ve *kadınısına* ilişkin önceki bölümde ele alınan sorgulamalarla *sahada* karşılaşmaktır. Ve belki de bir *kadın analistin* kuramsallaştırması, “cinsellikten arınmış bir şefkate” değinmeye daha gönülden başvururken, bunun zorunlu ama -kabul ediyorum ki- ütopik bir paradigma içerdiğini bilir.

Bereket versin ki, zaten: Dürtü-dışı “kayıp cennet”, kimsenin şüphesi yoktur ki, ölümlle ilgilidir. Yine de, aşırı uyarıcı her müdahalenin Brigitte’de gözlenen hasarları kışkırtma riski taşıdığı bir evrende, *cinselleştirmenin takdim edilişinin* dozunu ayarlamak gerekir. Bu, burada yine, öncelikle ilk baştan çıkarıcı olan anneye düşen ve burada benzer biçimde söz konusu olan bu niteliğe değindiğim, önceki bölümde geliştirilen varsayımlara geri dönmektir.

Daha kolaylıkla yatıştıran kadın analist ve daha kolaylıkla uyaran erkek analist midir? Bu alanda her genelleme, aşırıdır. Yine de, herkesin erkekte sapkınlıkların daha sık olduğunu kabul etmek konusunda hemfikir olmasıyla aynı nedenlerden ötürü, aslen, erkekte daha sık olan savunmasal bir cinselleşme eğiliminin -ki bu annenin aşırı yatırımına karşı onu korumaya

yazgılı cinselleşmedir-, ayrıca kuramsallaştırılmış olsun veya olmasınlar, bunlardan etkilenen karşıaktarımsal seçimlerle kendini gösterip göstermediğini merak ettim. Kadın analiste ilişkin olarak, dediğim gibi, onun tercihi, savunmasal yönü elbette dışarıda bırakılmaksızın daha “anneler” seçimlere doğru yönelebilir.

Yeraltı dünyasının ortaya çıkışı

Ne olursa olsun, Brigitte’e geri dönelim. Betimlediğim kriz döneminden sonra, daha ılımlı bir analitik süreci yeniden yoluna koymak için giderek bu yıkıntıdan çıktık. Aktarımsal ve karşıaktarımsal oyunun görünümü yine de değişti. Bu dönemden sonra aktarım, yeniden gayet “nevrotik” hale gelse de, daha canlı bir duygusal dinamik göstermektedir. İfade ettiğim taşma yoluyla Brigitte, şimdi, temsillere daha fazla canlılık veren, duygulanımının bastırılmış (baskılanmış?) bir parçasını rehabilite etmiştir. Öte yandan, çok daha az kontrollü olarak, temel nesneyle çatışmalı bir karşılaşmada, kendisinin doğrulanmasına bağlı olan dramatik kaygıların ortaya çıkışı şeklinde bir narsisistik sorunsalı dizginlemeyi daha sıklıkla başarmaktadır.

Zihinsel işleyişinin yeniden örgütlenmesinde Brigitte, Freud tarafından (“çocuksu cinsel kuramlar” içinde) değinilen bir çocuksu cinsel kurama başvurur: Uzun zaman sürdürülmüş bir çocuksu inancın anısını keşfeder; göbek deliği yoluyla cinsel birleşme. Göbek deliği yoluyla içe-girme, vajinanın göbek deliğine yer değiştirmesi, Brigitte’e özgü bir yer-değiştirme eğiliminde bütünleşir: Her oyuk penis için bir hazne işlevi görebilir. Bu oyukların kendine özgü işlevlerinin analizi, giderek, gerçekten “kadınsı” bir vajinanın özgünlüğünü kavramaya olanak

verir. Ve bu ie girme biçimi analizinin iki ekseni için yolu açıyordu: Diyalektik biçimde birbirine bağlı olarak yol alan *analite* ve *bağımlılık*.

Analite

Kızın psiko-sekstüel gelişiminde analitenin önemi pek çok yazar tarafından ortaya konmuştur. Dolayısıyla, bunun yalnızca Brigitte'in analizinin gelişimindeki birkaç belirgin yönünün altını çizeceğim.

Brigitte'in kırılganlığı, bütünleştirici bir analitenin karakteristik mekanizmalarının yetersizliği açısından düşünülebilir. Malzemenin analiteye erişim sağlaması ve onun bileşenlerinin uzun bir analizine izin vermesi için, ifade ettiğim düzensizlik döneminin ortaya çıkması gerekmiştir. Böylece, *babasal penisin anal ie-alımının* özel çatışmasallaşmasıyla karşılaşabildik. Pasiflik ve anal penetrasyon korkusu karşısındaki delici kaygıyı azaltmak için uzun soluklu bir çalışma zorunlu olacaktır. Bu çalışma giderek, *babasal özelliklerin ie-alınması* sayesinde bir *kimlik güçlendirmesine* olanak vermiştir.

Öte yandan, *anüsün ayırt edici niteliklerini analiz ettik*, ki bunların kazanımı, vajinaya yer-değiştirme yoluyla içerisiyle dışarısı arasındaki alışverişlerin, girişlerin ve çıkışların idaresini ona bahşetmeye izin verir; bu, yalnızca narsisizmin örgütlenmesinde değil ama aynı zamanda nesne ilişkisinin düzenlenmesinde de temel idaredir.

Değnilmesi Brigitte'in dağılmasına yabancı olmayan sadizme bağlı önemli çatışmasallıktan daha önce bahsettim. Bu kez, onun gizli varlığını daha açıkça ele alma fırsatımız olacak –her ne kadar bu inceleme bilhassa güç olacaksa dahi–.

Analiteye ilişkin işleme çalışması, bilinmektedir ki, “genital kadınsıyı” bütün tamlığıyla temsil eden bir vajina imgesinin giderek ortaya çıkmasına katkı sağlar; ki bu “öteki cinsiyetle karşılaşma” için vazgeçilmez bir şarttır, yani bir başarı olarak cinsel haz içerisinde gerçekleşmektedir. Brigitte için de bu böyle olmuştur.

Bağımlılık

Fakat analiteye bağlı karmaşıklıkların ve çatışmasallıkların analizi bu gelişime katkı sağlayan tek şey değildir. Temel olarak dikkatimi alıkoyacak şey *bağımlılıktır*. Vajinanın göbek deliğine yer değiştirmesi cinsel bir penetrasyonu ve anneye bağlılığı önemli ölçüde temsil eden bir yeri -*göbek bağı*- yoğunlaştırmaktadır... Anneye bağlılık ifade edilirken aynı zamanda anne karnına, yani doğurgan ama aynı zamanda ölümcül olarak deneyimlenen rahime yönelik delici merak kendini gösterir. Brigitte, bilhassa kendi depresif çekirdeği gün yüzüne çıktığından, ilgiye, şefkate, sevgiye aç bir anneye yönelik bağımlılığının yoğunluğunu keşfeder. Bu annesel talebe, onun sevilme ihtiyacıyla annesine yapışmış küçük bir kızın çılgın sevgisi yanıt verir. Karşıaktarımda kendimi, düşlemsel örgütlenmeden sapma riski içerisinde, kısırılmış ve temel bir düzeyden kışkırtılmış hissedirim.

Ancak, bu artık daha önce yaşadığımız patlamaya benzemektedir. Brigitte bizi temsil edilen bir tarzda analitik karşılaşmanın sınırlarını keşfetmeye yöneltir ki, bunlar sınırlar karşısındaki umutsuzluğu, hüsrancı ve karşıaktarımda analist tarafından üstlenilen farklılıkları ifade ederler. Bu, şüphesiz çocuksu tümgüçlülüğün analizidir; ama Brigitte’de, kendi sınırlarını ve paradokslarını üstlenmek zorunda olan nesneye –söz konusu

durumda analist nesnesine– yönelik şiddetli bir beklentinin vurgusunu taşıyan bir analizdir: Kendini hayal kırıklığına uğramış umutların, yani kısıtlamalar dayatılması gereken “aktarım aşkı” umutlarının dayanağı olarak görürken, kendisinin analizan için zorunlu olduğunu deneyimlemek. Bilinmektedir ki, bütünleştirici bir düşüncenin taşıyıcısı olan şey, bu yasin işlemlenmesidir. Her analiz, gelişimi ruhsallığın arkaik katmanlarına ulaşmamıza izin verdiğinde, bizi burada kendini gösteren varoluşsal paradoksla karşı karşıya getirir: Duygusal bağımlılığın tanınmasıyla otonominin kazanılması. Brigitte için, bu kazanım bilhassa daha sınıyıcıdır çünkü sevecen fakat depresif bir anneye ilişkin olarak sergilenir. A. Green’in “ölü annesi” burada tüm ağırlığıyla yüklenir. Ama şimdi, *düşünülen bir aktarım* yoluyla, Brigitte’i tacizkar bir annenin esiri olarak tutan zararlı bağın sancılarını işlemleyebiliyoruz.

Anneye bağımlılık ve ona yabancılaşma bağına ilişkin yapabildiğimiz işleme, pregenital ve genital düşlemsel evrenin analizi eşliğinde sürdü. Bu sorunsala ileriki bölümlerde geri döneceğim. Şimdilik şunu söyleyeceğim ki, Brigitte’in analizinde, *anneye bağımlılık kesiminin ortaya çıkması* yalnızca arzulayan ve doğrulanmış bir kadınlığın serbest kalışına değil, ama aynı zamanda rahimin zenginliğine, doğurganlığa, anneliğe, kadınsının oyuğu içinde rahatça sarmallanan yaratıcılığa girişe büyük ölçüde katkı sağlamıştır.

Kadınsıya dönüş

Kadınsı mı, kadınlık mı? Brigitte’in öyküsünün onları analiz etmemize izin verdiği kadarıyla anneye bağlılığın bileşenleri, beni (her iki cinsiyette de) “kadınsının” unsurlarından birine

ilişkin bir varsayım öne sürmeye yöneltti. Şimdiye kadar, düşüncelerim beni “negatif kadını” olarak adlandırılabilircek şeye doğru yöneltmişlerdi. Brigitte’in çöküşü bebeğin Hilflosigkeit’inin imgesini, yani düşünsel aygıtın henüz veya artık heyecanları metabolize edemediği zamanki mutlak güçsüzlüğünü çağrıştırıyordu; bu, bazılarının kadının dehşetinin imgesiyle bağlantılandığı bir imgedir...

Anneyle “erken dönem ilişkisinin” analizi, Brigitte’te, annenin narsisistik gediğini kapamaya yazgılı olan anneye bir yabancılaşmanın gücünü ortaya koyar; yani annesel depresyonun *yarasını sarmak* için kullanılan “temel bağımlılık”. Böylesi bir yabancılaşma, annesel aşk “narsisistik baştan çıkarma” şeklinde sapkınlaştığında, bu yolla çocuğa yapılan şiddetin sonucudur (Paul-Claude Racamier). Kadının unsurlarından biri, *annenin depresif çekirdeği ile çocuğun yabancılaşma yanıtı arasındaki karşılaşma yerini işleme olanağı* olarak anlaşılabilir mi?

Brigitte’inki gibi bir örgütlenmenin içerisinde, anneye yabancılaşma, narsisistik olduğu kadar libidinal serbest kişisel gelişimi dondurmıştı. Elbette, söylediğim üzere, Brigitte analizin ilk bölümünün ele alabildiği nevrotik bir sorunsal görünümü veriyordu. Ama öykünün devamı bu yapılanmanın canlı güçlerden, duygusal dayanaktan, fiziksel olduğu kadar ruhsal hazza yatkınlıktan ne kadar yoksun olarak meydana geldiğini gösterdi. Bu şekilde hareketsiz kılınmış enerjilerin serbest kalması için “Yeraltı dünyasına iniş” gerekli olmuştur. Söz konusu serbestleştirici mekanizmalar nasıl anlaşılmalıdır? Şüphesiz Brigitte’in, bütünleştirilemez bir kışkırtmanın –yani travmatik dürtüsel anımsamanın- etkisi altında, eyleme dökülen bir ifade düzeyine geçtiği düşünülebilir. Fakat halihazırda analiz edilen sorunsala ilişkin olarak, ona ait sahnelemeye bazı anlamlar yüklenebilir.

Brigitte'in aktarımda anneye melankolik bir özdeşleşmeyi sahnelediği (M. Cournut-Janin, 1998), böylelikle depresyon silah olarak kullanıldığında kendisine yapılmış olan şiddeti tekrarladığı düşünülebilir. Ama bu şekilde haykırdığı şey aynı zamanda, analiste -onun depresyonuyla çaresiz bırakılmış analiste- yönelik kendi saldırganlığıydı. Karşıaktarımsal sınamalara rağmen analistin “ruhsal olarak hayatta-kalışı”, şiddet akınına rağmen yatırımının sürekliliği ve kopuş tehditlerine rağmen çerçevenin istikrarlılığı, onun kendisini alıkoyan zincirlerden kurtulmasına izin vermeye katkı sağlamış, böylece o zamana dek gem vurulmuş bir ruhsal otonominin temellerini kurmuştur.

Bu, “ölümcül onarın” diye adlandırılabilir bir yolla hareketsiz kılınmış canlı güçlerin serbest kalışı üzerine kurulmuş bir ruhsal otonomidir; yani zararlı tacizlerden sakınan bir mesafeye saygı duyarak, bu kez kendi yaralarıyla birlikte annesel *yaraları* da düşünmeye yönelik, öteki için otantik bir “ilginin” taşıyıcısı olan bir “iyi bağımlılığın” kabulü içerisinde, nesneye yönelmeye -paradoksal biçimde- izin veren kazanılmış bir otonomidir. Bu görüşe göre *kadınsı*, ötekiyle “şefkatli bir bağ” içinde karşılaşmayı besleyen bu temel bağımlılıkla ilgilidir; zevkin başlıca mesele olduğu bir libidonun dönüşümlerinin kargaşalarını şefkatle renklendiren *kadınsı annesel*.

Şüphesiz bu... annesel de olsa, her iki cinsiyette de ortak olan kadınsıdır. Ama kadında erkekte olduğundan daha kadınsıdır, diye düşünüyorum. Anneyle kız arasındaki ilişkinin incelenmesinin devamı, konumu derinleştirmeme izin verecektir.

Bölüm III

ANNEDEN KIZA: KADININ KADINSISI

Kazanılmış otonomi, bir “iyi bağımlılığa” erişme, bunlar Brigitte’in analitik öyküsünün sonunu değerlendirmede kullanılabilecek parametrelerdir; bunlar nesneyle karşılaşmada *temel bağın* ve onun *düzeneklerinin* özelliklerini sorgulayan parametrelerdir. Freud’un, kızın yazgısını *aşk kaybı kaygısının* güdümü altına sokma derecesinde, onun (kızın) -bilhassa annesine- bağımlılığı üzerine ne denli vurgu yaptığı bilinir. Ben, önceki bir bölümde, bir *kadınsı kastrasyon kaygısı* görüşünü savundum. Yine de, günümüz tedavilerinin ve analistlerin onlara (tedavilere) dair sahip olduğu anlayış ışığında, *kızlara anneye yönelik özel bir bağıllık atfedilebilir mi?* Ve daha kesin olarak, öne sürülen *bağımlılık* hakkında ne düşünülebilir?

Klinik gerçekler

İki klinik tespit düşüncemi harekete geçirdi. Bir tanesi, ki bunu hepimiz paylaşıyoruz, kadınların daha sık psikolojik bir yardım aramalarıdır. Bu kanıt, kadında erkektekinden daha büyük bir nesneye “bağımlılık” fikrini doğrular mı?

Ama düşüncemi özellikle uyaran şey bir diğer tespittir; her ne kadar bu deneyimi yaşayan tek insan olmasam da, bu tespit daha kişiseldir: *Kadın analizanlarımdan çoğu analizleri sonlandıktan sonra benden yardım talep etmek için tekrar geri gelmişlerdir*, oysa pratik olarak erkek analizanlarımdan hiçbiri geri gelmemiştir. Zaman geçtikçe tekrarlanan bu deneyim, beni kadın analiza-

nın analistini bırakarak eriştiği (ruhsal) *otonominin idaresi* üzerine düşünmeye yöneltti. Ve her ruhsal boyut gibi, otonomi de karşıt-çiftler oyununda kendi tersiyle *-bağımlılıkla-* eklemlenir.

Yas ve analizin sonu

Böylesi bir düşünce, analiz sonlandıktan sonra harekete geçen süreçlere ilişkin bir girişime aittir. Başka bir yerde (“Yas ve analizin sonu”, *Aktarımın iki akımı* içinde, 1993) bu hususta bazı varsayımlar öne sürdüm. Bu konuda diyeceğim odur ki, analizin sonlanma evresi boyunca gerçekleştirilen ileriye dönük çalışma ne olursa olsun, analitik bağın kopuşunu izleyen evre, yalnızlık içinde yaşanan hakiki yasın kurulumuna işaret eder. Temel öneme sahip bir dönem olan ve orada sergilenen bütünleştirici süreç, analizde gerçekleştirilenden farklı özgün bir nitelik taşır. Ayrıca bu dönem, kendine özgü başarısızlıklara ve akıbetlere sahiptir. Kendi özgürlüğünü kazanmak özgün bir sorunsalın güçlülükle metabolize edilmesinden geçer: Analistin taşıyıcısı ve dağıtıcısı olduğu, ve düşlemsel olarak onun (analistin) elinden aldığımız özellikler olarak deneyimlenen analizin faydalarını, kendi çıkarına kullanmak.

Benim maksadım için ortaya konan soru şudur: *Bir kadının yas çalışmasında bir özgünlük var mıdır?* Ve bu özgünlük, kendisiyle ilgili olan ve -en azından böyle farzedilebilir-ben/ben-olmayan ayrımı, yani ötekiliğe erişim diye adlandırılması uygun olan dönemde, ilk nesneden –anneden- *ayrılmaya* önderlik eden yöntemlere gönderme yapan bir mantığa göre, otonominin (ve bağımlılığın) idare edilmesine mi atıfta bulunur?

Bağımlılık

Bağımlılık teriminin kullanımı bir süre üzerinde durulmayı hak eder. Metapsikolojik olmaktan ziyade görüngüsel olarak, burada sorgulanan *klirik gerçekleri* açıklar. Sözlük onu şöyle tanımlıyor: “Bağlı olma eylemi: Birinin bağımlılığında olma” ve *bağlı olmak*: “Otoritesi altında olmak”. Bu tanımlardan iki öge açığa çıkıyor: Bir taraftan, eyleme dökülen dışavurumlara gönderme, diğer taraftan, ötekiyle ilişkiye dahil olma. Diğer bir deyişle bağımlılık, psikanalitik düşüncenin nesnesi olan, altta yatan ruhsal bir gerçekliğin görünür işareti olarak ele alınmak zorundadır. Ve bu gerçeklik ötekine duyulan aşkın yoğunluğuyla, biçimiyle ama aynı zamanda düzeneğiyle de ilgilidir. Erkek kadın hepimiz, yaşamın kendisinin bize vakfettiği yazgı olan, bağımlılık içinde otonomi paradoksunu idare etmek zorundayız. Çok sık olarak aşağılayıcı bir yargıyla ilişkilendirilen “bağımlılık”, her ilişkinin ayrılmaz bir parçasıdır. Yine iyisiyle kötüsüyle, onun ifade biçimlerini, onu harekete geçiren amaçları, aktardığı meseleleri belirtmek gerekir. Şu halde, analistine geri dönmek gibi dışsal bir görüngü, görünürde radikal bir kopuştan daha önemli olan bir “bağımlılığın” zorunlu olarak kanıtı değildir... Her halükarda bu, *dışsal* nesnenin -yani analistin- kullanımı ile, *içsel* nesneyle kurulan bilinçdışı ilişki arasında sergilenen diyalektik sorunu ortaya koyar. İlerleyen sayfalarda bu temelleri belirlemeye çalışacağız.

Geri dönüşler...

Psikanalitik düşüncenin “sonlanmış analiz” fikrini savunduğu bir dönem vardı... Zaman değişti. “Şu analizanla bu analistin” “tamamlanmış analizi” yanılması (A. Green) analiz edilebilirli-

ğın sınırları tarafından olduğu kadar, karşıaktarımsal dirençlere bağlı sınırlar tarafından da topa tutulmuştur. Ve yine de! Bu akılcı inanca rağmen, sorgulamaya devam ediyordum: Analizanların geri dönüşü iyi bir şey midir, kötü bir şey midir? Bir analizin “sonuçlarını” değerlendirmek söz konusu olduğunda, bu şüphesiz her zaman etkin olan tümgüçlülüğün kalıntısıdır, fakat bağımlılıkla ilişkisi göz ardı edilemez.

Aslında burada söz konusu olan, zamanı geldiğinde, elbette analizanı ama aynı zamanda analisti de içeren *aktarımsal ve karşıaktarımsal bağın yazgısını* değerlendirmektir. Analizan kendini ortak geçmişten nasıl *koparır*? Söz konusu durumda bu yası, bu kadınlar bana ilişkin olarak yaşamak zorundadırlar. İkimiz arasında kurulmuş olan şey içerisinde, apaçık bana özgü olan ve analizin amaçlarına ilişkin benim bilinçdışı karşıaktarımsal konumunda ifade bulan; ama aynı zamanda kadın kadına karşılaşmada benim kendi kadınlığıma gönderme yapan karşıaktarımsal ilişkim ne rol oynamış olabilir?

Analistini yeniden görmeye gelen bu kadınlar ne istemektedirler?

Onlar, daha önce yaptığım gibi, karşılaştıkları güçlükleri anlamalarına ve aşmalarına yardım etmemi istemek için gelmektedirler. Çoğunlukla, bu güçlüklerin aşırı bir niteliği yoktur. Bana oldukça paralel bir gelişim anlatmaktadırlar: Analizlerinin sonu onları, analizle değiştirilmiş bir işleyişin gerçekleştirilmesiyle karşı karşıya ve yalnız bırakmıştır: “Değişmişlerdir”. Analiz sayesinde yeni edinilmiş veya gelişmiş kaynakları tek başlarına üstlenmişlerdir. Bu dönüşümler, çevrede tepkilere yol açmaksızın gerçekleşmemiştir. Kadınlıklarını yaşama biçimi, aşk

hayatlarında bir istikrarsızlaşmayı kışkırtmaktan geri kalmamıştır. Çift problemleri sık görülür (Eveline Benrubi-Wattier: “Kadının otonomisi, erkeksi inkar”, 1991, bazı erkeklerin, kadınların analizleri süresince edindikleri kendilerini ortaya koyma becerileri karşısındaki tahammülsüzlüğünü gereğince ele almıştır). Bana “erkeklerinden” (eski veya yeni), hem de çocuklarından bahsetmeye gelirler. En sık olarak, attıkları adımı açıklamak için bu gerçekliğe ilişkin problemleri öne sürerler.

Bununla birlikte, gerçeklikle ilgili şikayetlerin ötesinde, söylemlerinden, farklı kişisel -bilhassa cinsel- gelişim alanlarından sağlayabilecekleri kazanç karşısında, *suçluluğun* bir yeniden nüksedişinin ortaya çıktığını sezerim. Öte yandan, görüşmeler boyunca kendini gösteren bir çağrışımın sıklığıyla sarsıldım; *anneye yapılan göndermeler*. Sıklıkla, bana geri dönüşlerini belirleyen durum, anneden gerçek veya düşlemsel uzaklaşmayla ilgilidir.

Bu karşılaşmalardaki son özel öge: *Benim karşıaktarımsal yaşantım*: Bir “iyi ikame anne” rolüyle yatırıma uğradığımı sezmekteyim. Ancak, bu kadınlar analizlerinde benimle, gereğince analiz edilmiş libidinal ve saldırgan (penis haseti) “babasal aktarımlar” yaşamışlardır. Aynı zamanda, bana yönelik olarak ödipal düzlemde olduğu kadar “fallik anneye” ilişkin olarak da, rekabet, nefret ve haset de deneyimlemişlerdir. Girişimlerinde, ilk olarak bir “iyi ilişki” yararına bana yönelik saldırgan bileşenin bastırılmasıyla sarsıldım. Eğer karşıaktarıma güveniyorsam, hem yaşamın mücadeleleri karşısında huzur ve destek limanı olan teskin edici bir anneye yönelik talebi, ama aynı zamanda kadınların -bilhassa erkeklerle karşılaşmalarında- güçlüklerinin anlayışla paylaşılmasıyla eşcinsel bir ittifakı tetikleyen, kadınsı bir suç ortaklığı içine çekildiğimi hissediyorum.

Suçluluktan bağlanmaya

En azından ben onların girişimlerini ilk başta bu şekilde anladım. Bu deneyimler tekrarlandıkça, beraberinde burada ifade bulan *anneye bağlılığın* kendine özgü niteliğine karşı giderek daha duyarlı hale geldim. Bu kadınların harekete geçip, içlerindeki *nostaljiyi* bu denli açıkça duymamı sağlamaları için analizlerinin sonlanması mı gerekmişti? Bu izlenim, kendileriyle daha düzenli görüşmelere yeniden başladığım kadın analizanların izlenimleri yoluyla bana iletilen klinik malzemeye doğrulanmıştır. Gerçekten bu kadınlardan pek çoğuna, bazen birçok kez, yüz yüze haftada bir veya iki seans sıklığında bir çalışma önerdim.

Analitik çalışma çok hızlı bir biçimde, analizi niteleyen bir sürekliliği yeniden kazandı. Yüz yüze, daha az sıklıkla ve benim tarafımdan daha az “katı” bir karşıaktarımsal tutumla görüşmemize rağmen, aktarım yoğunluğunu, karmaşıklığını ve hareketliliğini hızla geri kazandı. Yine de ufak bir fark vardı: Öyle ki onun temelinin özü “*annesel-kadınsı*” bir perspektif içinde sürdü.

Malzeme sergilenir ve bu büyük ölçüde onların kadınlıklarını yaşama güçlüğüyle ilgilidir. Başka şikayetler arasında, kadın analizanlardan birisi bana, analizin geliştirmeye olanak verdiği olumlama alanlarını eşzamanlı olarak yaşamadaki güçlüğünü dile getirmektedir: Eşle ilişkiler, annelik, mesleki olumlama, sanatsal ifade; bir diğeri bana, cinselliğinin çiçeklenişini sarsan tekrarlayıcı suçluluk duygusunu ve bilhassa sevecenlik ve cinselliği uzlaştırmadaki güçlüğünü açıklamaktadır; yine bir başkası kişisel yaratıcılığının gün yüzüne çıkmasını engelleyen ketlenmeleri ve şüpheleri açığa vurmaktadır.

Aktif, şiddetli ve yaratıcı bileşenlerini bütünleştirebilmiş bir “kadınsı cinselliğin” çiçeklenen evrimi ve yaşam çevresinin -şüphesiz erkeklerin ama aynı zamanda annelerin ve onların ikamelerinin de-

buna verdiği -yine de layıkıyla analiz edilmiş misilleme düşlemleriyle işbirliği yapan- yanıtlar arasındaki karmaşıa üzerine söylenecek çok şey vardır. Bu, şüphesiz bu kadınların geri dönüşleri açısından hesaba katılması gereken bir boyuttur: Karşılaştıkları “travmatik gerçeklik”, görünüşe göre hiçbir zaman tam anlamıyla yok olmamış bir düşlemi yeniden harekete geçirmektedir; fakat öte yandan, yeni bir varolma biçiminin ifadesi, onları başka düşlemlerin ortaya çıkışını kışkırtan bilinmeyen bir deneyimle karşı karşıya getirmektedir. Ve dediğim gibi, burada temel olarak yeniden etkin hale gelen düşünlem anneye yönelik düşünlemdir; ben de anneyi düşünmeye yöneltildim.

Kadınların bana söyledikleri arasında, tiksini len bir annenin, kontrolü, kısıtlamaları, nüfuz edişleri nedeniyle nefret edilen bir annenin, aynı zamanda otoerotizmin ve “kadınsı cinselliğın” dışavurumları karşısında oldukça şiddetli yasakları yüzünden kınanan ödipal bir annenin çağrışımları, hızla yeniden görünür hale gelmektedir.

Fakat, ve aynı zamanda, bu aynı anne için çılgınca bir aşk susuzluğu da kendini göstermektedir. Bu, en sık olarak, bitmek bilmez bir arayış ve hem avutan hem güven veren annesel bir aşka yönelik şiddetli bir özlem olan, aktarımda (veya yan aktarımlarda) ifade bulan *nostaljidir*: “Kollarınıza bırakılmış, sorumsuzca, şımartılmış, kucaklanmış, yani huzurlu bir halde benimle ilgilenmenizi çok isterdim”; ama aynı zamanda anlayışlı ve aranı len bir kadınsı yardımcı: “Bana kadın sözcükleri söyleyen, nasıl kadın olunacağını öğrenmeme ve karşılaştığım adamı sevmeme yardım eden bir anneye sahip olmak”. Ama, hissedilir hissedilmez bu aşk altüst olmaktadır; kadın analizanlar bana, “*kadınlar arasındaki bağılılığın bu kalıcı kopuşunu*

derinlemesine hissettirdiler: *Nefret ve aşk* bitmek tükenmeksizin birbirine dolanmakta, iç içe geçmekte ve birbirini ardı sıra izlemektedir.

Tutku aşkı?

Kadın analizanların malzemesinde ve yaşantısında, *anne ve kızı* birbirine bağlayan *aşkın*, *onun özgünlüğünün ve onun akıbetlerinin* birincil önemine karşı bilhassa duyarlı hale geldim. Bunun “kadınlığın” anlaşılmasında temelden özgün bir boyut olmadığı düşünülebilir; ancak benim için o, bu anlayışı, analiz etme tarzım üzerinde önemli etkileri olan bir yönlendirmeyle damgalamıştır. Bana öyle göründü ki, babaya duyulan aşkla üstü kapatılan (nesne değişiminin önemi) bu *tutkusal* boyutun yüklülüğünden, kadınlık üzerine yazılan yazılarda... -değilse de Freud’da!- yeterince faydalanılmamıştır.

Bu asla, ne ödipal örgütlenmenin, ne kadınsı düşlem içinde babanın, ne de *baba tarafından* kadınlığın tanınmasının önemini küçültmekle ilgili değildir. Bu, bizi ilgilendiren konu için, aktardığım deneyimlerin ön plana çıkardığı anne-kız ilişkisinin kendine özgü niteliklerini dikkate almakla ilgilidir. Kızı anneye bağlayan nostaljinin, tüm analiz boyunca, *aynı zamanda* güven veren, koruyan, yatıştıran bir *birincil aşk* ile rekabet ve otonomi içinde *ifade bulan bir kadınsının kabulünü* uzlaştırmaya müsait bir -erkek veya kadın- analistle karşılaşma arayışını ifade eden, bir düşlemi beslediğini düşünüyorum. Bu sorunsalın işlemlenmesi kadınlığın oluşumu için esastır. Bunun akıbetleri, tedavideki kadınsı eşcinselliğe ayrılmış olan sonraki bölümde ele alınacaktır.

Halihazırdaki bölümde, burada aktarılan klinik gerçeklerin beni yönlendirdiği bazı düşünce eksenleri seçtim. Kadın analizanların “geri dönüşüne” ilişkin olarak ben, tartışmasız biçimde etkin olan suçluluğun yanı sıra, burada ifade bulan, anneye veya en azından onun ikamesine yönelik, *karşılaşma ve yardım alma arzusunun* payını da dikkate alıyorum. Bir şeyi düşünmek gerekir ki, kadın analizan, -söz konusu durumda kadınlıkla bağlantılı- ayrıcalıklı niteliklerini “söküp aldığı” aktarımsal anne üzerinde gerçekleştirdiklerinin zararsızlığından emin olmak için, analistini görmeye geri gelir; ki bu analitik yasta etraflıca değerlendirdiğim bir sorunsaldır. Bir diğeri, *aynı zamanda* bu karşılaşmalara, anneye karşılaşmayı *gerçekleştirme* kapasitesinin taşıyıcısı olan bir bağlılığın ifadesini atfetmektir; bu, tabiri caizse, “bağımlılığın” dışavurumudur, ama aynı zamanda D.W. Winnicott’un diyeceği üzere “*nesnenin kullanılması*” olanağıdır.

Kökensel kadınsıya geri dönüş

Eğer her yasın -özellikle de analist için tutulan yasın- birincil nesnenin yasının akıbetlerini en azından kısmen tekrar ettiği doğruysa, *kadınsı bir ayrılmanın* koşullarının olası özgün niteliğine yönelik bir anlama girişimi bana keşifsel göründü. Kız çocuğun, anneye *bağlanışını ve ondan kopuşunu ele alma* biçimi üzerinde iz bırakan, anne/bebek karşılaşmasının ilk zamanlarında neler olup bitmiştir?

Bunun üzerinde düşünmek için, “oluşumsal” türde diyebileceğimiz varsayımlar öne süreceğim ki bu, burada ele alınan sorunsal üzerindeki etkilerini detaylandırmak için, giriş bölümünde temel noktalarını ortaya koyduğum bir yaklaşımdır. Öyle düşünüyorum ki -ve bunu açıklayacağım- anne ile kız bebeği

arasında, kız çocuğun düşlemsel örgütlenmesine özgü bir temel kuran, özgün bir ilişki vardır. Bu kadınsı narsisistik örgütlenmenin özgünlüğü, annesel düşlemsel yatırım yoluyla, yani annenin kız bebeğine yönelik yatırımını besleyen bilinçdışı düşlemlere ait aşk (ve nefret) yaşantısının özgün niteliğiyle tetiklenir. Bu yatırımın özellikleri, göreceğimiz üzere birincil özdeşleşmenin koşulları üzerinde ve bunun sonuçları da kız çocuğun ruhsal işleyişi üzerinde yankı bulur. Ancak, böylesi bir yaklaşımda, kendilerine erken bir nedensellik atfedilen ilişkisel özellikler bu ilk dönemlerle sınırlı değildirler, aksine anneye kızı birbirine bağlayan “düşlemsel öznelarasılığın” her döneminde etkindirler. Bununla beraber “kökenlere geri dönüşün” önemi, bilhassa *bedeni dayanak almasından* dolayı karşılıklı örülen bağların içerdiği etkinin yoğunluğuyla geçerlik kazanır; bunun önemini keşfedeceğiz. Ortaya koyduğum varsayımın nesnelleşmesi, anne-çocuk ilişkisinin doğrudan gözlenmesiyle ve kadın analizanların kız bebeklerine ilişkin düşlemleriyle desteklenmiştir.

Annenin kız bebeğine yönelik yatırımının özgünlüğünü nasıl düşünmek gerekir? Bu çift kutuplu bir olgudur: Bir taraftan annenin aşkı, *aynı*, özdeş ve *benzer* olarak algılanan ve bu şekilde sevilen kız çocuğunun cinsiyetinin tanınmasıyla kendini ifade eder. Ama aynı zamanda, zaten gelecekte kadın olacak bu küçük kız, anında *olası rakip* olarak hissedilir. Dolayısıyla kız bebek, en başından itibaren, temelden çelişkili bir yatırımın nesnesidir: Onun *annesiyile özdeş olması* onu *ideal bir sevgisel yakınlık* durumuna sokar, ama *olası rakip niteliği* onu bir *erken uzaklaşmayla* yazgılar.

Benzer olan

Annenin bebeğine yönelik ilk aşkı, bebeğin cinsiyetiyle damgalanır. Ve bir annenin kız bebeğine yönelik aşkı *benzer olana özdeşleşmeyle* yön bulur. Bu özdeşleşme, kız çocuğun yatırımının altında yatan düşlemsel yaşantıdan ileri gelir. Ama bu aynı zamanda, dayanağını *bedensel özdeşlikte* bulur: Anne ve kız birbirlerine aynı “anatomik yazgıyla” perçinlenmişlerdir. Aynı hazlar onların kadınsı öykülerini damgalar, ama bilhassa onlar aynı olanağın, *anneliğin* taşıyıcısıdır... ve J. Chasseguet’nin dediği gibi, şayet eski üreme içgüdüsüne (1988) gönderme yapıyorsak, ne yazık! Bir çocuğu dünyaya getiren, bedeninde fetüsün büyümesini hisseden, doğumun yarattığı karmaşaları deneyimleyen ve bebeğini emziren bu anne, yalnızca kadınlara mahsus bu deneyimin, sonuç olarak onunla kökensel bir “annel-sel-kadınsıyı” daha yüreктen paylaştığı kızında da potansiyel olarak bulunduğunu bilir. Her şey yolunda gittiği zaman, anneye kız bebeği arasında yoğun bir sevgi bağı kuran bu kadınsı yakınlık, birincil (ayrıca sonrasında ikincil) özdeşleşmenin izlerinin kaydolma biçimlerini yönlendirmekten geri durmaz.

Anne-kız bebek ilişkisinin sorunlarını daha iyi anlamak için, erkek çocuğa yönelik kısa bir parantez açacağım. Anneye birincil özdeşleşme yoluyla kendisine de “kadınsı” aşılaman erkek çocuk, yine de anne tarafından en başından itibaren erkek olarak algılanır ve ona bu şekilde yatırım yapılır. Bir taraftan o, farklı ve yabancı olarak, ama aynı zamanda *olası arzu nesnesi* ve bu açıdan özgün bir narsisistik yatırımın taşıyıcısı, yani babaya yönelik ödipal arzuların mirasçısı “kral çocuk” olarak da yaşantılanır. Bir taraftan birincil özdeşleşmeye özgü ilk aşılamayla, diğer taraftan annenin erkek bebeğine yönelik arzusunun gücüyle çift taraftan kuşatıcı bu ilk kadınsıdan ayrılmada, erkeğe

özgü güçlüklerin altını epeyce çizdik. Ve bu kopuş, aslen, daha yukarıda değinilmiş olan “anneler-kadınıya” özgü niteliklerin reddini veya her halükarda, bunlara yönelik bir mesafe koyuşu beraberinde getiren şiddetli karşıtıyatırımlar pahasına gerçekleşir. Kadınla bir araya gelmekten korunmak için erkek tarafından ortaya konan *narsisistik* savunma mekanizmaları üzerine, yani açıkçası bağımlılığa karşı oluşturulmuş bariyerler üzerine söylenecek çok şey vardır. Ama bu, her şeye rağmen söz konusu bağımlılığın *bilinçdışı* düzlemde daha az mevcut olduğu anlamına mı gelir? Elbette hayır. Ve bu ifadeler, eyleme dökülen dışavurumlar ile altta-yatan bilinçdışı belirleyiciliği birbirine karıştırmamanın önemini vurgular.

Kadında daha kadını olan bir kadını...

Fakat şimdi kız çocuğa geri dönelim. Bahsettiğim annesel yatırım yoluyla ortaya konan yakınlık türünün, kız çocukta nesnesi olduğu yatırımın *anneler* bileşenlerinin aşılmasını *desteklediği* varsayımını öne sürüyorum; dolayısıyla bu bileşenler kız çocuğun psikoseksüel örgütlenmesinin temel çekirdeğine yüklü biçimde katkı sağlar.

Peki, bu özellikler nelerdir? Bunlar, açıkça annenin yenidoğan bebeğine bolca sunduğu, D.W. Winnicott’un *birincil annelik endişesi* dediği şeyle, yani ötekine açılma, ona ilgi ve bakım verme nitelikleriyle bağlantılıdır; bebeğin Hilfslosigkeit’ı, yani uyarılmanın, eksikliğin ve acının talepleri karşısındaki bağlama, kapsama ve “düşlem” yeteneği.

Francis Pasche (1969) tarafından geliştirilmiş kavrama göre, bu temel ruhsal yönelim *anti-narsisizmin* narsisizme üstünlüğü açısından da kuramsallaştırılabilir. Anımsanacaktır ki bu yazar,

anti-narsisizmi, nesne yararına “öznenin bu yolla kendisinden vazgeçmeye meylettiği”, “kendisinin bir parçasından feragat ettiği” merkezkaç bir yatırım olarak tanımlar; bu nesne aşkının temelidir ve “birincil annelik meşguliyetini” hatırlatan bir kavramdır.

Nesneye yönelik yatırımların bu eğilimiyle kurulan birincil özdeşleşme, apaçık anneyi, yani ilk aşk nesnesini hedef alır. Sevilen anneye yönelik bu ilk ilginin, bu “derinden kayıp aşkın”, savunmacı bileşeni azımsanmaması gereken -buraya geri döneceğiz-, fakat değeri yalnızca olumsuz olmaktan uzak (bilinmektedir ki, savunmaların yapılandırıcı değeri vardır) bir işleyiş biçimini yapılandırmaya izin verdiği düşünülebilir. Anti-narsisizm, yani nesneye yönelik endişe, ötekine ilgi duyan bir aşkın öğrenildiği okuldurlar. Bunlar, benlik idealini, ahenkli bir işleyiş hazzının garantörü haline gelecek bir şekilde, narsisistik ve nesnesel yatırımların dağılımını düzenleyecek bir “özgecille” damgalarlar.

Ve bu, *bağımlılık* -burada, kadınsı işleyişin özgün niteliği olan “iyi bağımlılık”- olarak adlandırabileceğimiz bir görüntü altında kendini dışavurabilir. Kız çocukta, nesneye doğru yönelen yatırımların yeğlenmesiyle belirgin olan ve yaşamda, somut gerçekliği dayanak almayla kendini gösteren bir “kadınsı-anneselin” baskınlığını kabul etmek, bana öyle geliyor ki, kadında “babanın sağ kolu” sendromuyla (J. Chasseguet) veya anneye düşkünlükle (Maria Torok) ilgili olmakla oldukça sık kınanan aktif onarıma vurgu yapan, klinik gözlemleri ve onların kuramsallaştırılmasını biraraya getirir.

Mazoşizm

Ancak sözünü ettiğim bu temel yönelim, yıkıcılığı, sadizmi, fallik ve ödipal rekabeti hedef alan karşıyatırımlarla aşırı yüklenip genişleyerek, gerçek arzuları ezecek şekilde aşırı gelişmemesi gerekir, ki bu gerçekten pek çok kadının dramıdır. Şu halde, *nesne yararına yapılan* ayrıcalıklı yatırım, başta Freud tarafından olmak üzere, her zaman kadınlıkla ilişkilendirilen bir bileşenin, yani *mazoşizmin* beşiği haline gelebilir.

Kadınsı mazoşizm kavramı bir miktar üzerinde durulmayı hak ediyor. Kadınlık üzerine eğilmiş olan yazarların büyük kısmı -her biri kendi tarzında- bundan bahsetmişlerdir. Kendi adıma ve kendi uğraşlarım sırasında, B. Rosenberg tarafından geliştirilmiş olan *yaşam mazoşizmi* kavramına gönderme yapacağım. Bu yazar, yaşamın tahammül edilebilir olması için arzunun doyumundan önce gelen beklentiye, ertelemeye ve eksiklik durumuna yönelik erken bir yatırımın zorunlu olduğu fikrini savunur. Bana öyle görünüyor ki burada, sevinçleriyle ama aynı zamanda hüsrancıyla kaçınılmaz gerçekliğin dikkate alınmasında başı çeken yine annedir. Ve yukarıda savunulan konumun devamında, kız çocuğun güncel görüşün ifade ettiği bu özgün yönelimle daha fazla ve erkenden özdeşleşme kurduğu düşünülebilir: Kadınlar acıya erkeklerden daha iyi dayanır... Avantajları gözardı edilmemesi gereken bu eğilim, kadında sıklıkla kınanan şiddetli bir mazoşizmin temelini oluşturabilir; bu mazoşizm başka özelliklerle olduğu kadar, anne-kız arasındaki soy zinciriyle de ilgilidir.

Ödenecek bedel: Şeffaflık

Kız çocuğa, iyi ya da kötü, özgün bir annesel miras atfetme fikrini savundum... bu soy zincirinin gücü anneyi kızına bağlayan

aşkın, yani bir *benzerlik* yaşantısı üzerine temellenen aşkın doğasından ileri gelir. Fakat bu, sonuçları kızın -bağımlılığa sıkı sıkıya bağlı olan- otonomisini etkileyen istismarlara yol açmaktan geri kalmaz.

Annenin düşlemlerinde, bu benzerlik hastalarımız tarafından oldukça sık ifade edilen bir şeffaflık gereksiniminden sorumludur: “Senin için neyin iyi olduğunu senden daha iyi biliyorum çünkü ikimiz de kadınsız” mesajı, anneden kıza iletilir. Cinsiyet özdeşliği, kontrol, baskılar ve nüfuz edişler yoluyla olduğu gibi “kadınsı cinselliğe” yönelik yasaklarla da belirgin olan gücün kötüye kullanımlarını, annenin gözünde meşru kılar. E. ve J. Kestenberg’in (1972), annenin bebeğin otoerotizmine yönelik yatırımına verdiği önem gibi, M. Torok’un (1964) kız çocuğun anneden kurtulma girişimlerinde mastürbasyona verdiği önem de bilinmektedir. Şu halde, klinik bize mastürbasyon yaşağının kız çocuklarda ne kadar da sıklıkla sürdüğünü öğretmektedir.

Genital düzlemde şeffaflık gereksinimi, annenin gözünden kaçırmış olabileceği şeyi, yani kızının babaya yakınlaşan kadınsı cinselliğini, yeniden ele geçirmesine yarar. Ve bu hakimiyet erken temeller üzerine kurulur. Bu, tabiri caizse bir önceden-etkiyle, kız çocuğun otonomisinin tüm dışavurumlarını hedef alır, her farklılık sezgisel biçimde gelecekteki rekabet perspektifiyle eş tutulur. Burada kadınsı sorunsalın, anneye yakınlıkla bağlantılı olan bir diğer yönüne değiniyoruz: Anneye adanmış aşkın ve onun tüm farklılıkları hedef alan nüfuz edici kontrolünün gücü içerisine erken dönemde hapsolma yaşantısıyla tetiklenen, otoerotizme, kişisel gerçekleştirimlere, yani genital kadınlığa yönelik arzuların çatışmasallaşması. *Farklılık içinde aşkı veya aşk içinde farklılığı yaşamak* kız çocuğun tarihine daha en başından kazanmış bir ikilemdir.

Bu çatışmasallaşma, kadın hastalarımın çoğunda karşılaştığım bir sorunsalda çarpıcı örneğini bulur: Çok somut bir biçimde, *kendi alanını olumlama güçlüğü*. Kişisel kullanımları için bir alanı veya bir zamanı muhafaza edememekten yakınmaktadırlar. Kimilerinin “kendilerine ayıracakları bir dakikaları”, kimilerininse “kafa dinleyecek bir yeri” bile yoktur. En uç noktada, nesne “yaşamsal güçlerin emicisi” haline gelir.

Kadında oldukça genel olan bu özellik, onun otonomisini (temeli bilinçdışındaki farklı temsil düzeyleri tarafından yeniden devralınacak bir otonomi: Dışkı, penis, kadınsı cinsellik, bebek) üstlenme biçimi hakkında düşündürmektedir. Kendi alanını olumlama güçlüğü bana, annenin veya analistin temsil ettiği aktarımsal ikamenin yararına, otonomiden *görünüşte* mahrum kalışın dillendirildiği bir senaryoyu sahneliyor görünmektedir, ki bu göz boyayabilen ve bir bağımlılık dışavurumuymuş gibi görünen bir tutumdur. Ama analiz, bunun bir *ruhsal otonomi*yi –anneye yönelik itaatkarlığı görüldüğü kadar mutlak olmaktan uzak olan kız çocuğunun gizli dünyasını– saklamak için anneye verilen taviz olduğunu giderek gözler önüne serer. Bu yolla annenin kız çocuğa yatırımının diğer kutbuna ve onun etkilerine gelmiş oluruz.

Aralık mesafesi

Şimdiye kadar bir temel bağıllık -anneden kıza geçerek kadın nesillerini damgalayabilen, feodalleştirme gücü bilinen ilkel aşk-yoluya sunulan, anne ve kız arasındaki yakınlık üzerinde durdum. Bu sorunsalda baba, anneye kız arasındaki ayırıcı unsur olarak tüm önemini kazanır. Ve, anne/kız ilişkisinin anlaşılmasına ayrıcalık veren benim görüşüme göre, risklerinden bahsettiğim anneye kız arasındaki ölümcül yakınlığa karşı,

kurtarıcı bir ayrılığı sağlayan babanın erken varlığını tahta çıkaran şey, annenin kız bebeğine yönelik yatırımında bahsettiğim *olası rekabettir*. Annenin kızına yönelik aşkının yoğunluğu ne olursa olsun (ki bu aşk çok güçlü olabilir), bu aşk en başından itibaren, sembiyotik risklerden koruyan ama aynı zamanda kız çocuğun annesine yönelik ebedi *nostaljisini* de açıklayan, bir aralık mesafesiyle damgalanmıştır. Bireyleşmeyle yüzleştğinde kız çocuk, bir kayıp cennetin değil fakat “çok arzulanmış ve asla elde edilememiş olanın” ıstırabını çeker.

Ve paradoksal biçimde, annenin kız bebeğine yönelik olarak yaşadığı olası rekabet, en başından itibaren bebeğe, kendisine atfedilen babayı baştan çıkarma gücüyle erken bir otonomi verir. Bu anlamda, bir “narsisistik güven” kalesinden, yani kadınsı soy zinciriyle bahşedilen bir *temel otonomi* alanından bahsedilebilir.

Fakat bu alanın temelden sarsıldığı görülür. Aslen anne, kendi annesiyle olan rekabetinin mirasçısı olan kızına bir baştan çıkarma gücü atfederken, ona bir tehlikelilik potansiyeli bahşeder; bu, annesinin aşkına yönelik sonsuz bir nostaljiyle doluyken, kız çocuğun onunla ilişkisinde duyduğu şiddeti yaşama güçlüklerinde pay sahibi bir boyuttur. Dolayısıyla, otonomi alanı kendini açıkça sergileyemeyecektir. Klinik, kız çocuğun otonomi dışavurumlarını çevreleyen mekanizmaların karmaşıklığını göstermektedir. Annesi tarafından sevilme için, küçük kız kendini ona açmaya, ona her şeyi teslim etmeye kışkırtılacaktır. Ve yine de, bir saklı kendilik hakkını talep eder. Bu otonomi alanı kendisinin küçülmesine izin vermek istemez. Fakat onun varlığı ancak annenin bilgisi dışında oluşabilir.

Bana öyle geliyor ki kızlarda çok sık görülen bir işleyişin örgütlenmesi, bu hareket yoluyla anlaşılabilir. Pek çok kadın annesiyle ahenk içerisinde yaşamış bir çocukluk tariflemekte-

dir. Küçük kızlar annelerine, bir tür göstermelik uyum, yüzeyde bir sahte kendilik, “gerçek kendiliği” annenin bakışlarından gizlemeye adanmış bir düzmece şeffaflık, yani kıskançça saklanan bir “gizli bahçe” sunarlar.

Anneye yönelik nefreti ve şiddeti ve aynı zamanda erkeğe yönelik libidinal itkileri barındıran, şüphesiz bu gizli bahçedir. Bana öyle geliyor ki bu, kadınsı cinselliğin gizli niteliğini vurgulayan M. Cournut'nün duruşuyla örtüşüyor. Hastalarımızdan bazıları, bu yapının ergenliğin itkisiyle, kadın yaşamına (evlilik veya annelik) girişle veya tetikleyici başka olaylarla sarsılabileceğini bize öğretirler. Fakat bu, bir analizden geçme seçimi bunun örtüsünü kaldırmazsa ömür boyu da sürebilir. Kadın analizlerinde analitik çalışmanın büyük bir kısmı, sonrasında bu gizli kalenin saklı zenginliklerini verimli kılmak ama aynı zamanda onun dehşet verici şiddetini ortaya çıkarmak için, bu kaleyi koruyan savunmalara saldırmaktan ibarettir. Ve bence bu çalışma, kadınlar-arası paylaşımın çifte düzeyinin, yani aşkın ve nefretin aynı solukta karşıtaksimsal olarak canlı tutulmasına dayanır. Daha önce bahsettiğim ve en sonunda başlangıçtaki sorgulamalara geri döndüğüm yolculuğun bana öğrettiği şey budur: Kadın analizanların geri dönüşleri nasıl anlaşılmalıdır?

Nostalji

Onların yasına engel olan nedenler üzerine varsayımlar üretilebilir mi? Onlardaki bu olanaksız vazgeçiş nedir? Ama bu geri dönüşleri yalnızca olumsuzlukları içinde ele almak makul müdür?

Söylediğim üzere: Tekrar eden analiz-sonrası deneyimlerim beni, kadın analizanların temel olarak yaklaşımlarında annesel ve kadınsı bir imagoya hitap ettiklerini düşünmeye yöneltmektedir.

Bu, ne ödipal babadan vazgeçişin ne de penisi düşlemsel olarak ele geçirmekle ilgili suçluluğun, bir ölçüde konuya dahil olmadığı ve de ilave bir detaylandırmanın nesnesi olamayacağı anlamına gelmez. Fakat kendi deneyimimde, kadın analizanların arzu ettikleri diyalogun esasının anneye ilişkin olduğuna ikna olmuş durumdayım. Onların anneye görülecek bir hesapları vardır.

Ve sürdürdükleri bu diyalogda, anneden farklılaşmaktan ve aynı zamanda onun niteliklerini üstlenmekten geçen bir kadının taşıyıcısı olan, bir otonominin tercih edilmesine bağlı suçluluk hiç şüphesiz kendini ifade etmektedir. Önceki gelişimler, bu sorunsalın kadının psikoseksüel gelişimine bağlı çatışmaların içerisine ne denli dahil olduğunu yeterince göstermiştir. Bunun yeniden canlanması, öyle görünüyor ki analist anneden ayrılmaya engel olmaktadır. Kadın analizanlar, yeniden elde edilmiş bir yoğunlukla dinamik hale gelmiş kaynaklarını kullanmanın, analistlerini yok etmediğinden emin olmaya gelirler (ve bunu ifade ederler). Bu yaklaşımlarıyla, bilhassa ayrılığın gerçekliği hakiki bir “terk edilişe” bağlı saldırganlığı yeniden harekete geçirdiğinden dolayı, kaybından korktukları bir aşkı yeniden kazanmak için aynı zamanda bir sadakat jestini de eyleme dökerler.

Ancak etraflıca düşününce bunun, güdüsünü yalnızca suçluluk duygusundan alan, kefaret ödemeye yönelik bir motivasyonla alakalı olmadığını düşünüyorum. Bugün artık, bahsettiğim nostaljiye, yani *her kadını besleyen şu yanılısamanın aranişına daha fazla ağırlık veriyorum: Onun genital kadın olumlamasını kabul ederken, aynı zamanda en arkaik özelemleri içinde onu anlamaya müsait bir diğerkadınla karşılaşmak.*

Elbette, bu bir yanılısamadır. Eğer, yeniden bir araya gelişlerimizin ilk zamanında, kadın analizanlar bir terketme hareketi

içinde bana bu “gizli bölgeyi” paylaşma izlemini vermişlerse de, bu barış dönemi kısa sürmüştür. Acımasız kopuşu, aynı haykırışta aşkı ve nefreti çok hızlı bir biçimde yeniden ele almak zorunda kalacağız. Ama bu karşılaşmalarda, bahsettiğimiz şeyin aşk-çalkantılı aşk, nostaljik aşk, yine de şüphesiz aşk- olduğunu kabul etmeyi de öğrendim.

Olanaksız bir talep mi?

Kadın hastalarımın biri belagatlı sözlerle bana şöyle diyordu: Analistine geri dönmek, “olanaksız talebi” -yani kendine özgü niteliği dolayısıyla dava reddiyle* sonuçlanmaya mahkum bir talebi- karşılamaya çalışmaktır. Bana gerçekleştirdiklerini göstermesi, beni rahatsız etmek olacaktır; bana depresyonunu göstermesiyse, beni çökertme riskine girmektir. O halde? Annesinin iki ayrı tonda kendini duyuran sesinden bahsediyor; birisi eğiten, zorlayan, yasaklayan; diğeri yaşamsal, temel ve yaşamın esasını oluşturan bir karşılaşmayı fısıldayan, çocuklarına aktarmak istediği fakat kendi içinde muhafaza etmekte oldukça zorlandığı bir ses. Ve bana şöyle dedi: “O halde, annemin bana ödemediği bu borcu hâlâ kapatmak mı gerekecek?”

Ama bir kez daha, seçilmiş otonomiden –en azından kısmen– vazgeçişle ifade bulan şey, yalnızca borçla mı ilgilidir? Bu geri dönüşleri yalnızca, tutulması gereken yasin “başarısızlığı” olarak mı görmek gerekir? Kendi adıma ben, kadın analizanlarımın, kadınlıklarının daha tehlikeli kıldığı bir yasin engellerini aşmak

* Hukuk terminolojisine ait bu sözcük, iddianın somut içeriği kabul edilmekle birlikte, söz konusu davayla ilgisiz ve dolayısıyla geçersiz olmasından ötürü, iddianın otomatik olarak reddedilişini ifade eden Fransızca “fin de non-recevoir” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. (ç.n.)

için analistlerine geri gelme iznini kendilerine vermelerini, illa ki “kötü” bir durum olmadığını fark ettim.

Anneyle ideal bir aşkın yanılsamasına yönelik arayıştan bahsediyordum. Bu şüphesiz yanılsamadır; fakat her analizin, bir kadın için, anne ve kadın analistin karşıaktarımında “tanınan” gerileyici ve kadınsı eğilimlerinin, yeniden-birleşmesini annesel/kadınsı bir aktarım içinde tam anlamıyla yaşamasına izin veren, “onarıcı” (düzeltici dememek adına) deneyimler kesimi içerdiği düşünülemez mi? Ve analiz bittikten sonraki bir karşılaşmada analiste başvurmanın kaldıraçları, bu dönemlere ait anılar olamaz mı?

Paylaşılan otonomi

Peki burada zorunlu olarak aşırı bir bağımlılık, bir otonomi eksikliği görmek gerekir mi? Fakat otonomi, yalnızca nesne ilişkisiyle olan diyalektiği içinde tasavvur edilebilir. Kız çocuğun anneye karşı otonomisinin kendine özgü çatışmasallaşmasından ve onu çevreleyen maskelerden söz ettim. Şu halde, kadınların otonomilerini anneleriyle paylaşmaya yönelik yeniden elde ettikleri olasılığı gerçek kılan anneye yönelik bu başvuru için kendine izin vermek, aksine kadın analizlerinin bir “kazancı” değil midir? Aslen, kadınların analist-anneleriyle üzerine konuşmaya geldikleri -ve böylece, göstermelik bir sadakat aracılığıyla da olsa, onunla “kadın kadına” bir yüzleşme yaşamayı üstlendikleri- şey kendi analizlerinde elde ettikleri kazanımlar değil midir?

Öte yandan varsayımımda daha ileri gideceğim. Sözünü ettiğim anneyle ilişkinin özgün çekirdeğinin otantik biçimde erişilebilir olması için, analizin kazanımlarının etkin bir otono-

minin gerçekliğinde test edilmesinin gerekli olup olmadığını merak ediyorum. Bu sorunsalın analizindeki muhtemel boşluklara dair kendimi çok sorguladım. Elbette bu, analiz boyunca ele alınmıştı ama bu yeterince yapılmış mıydı? Bununla beraber, bu konunun işlemlenmesindeki olası yetersizliğin sorumluluğunun bir kısmı eğer bana aitse, bu çekirdeğin derinleştirilmesine karşı koyan, kadın analizanlara ait bir savunmanın da onlara yüklenebileceğini düşünüyorum; ki bu, bir zamanlar annesel nüfuz edilme yaşantılarına karşı bu kadınları koruyan savunmayı yeniden üreten savunmadır. Farklı bir düzeyde, “zorunlu aşama” olarak karşılaşmamıza olanak vermek için, bu kadın analizanların benden gerçekten ayrılması ve kazanımlarını uzaklaşma yoluyla olumlamaları gerekecektir.

Ayrıca bugün, analitik yasın kaçınılmaz ruhsal rahatsızlıklarıyla yüzleşmek için analistine başvurmayı kabullenmenin, bana artık ne “kötü bir şey” ne de bir aşırı bağımlılık olarak değil, aksine rakip, eşit ve sevilen bir kadından yardım talep eden bir diğer kadının, gerçekleştirebileceği yapılandırıcı bir girişim olarak görüldüğünü söyleyebilirim.

Kadın analist ve bağımlılık

Burada “sonu gelmez bir ortaklığı” övmek elbette söz konusu değildir. Bu yeniden buluşmalar, yalnızca ayrılma sürecindeki bir aşama olarak düşünülebilirler. Bunun için analistin, bitmek bilmez buluşmaları sürdürecektir. Aynasal bir yanılşamayı doyuran şeyler bulmaksızın, bu geri dönüşleri “analitik” olarak kullanması gerekir. Ve kadın analizanın hitap ettiği kişi bir kadın analistse, bu riskin daha büyük olacağı düşünülebilir.

Geliştirdiğim önermeler, ister bir erkek isterse bir kadın analiste gidiyor olsun, annesel aktarım içinde, analizdeki her kadın için geçerlidir. Ancak, söz konusu bir kadın analist olduğunda, onun “kadınlığına” ait tamamlayıcı bir çekirdeğin varlığı, özgün tuzaklardan yeniden ayrılmanın aşırı yüklenmesine katkı sağlayabilir.

Varsayımıımı desteklemek için, kişisel ilerleyişimi ifade edeceğim. Önceki deneyimlerin işlemlenmesi, beni, bir kadının bir kadına yönelik duygularını niteleyen aşk ve nefret karışımını daha açık biçimde tanımaya ve kabul etmeye yöneltti. Ve şüphesiz üstlenilmesi en zor olanı -bilhassa burada söz konusu olan vazgeçiş durumunda- aşktır. Demek istediğim: yakınmasının, yatıştırılmazlığının ve talebinin içindeki bu aşkı duymak. Duymak ve ona yanıt verebileceğimizi bilmek: D.W. Winnicott’un hatırlattığı üzere, biz onun annesi değiliz. Simgeleştirnenin taşıyıcısı olan analitik işleve sadakatın bedeli budur. Bununla beraber aslen bu, duygulara yönelik kapsayıcılıkla ve aynı zamanda bunların ilettiği temsillerin dinlenilmesiyle canlı tutulan bir mesafenin, kimi zaman acı verici biçimde korunması değil midir? Ve yeni bir ayrılık yaşama beklentisi, aşkın kurduğu tuzacı daha da şiddetlendirmez mi?

Kadın analizanın taleplerine karşılık, kadın analistte de hastasına yönelik ebediyen doyurulmamış aynı aşk arayışı, ve analizi bazı dönemlerde yolundan saptıran ve analizanların otonomlaşma süreçleri üzerinde ağırlığını hissettiren inatçı bir yanılsamanın sürdürölmesine katkı sağlayan bir eşcinsel ikiz arayışı yok mudur? Bu, kadın kadına ayrılmanın güçlüğünü daha da arttıran, bir analiz-edilemezlik kalesi üzerine kurulmuş olan kadınların bilinçdışı suç ortaklığıdır, ki bu bir kadının diğer bir kadınla karşılaşmasında her zaman mevcut bir risk olan, -incelenmesi sonraki bölümde devam edecek- kadınsı eşcinselliktir.

Bölüm IV

ÖNEMSENMEYEN BİR BAĞ: KADIN EŞCİNSELLİĞİ

Kadınsı kimliklerinin kazanımına dair, kadınlar -önceki sayfalarda bunu ele almıştım- otonom bir bölge edinmeyi, kişisel gerçekleştirimlerini özgürce uygulamaya koymayı ve aynı zamanda, kadınsı bedenlerini tam anlamıyla kullanabilir oldukları bir aşk hayatı sergilemeyi umut ederler. Bu özelemlerde, yüceltme alanlarında ahenkli bir cinselliğe ilişkin olanı ayırt etmek mümkündür: Yaratıcı ve otonom bir işleyişin zevki ile tam ve bütün bir cinselliğin hazzı, başarılmış bir kadınlığın imgesinde sıkı sıkıya birleşir.

Kadınsı bilinçdışının akıbetleri bize şunu öğretir: Gelişmiş bir kadınlığa erişimin yolunu belirleyen çok sayıda ve korkunç tuzak vardır... Bu karmaşıklığın içerisinde, önceki bölüm benim gözümde kadınların analitik sürecinde temel bir boyutu ortaya koymuştur: eşcinsellik. Bu bileşen kadının düşlemsel örgütlenmesinde, onun cinsiyetli kimliğini oluşturan özdeşleşmesel hareketlerde ve özellikle bir kadın bedeninin hazzı aracılığıyla, kadın olmanın zevkini ifade eden bir cinselliğe erişmede bana göre belirleyicidir. Bunun çatışmasallaşmasının analizi, dolayısıyla seçkin bir araştırma sahası sunar.

Eşcinsellik

Psikanaliz, kim olursa olsun her bireyin aynı cinsiyetten bir nesne seçebileceğini ve herkesin, bilinçdışında bu seçimi yaptığını ortaya koyabilmiştir. Hatta aynı cinsiyetten kişilere

yönelik erotik duyguların, normal ruhsal yaşamda karşı cinse yönelik duygular kadar önemli bir rol oynadığı ifade edilebilir...” Bu sözcükler, “bir kadın eşcinselliği olgusunun psikojenezi” (1920) üzerine düşündüğü sırada, her bireyin ruhsal örgütlenmesinde mevcut bir eşcinsel yatırımın varlığını öne süren Freud’un kaleminden dökülür.

Eşcinsellik erkekte oldukça tanıdık bir olgudur. Babaya yönelik aşk, Oedipus karmaşasının çöküşü sırasında doruk noktasına ulaşan *özdeşleşmesel mekanizmalar* için kaldıraç işlevi görür, ki bu, bu bağlanmaya özel bir *yapılandırıcı değer* bahşeder. Eşcinsellik üzerinde etkisi olan çatışmasallaşmaların analizi erkek analizanların tedavilerinin önemli bir bölümünü teşkil eder.

Bildiğim kadıyla literatürde, kadın eşcinselliği kavramını kadının psikoseksüel örgütlenmesinin *normal* bir bileşeni olarak gören pek az referans yapılmıştır (bununla beraber J. McDougall’a (1964), E. Kestenberg’e (1984) ve J. Cosnier’e (1987) değinelim). Buna karşın bize, *anneyle ilişkiden*, bunun karmaşıklığından, çelişkilerinden ve aşırılıklarından çokça bahsedilmiştir. Freud’un kendisi, kadın eşcinselliği üzerine incelemesinde, kız çocuğun anneye bağlanmasına vurgu yapar. M. Klein anneye ilişkinin anlaşılmasının derinleştirilmesinde sırayı devralarak, bu devasa araştırma alanının her zaman etkin olan genişleyişine yol açmıştır. Fakat –bunun altını çiziyorum– “kadın eşcinselliği” terimi bu incelemelerde nadiren kendini gösterir. Her şey, anne/kız ilişkisinde, *kadın kadına karşılaşmaya* dair bir kör noktanın varolduğuna inanmaya yöneltmektedir.

Bu bakımdan, kadın eşcinselliği terimi üzerinde süzülen bir muğlaklığı ortaya koymak yerinde olur. Çok sık olarak bu, *anneyi baştan çıkarmaya yönelik erkeksi özdeşleşme hareketleriyle*

karıştırılır, oysaki bu, bir kadının bir diğer kadına duyduğu libidinal çekimi ifade eder¹. Bana öyle geliyor ki bu karışıklık, etkisi kadın cinselliğinin anlaşılmasını uzun süre ipotek altına almış olan ve bu sayfalarda defalarca değinilmiş bir parametreyle ilişki içindedir: “Fallik tekçilik”, psikanalitik kuramlarda etkisini hâlâ gösteren ağır bir Freudcu miras. Belki de penis-fallusun süregelen aşırı-değerleştirilmesi, farklı sebeplerle de olsa hem erkekte hem de kadında, daha özgün olarak *bir kadının bir kadına olan aşkını* ele almaya yönelik inatçı bir direncin, hatta yoğun bir bastırmanın ifadesidir.

Kadın eşcinselliğinin önemini gölgelemek için örgütleyici referans olarak eril organın egemenliğine başvuran hipoteze ilişkin olarak, benim önermemin kalbini ortaya koyan bir diğer öge ekleyeceğim. Doğrusu ben, kadın eşcinselliğini açıkça ele almaya yönelik başlıca bir güçlüğü, *genital eşcinsellik ile anneye ilk ilişki arasında bir süreklilik*, yani *ikincil* denilen eşcinsellik ve *birincil eşcinsellik* hareketleri arasındaki karşıtlığın varolmasına bağlı olduğunu düşünüyorum.

Birincil eşcinsellik

Birincil eşcinsellik kavramı çelişkilerle ve muğlaklıkların taşıyıcısıdır (Paul Denis, 1982). Freud tarafından pek az kullanılan bu kavram, daha ziyade Fenichel tarafından geliştirilmiştir. Bebeğin annesiyle ilk ilişkisiyle ilgilidir. P. Denis’ye (1984) göre bu, “birincil özdeşleşmeden cinsiyetler-arası farklılığın tanınmasının kökten bir değişime sebep olduğu döneme kadar uzanan ruhsal zamanda yaşanan ve işlenen, anneye bebek arasında-

¹ Aynı karışıklık, babayı baştan çıkarmaya yönelik kadınsı özdeşleşmeyle kimi zaman bir tutulan erkek eşcinselliğinden bahsedilirken de vardır.

ki erotik paylaşımların bütününe ruhsal işlemlenışidir”. Birincil eşcinsellik, cinsiyeti açısından farklılaşmamış bir nesneye hitap ettiğinden, bu yazar, onun her iki cinsiyette ortak bir ilişki tarzı olması niteliğine vurgu yapar. Fakat diğer bazı yazarlar (bilhassa A. Fréjaville, 1984), birincil sahnenin çerçevesi içinde, çocuk ile aynı cinsiyetten ebeveyni arasında paylaşılan bir düşünme dayanan cinsel kimliğin oluşum dönemi olarak, onun önemini doğrularlar.

Bana göre, anneye bebeğ i arasındaki ilk karşılaşmada, kız bebeğ in yazgısını belirleyecek öğeleri açıklamak için, birincil eşcinsellik kavramının keşifsel değ eri en çok kız çocuk için uygundur. Bu kavram yoluyla, önceki bölümlerde geliştirilmiş olan görüşlere geri dönüyoruz. Birincil özdeşleşme bu bağlamda sürece dahil oluyorsa da, bu, annenin bebeğ e yönelik *cinsiyetli* yatırımıyla ve bu erken yatırımı dokuyan düşlemlerle bağlantılıdır. –Söz konusu durumda kız olan– bebeğ in, *gerçek cinsiyetini* dayanak alan annelik düşlemi tarafından vurulan “cinsiyetli” ve “cinsel” damgaya verdiğ im önemi belirtmiş tim. Ve bu düşlem, anneye süt bebeğ inin *bedensel* yakınlığı içinde yaşanan paylaşımların hazzına özgü jestlerle kendini gösterir: Tenin tene dokunuşundaki uysallık, hafifçe bir sallantının yumuşaklığı, bir okşayışın heyecanı, kelimelerin müziğı... Tüm bunlar bebeğ in bedenine duyumsal bir hazzın köklerini eken silinmez izlerdirler.

Temelde, yeterli anneler bu kıymetli bagajı her iki cinsiyetten bebeklere de sağlarlar. Bununla beraber, annenin jestlerinin çocuğ un nesnesi olduğı cinsiyetli yatırımıyla ve buna eşlik eden düşlemlerle çok erkenden dolu olduğı na inanıyorum. Bu açıdan, annenin “düşlem kapasitesi” yoluyla aktarılan bedensel diyalog, çocuğ un düşlemsel örgütlenmesine temel bir kaide yerleştirir. Önceki bölümde, kız çocuk için, onun annedeki kimliğ inin onu

ideal bir aşk yakınlığı içine sokarken, aynı zamanda potansiyel rakip niteliğinin de onu vaktinden önce araya bir mesafe koymaya mahkum ettiği gerçeği üzerinde durdum. Annenin kız bebeğine yönelik yatırımının kökensel iki-uçluluğunun, kız çocuğun bu denli arzulanan ve asla tamamen elde edilemeyen annenin aşkına yönelik şiddetli nostaljisinin kökeninde yattığı hipotezini öne sürdüm.

Anneyle yakınlaşmaya, yani kökensel eşcinsel yaşantıya geri dönüşe yönelik cazibeyi tam anlamıyla ön plana çıkaran, hiç şüphesiz, cinsiyetlerarası farklılığın kabulünün sonradan-etkisidir. Anlayan anlar... kadınlar bize annesel bir aşka yönelik bitmek bilmez arayışı ve şiddetli özlemi ifade ederler. Burada daha önce değinilmiş bir kadın analizanın sözlerini yineliyorum: “Hiçbir sorumluluğum olmaksızın kendimi kollarınıza bırakmış, şımartılmış, sarmalanmış, kısaca huzur içindeyken, bana bakım vermenizi çok isterdim”.

İkincil eşcinsellik

İkincil eşcinsellik birincil eşcinselliğin karşısında tanımlanabilir. İkincil eşcinsellik veya “genital” eşcinsellik, “negatif” yüzünü temsil ettiği ödipal örgütlenmeye, yani ters ödipusa dahildir. Eşcinsel yatırımın nesnesi, bu kez cinsiyetini kazanmış kadın boyutuyla da kavranan bütün bir nesne olan annedir. Cinsiyetli *anneye/kadına* duyulan çekim, onun ruhsallığına ama aynı zamanda *onun duygusal ve tensel bedenine* de hitap eder.

Anneye yönelik bu aşk dolu yakınlaşmanın sergilenişi, bana kadının oluşumunda temel bir unsur olarak görüldü. Bu, yalnızca eşcinsel yatırımların yüceltiliş yazgısının taşıyıcısı değil, ama aynı zamanda özdeşleşmesel potansiyeliyle, erkekle yakın-

laşmanın niteliğine, bazı annelik yaşantılarına ve ayrıca kişisel yaratıcılığın köklerine öncülük eden gelişmiş/serpilmiş bir kadınlığa tam bir erişimin de hamilidir.

Kadın analizanlar tarafından getirilen malzemedeki *genital nitelikte yakınlaşma anlarının* tanınmasının önemini vurgulamak istiyorum; bu anlar tedavinin başında kararsız bir yapıdadırlar ve geçicilikleri kişiliğin yapısal örgütlenmesine bağlıdır. Bunlar açık yürekli sözcüklerle dile getirilirler: “Bana kadın sözleri söyleyen, nasıl kadın olunacağını öğrenmemde bana yardımcı olan, karşılaştığım adamı sevmeme yardım eden bir anneye sahip olmak...”

Çatışmasallaşma

Şimdi, kadın analizleri bu hareketin yapılandırıcı etkinliğine yönelik engelleri ortaya koyarlar. Yalnızca, iyi bilinen, erkekte olup bitene benzer, *genital* bağlamda anneye yönelik bağlılığı ve rekabeti karşı karşıya getiren bir çatışmayı, yani pozitif öidipusa karşı negatif ödipi hatırlatacağım. Burada, pozisyonlardan biri veya diğeri karşıt pozisyona karşı savunma amaçlı kullanılabilir. Eşcinsel çekimin, anneye yönelik rekabeti ama aynı zamanda çifte-değerliliği maskelemek için kullanıldığı bilinir. Kendi adıma, ben burada daha ziyade tersi yöndeki görünüm üzerinde, yani genital eşcinselliğin açığa çıkmasını ortadan kaldırmak için rekabetin şiddetlendirilmesi üzerinde duracağım.

Bu ödipal sorunsalın analizi tüm önemini korur. Bununla birlikte bu bana, genital eşcinselliğin yapılandırıcı niteliklerinin yeniden kazanımını sağlamaya elverişli bu eşcinselliğin, bütünüyle sergilenişine yönelik esas engel olarak görünmez. *İkincil kadınsı eşcinsellik* üzerinde ağırlığını hissettiren *çatışmasallaş-*

manın özgünlüğü -ki bu erkekte farklıdır-, *köklerini anneye birincil ilişkide*, diğer bir deyişle birincil eşcinsellikte bulmasıdır. Bu süreklilik bağı, ikincil eşcinselliğe yakınlaşmanın anneye ilk ilişkilerin dipsiz çukuruna, yani annenin aşkına yönelik nostalji alanına gönderme yapmasına neden olur. Kız çocuk için, eşcinsellik nesne değişikliğine maruz kalmaz; bu, anneye genital düzeyde yakınlaşma hareketlerinin ifadesinden sonra, onunla arkaik ilişkinin ıstırabına sürüklenişi gözler önüne seren klinik tarafından resmedilir. Giderek, daha iyi ortaya konmuş bir eşcinsel pozisyonun yerine oturmasını sağlayacak, ve böylece gelişmiş bir kadınsı kimliğin taşıyıcısı olan özdeşleşmelere erişimi sağlayacak olan şey, bu altta yatan temellerin sistematik analizidir¹.

Analitik süreçte anneye ilişkin sorunsalın aldığı görünüme ilişkin olarak, ilk olarak *annenin bedenine ama aynı zamanda onun aşkına yeniden kavuşmaya yönelik mitik bir cazibeye* bağlı düşlemlere ve kaygılara değineceğim; ikinci olarak, kız çocuğun kendini tam bir rakip olarak konumlandırmasına, ama aynı zamanda, annesiyle *eşcinsel bir ilişkinin partneri* olarak karşılaşmak için nefretini aşmasına olanak vermeye müsait bir özerklik alanının, acıyla ortaya konuşuna egemen olan kaygı ve düşlemlere değineceğim.

¹ Kadınsı kimlik elbette yalnızca anneye ilişki içerisinde yapılanmaz. Şayet babaya ilişkin gönderme benim metnimde çoğunlukla örtükse de, bu göndermenin ilerleyen sayfalarda kendisini pek çok kez açıkça ortaya koyacağını göreceğiz.

Anneye bağlanma

Bir kadın analizan bana annesinden bahsediyor: “O ve ben, birbirine eklemlenmiş iki oyuk, birbirini hiçliğe, kusursuz bir saydamlığın hiçliğine doğru çeken vantuzlar”. Bu sözcükler annenin aşkına yönelik nostaljiyi doğrulayan başka düşlemleri, yutulma, hiçleşme, yok olma, hapsolma, istilaya uğrama, radikal yabancılaşma düşlemlerini çağrıştırırlar. Bir diğer kadın hastanın rüyasının dile getirdiği şekliyle mutlak bağımlılık: “(Annem) Soluk borusu ameliyatı olmuş. Ağzımı onun yarasına dayamışım. Ona yaşam veya ölüm üfleyebilirim”. İşte insanı bu yabancılaşma dünyasının içine sürükleyen, annenin aşkına yönelik nostaljidir; bu, *annesel arzuya yönelik sadakati* düğümleyerek, ebedi bir bağımlılık içerisinde kızı anneye bağlayan ve ona tabi kılan korkunç ve tutkulu bir aşktır.

Kadın analizanlarım tarafından değinilen ve kız ile anne arasındaki bağa ilişkin çağrışımlarda çok sık karşılaştığım bu “oyuk” üzerinde biraz duralım. Bu neyi metaforlaştırmaktadır? Bu oyuğun penis eksikliğinin, yani kadının yazgılı olduğu tedavi edilemez olumsuzluğun izi olarak anlaşıldığı bir dönem vardı. Bugün, kadınsı “oyuk” derin/dolu olarak düşünülmektedir; “kadınsı kimlik, kadınsıdaki kimlik” bölümünde tartışıldığı üzere kadın vajinasının içe-alıcılığının temsildir, doğurganlık özelliklerinin kabıdır.

Bununla birlikte iki oyuğun birbirine eklemlenmesi, yani anne ile kız arasındaki kavuşmaların aldatıcı tuzağı, gizli kadınsı zenginliklerin yok edilmesi riskini pekala kendinde taşıyor gözükmektedir. Bu düşünlem, anneye ilk ilişkinin boyutlarından birini belirten *özdeşlikte buluşmanın* temsili olarak anlaşılabilir.

Hatırlanacağı üzere önceki bölümde, benzerlik üzerine kurulu olan annenin kız bebeğe yönelik annesel aktarımının payı üzerinde durmuştum; bu, aşırı yabancılaşma riskinin yolunu açan bir yakınlıktır. Oyukların birbirine eklemleme düşlemleri, kimlik parçalanması içinde kayboluşu temsil ederler.

Ama aynı zamanda bu temsil, anne ile kız arasında sonradan cereyan eden ve özü “kadınsı cinsellik”, yani kıza özgü özerklik alanının dışavurumu olan şeyi kendinde toplar. Bu açıdan “oyuk” düşlemleri, annenin aşkını muhafaza etmek için ödenmesi gereken bedeli gösterir: Yalnızca bir boşluktan ibaret kalacak şekilde kadınlığını terk etmek. Bize gösterilen boşlukların derinliklerinde, kadın analizanlar tarafından şiddetle saklanan zenginlikleri yeniden canlandırmak analize düşmektedir.

Bu gelişimin düşlemsel keşfini sürdürmeden önce, bir an için analitik çalışmanın bir diğer unsuru üzerinde duracağım. Gerçekten, kadın analizlerinin bize gösterdiği düşlemsel temsiller, kız çocuğun evrimine mührünü basan *mekanizmalara* karşılık gelirler, ve ancak bunların analiz edilmesi, “ikincil eşcinselliğin” “birincil eşcinselliğe” veya anneye erken dönem ilişkisine bağlı temellerinden ayrışarak ortaya çıkmasına izin verebilir. Daha açık ifadeyle, tam da bu yarıkların/uçurumların olduğu yerde, *kızın anneye yönelik aşkı ile annenin bu bağlılığı kullanma biçiminin birleşmesi, anneye sadakatın silinmezliğini damgalayarak kızın en temel kimliğini oluşturan erken özdeşleşme ve karşıözdeşleşme alanlarını birbirine düğümler.*

Bu özdeşleşme kalelerinin analizi, kendi deneyimlerimde, pek çok güçlük ortaya koymaktadır. Bu durum, hem analist hem de kadın analizan için, öncelikle bunların dışavurumlarını tanımayı gerektirir; ki bu, ya bunlar aktarımda ortaya çıkmadıklarından, ya benlikle o denli uyumlu olup farkedilmediklerinden, ya da

nihayet kadın analizanlar onların ifade biçimini tanıyamadıklarından o kadar kolay değildir.

Şayet yine de bunlara erişmek mümkünse de, bu arkaik alanların analizi şiddetli dirençler ortaya çıkarır ve bunun nedenleri benlik idealiyle bağlantılıdır. Gerçekten, kadın analizanın -bilinç düzeyinde- bu yolla annesinden farklılaştığına inandığı karakteristik dışavurumların, bu aynı anneye yönelik özdeşleşmesel hareketlerinin kılık değiştirmiş halleri olduğunun ortaya çıkması basit değildir. Kadın analizanlar bize, kendilerini onarıcı zannettikleri yerde anne gibi kontrolcü, kendilerini spontan ve hayat dolu sandıkları yerde onun gibi adaletsiz ve taraflı hissetmenin dehşetini ve acısını anlatmaktadırlar.

Anneden ayrılış

Kadın analizanların tam anlamıyla derisine *yapışan* bu özdeşleşmeleri terk etmek (ve neden bu deyiimi kullandığımı pek yakında göreceğiz), aynı zamanda içsel anneye yönelik kontrolcü sadakatten vazgeçmek gibi görünmektedir. Ayrıca bu analiz dönemlerine, aşılması kimi zaman dramatik olan depresif dönemler eşlik eder; bu, özdeşleşmenin-kırılması çalışmasının gerektirdiği nihai ayrılık karşısında ödenmesi gereken bir bedeldir: İçsel anneden ayrılmak ve onun kaybının yalnızlığını yaşamak.

Özdeşleşmenin-kırılması çalışmasının neden olduğu anneden ayrılış, anneye ilişkin diğer yönünün kalbine şunu yerleştirir: Buraya kadar bahsettiğim “en uygun yakınlığı” diyalektikleştiren *serbestleşme hareketleri*. Önceki bölümde, bu girişimin güçlüklerini ve kız çocuğun kendi alanını ortaya koyarken bir yandan onu gizlemesi için ihtiyaç duyduğu hileleri açıkça belirtmiştim.

Şimdi, kadın analizlerinin bize gösterdiği düşlemler, yani annenin bedeninden kopuşu metaforlaştıran düşlemler üzerinde duracağım.

Annenin bedenine yönelik ilk yapışkanlığın delili olan bu düşlemlerle, tüm kadın analizlerinde karşılaştım. Bunlar elbette diğer çatışmasallaşma alanlarıyla da aşırı-belirlenmişlerdir, ama benim için kadın ruhsallığının özünde bulunan bir tür kaideyi temsil ederler. Deriden deriye bir kopuş, ayrılan et parçaları, açık yaralar, bereler şeklinde ifade edilirler. Bu imgelerin şöyle bir özellikleri vardır ki onlar, karşıaktarımda, bir *yırtık* izlenimi verirler.

Fakat, ki bu bir diğer temel unsurdur, böylece meydana gelen yarıktan karakteristik rüyalarda veya düşlemlerde temsil edilen *fallik bir form* kendini gösterir: “Kalçamda bir yara var, içinden bir kalem yükseliyor” ; “Mememin üstünde bir çıban var, içinden bir sürü kurtçuk çıkıyor” ; “Gırtlığım açık, içinden bir böcek çıkıyor”.

“Deriye dair” bu biçimler bedenselliğin başka düzeyleri tarafından da devralınabilir, dışkılama işlevlerine ilişkin düşlemler bunun bir görünümüdür: Dışkılar ve idrarlar da annenin bedeninden ayrılışı simgelerler. Nihayet, bebek ve doğum temsilleri bunların en “genitalleşmiş” biçimleridir. Diğer çok sık karşılaşılan temsiller şunlardır: Suyun (deniz, havuz) içinden fallik bir öğenin ortaya çıkması (kabarmış dalga, deniz hayvanı, gemi, vs.).

Kurtarıcı penis

Bu fallik öğenin varlığı üzerinde durulmayı hak eder. Kadın kadına eşcinsel ilişkiyi ele almak, daima mevcut olan üçgene

gönderme yapmadan düşünülemez: Üçüncü *kendini dayatır*. Ve birincil eşcinsel yakınlaşmanın özünde yer alan yok olma riskinden bizi kurtaran da, pekala “babasal penistir”. Aktardığım düşlemler ve rüyalar, önce babanın penisiyle, sonra onun bedeniyle kurulan özdeşleşme sayesinde annenin okyanussal bedeninden çıkışın temsili olarak anlaşılabilirler. Yani anneden kurtulmak için babayı dayanak almaya ilişkin klasik temaların temsili.

Fallik bir form ile annesel beden arasındaki ilişkiyi temsil eden düşlemlerde, penise atfedilen iki pozisyona yönelik çağrışımın sıklığından etkilendim. Birinde, fallik imge “yatay”, gevşek ve bırakılmıştır; bunun prototipi su üstünde salınan, annesel dalgalarla sallanan bir beden görüntüsüdür. Diğerinde, fallik imge dikey, yükselmiş ve dikleşmiştir; yani deniz içinden gururla yükselen yunus görüntüsü. Öyle sanıyorum ki anneye ilişkinin denizinde ahenkle yol almaya izin veren, onun bedenindeki -biri pasiflik, diğeri aktiflik olmak üzere- bu iki pozisyonun zaman içindeki nöbetleşe değişimleridir.

Ve bu, yabancılaştırıcı zincirlerden de kurtulmaya olanak verendir. Çünkü hem annesel “oyuktan” çıkmaya, hem de içeriye ve dışarıyı yapılandıran bir git-gel yoluyla bu oyuğun içine girmeye izin veren şey, pekala penisle özdeşleşmedir. İki oyuğun birbirine yapışıklığından kurtulmanın taşıyıcısı olan bu özdeşleşme hareketi, aynı nedenle bu yapışıklığın sonlanışına ilişkin ruhsal alanı da yönlendirendir. Öte yandan, nefrete, anneden zorunlu kopuşun şiddetine aracılık eden de odur.

Bazı unsurları açısından ilgi duyduğum *özerkleşme sürecinde*, analitenin ve bilhassa “sökülebilir küçük şeyin” ve onun rolünün önemi üzerine söylenecek çok şey vardır. Bu konu üzerinde fazla durmayacağım. Ama “kadınsı kimlik, kadınsıdaki kimlik”e

adlanmış bölümde önemini daha önce vurguladığım *penis hasedini* bir yönüne kısaca geri dönüyorum; konu, kadını eşcinsellik açısından ele alındığında bu önem kendisini hâlâ ortaya koyar.

Amacımı belirtmek için bir hatırlatma. Kadındaki “penis hasedine” verilen önem bilinmektedir. En katışıksız Freudcu gelenekte kadın, erkeğin tek (ve kutlu) hamili olduğu bu eşsiz niteliğin doğuştan eksikliği karşısında ebedi bir umutsuzluğa yazgılıydı. “Cinsel tekçiliği” besleyen penis-merkezciliğin çöküşü, analistleri, söz konusu niteliğe yönelik hem erkeğin hem de kadının bilinçdışında yer alan inkar edilmez aşırı-değer-biçme üzerine düşünmeye yöneltmiştir.

Bahsi geçen bölümde, *penisin anneyi baştan çıkarmaya elverişli olduğu* düşlemine bağlı bir penis hasedini ortaya koyan şeyin, ters ödipusun analizi olduğunun altını çizmiştim; ki bu, annenin erkek bebeğine yönelik şu düşlemine karşılık gelir: Bu açıdan annenin babasının mirasçısı olan, ve penisi sayesinde anneyi cinsel açıdan düşlemsel olarak tatmin edebilecek olan odur (erkek bebektir). Anneye sağladığı zevkin berisinde, “annenin oyuğunun” içine girmeye elverişli olan ve böylece *yabancılaştırıcı bir yapışmadan kurtulmaya* izin veren *kurtarıcı bir penisin* analizde ortaya çıkmasına ilişkin şu anda belirttiğim sorunsal, babanın/penisin bireyselleştirici erdemleriyle bütünleştirici bir özdeşleşmenin aracısı olarak hissedilen bu ayrıcalıklı organa yönelik, kız çocuğun yoğun kıskançlığını daha da pekiştirmeye yol açar.

Eşcinsel bağ

Tüm kadın analizleri, ikincil eşcinsellikten, yani geliştirici potansiyeli nihayet keşfedilebilen *anneyle/kadınla yakınlaşma-*

dan ilerleyici bir kurtuluş olarak okunabilir. O zaman deri, kıyafet haline gelir, makyaj yapılır, tırnaklara parlatici sürülür. İkincilleştirme, kadınların aralarında uzun uzadaya konuştukları, ve erkekleri kendilerine çekmeye yönelik reçetelerini aralarında paylaştıkları baştan çıkarma hilelerine mührünü basar. Aktarımda sorgulanan şey tam da budur: Bedende yaşantılanan, bir kadınla/anneye paylaşılan, ve erkekle karşılaşmada çiçek açmayı bekleyen bir kadınlığa nasıl erişilebilir.

Kadın analizanların bize söyledikleri, 5 yaşındaki küçük kız çocuklarının anlattıklarıyla karıştırılmaya müsaittir; ki çocuk terapistleri, ama aynı zamanda ebeveynler bunu iyi bilirler: Küçük hanımların gözlerine hitap eden kolyeler, yüzükler, ve bilezikler çizmenin zevki; ilk kez komünyon ayinine katılan kızların elbiseleri, evlilerin kıyafetlerini taklit eder; annenin ayakkabılarını giymek çok cezbedicidir. Düşlemlerin derinliklerinde, babayla dışarı çıkmak için süslenmiş, şatafatlı kıyafetler içinde güzel bir anne hareket eder...

Elbette, bu temsillerde annenin niteliklerine duyulan arzu gibi, aktif bir rekabet de mevcuttur. Fakat ben -ki vurguladığım nokta budur- bu düşlemlere dahil olan *eşcinsel paylaşıma yönelik isteğe* karşı giderek daha duyarlı hale geldim. Bir kadın hasta bana şöyle diyordu: “Göz makyajımı becerebilmeyi isterdim; sizin gözlerinize bakıyorum, onlara imreniyorum. Bakışınızı süsleyen bu renkleri kullanmayı isterdim. Ama bunu ne size karşı olarak, ne de sizin için yapmak değil, belki sizin gibi yapmak isterim ; ama özellikle sizinle yapmak isterim... Nasıl yaptığınızı bana gösterebilmenizi ve sonra da benim kendi kendime yaptığımı düşünmek.” Ve bir diğeri: “Bazen sizin gibi olmak istiyorum, ayakkabılarınıza bakıyorum, onlara bayılıyorum. Yine de, bu haksızlık. Bu ayakkabılar bana gitmez, bana

uygun değiller. Ben de sizin gibi, bana yakışan ayakkabılara sahip olmayı isterdim.” Özerkliğin ve kişisel yaratıcılığın taşıyıcısı olan bütünleştirici özdeşleşmeyi, kadınların süslenme merakının beyhudeliği üzerinden açıklamak daha canlı bir yöntem midir?

Elbette, eşcinsel paylaşımlar bedensel hilelere indirgenemez. Yine de onlar, bebek ile anne arasındaki ilk karşılaşma yeri olan deriyle aynı uzamda yer aldıklarından, ben onların temel nitelikte olduklarına inanıyorum.

Eyleme geçirilen eşcinsellik

Az önce yapıcı olanaklarına değindiğim eşcinsellikle karşılaşma, kamçılایıcı sarsıntılar olmadan geręekleşmez. Ayrıca bunun analizinin sebep olduğu karmaşık ve birbiriyle çelişen hareketler de vardır: Nefret ve aşk, kopma ve yakınlaşma, özerklik ve bağımlılık, rekabet ve onarım; kendi pratiğimde karşılaştığım ve beni bilhassa düşündürten şeylerden biri de budur. Öte yandan, beni kadınsı eşcinselliğe karşı duyarlı kılan ve bu alandaki araştırmalarımın itici güçlerinden birini teşkil eden şey, bu konuda kendi kendime sorduğum pek çok soru, şaşkınlığım ve şüphelerimdir. *Kadın analizanlarımdan pek çoğu, analiz sırasında, bir yan aktarım içerisinde eşcinsel bir ilişkiye girmişlerdir.* Bazıları daha önce benzer bir deneyim yaşamışlarsa da, diğerlerinin geğmişte böyle bir deneyimleri yoktur; bu kadınlar evli ve anneydiler. Bu eyleme geğiş, analiz sonlandırılması analitik alanın merkezindeyken geręekleşmiřtir; çok şiddetli bir aşk aktarımının paralelinde meydana gelmiştir.

Bu eyleme geğişleri anlama çabamda, ilk sorgulamam kendi *karşıaktarımsal payıma* yönelik oldu. Bugün, en azından kısmen

öyle düşünüyorum ki, bu eyleme geçişlere katkıda bulunan şey, kadın hastaların aşkının şiddetini dikkate almadaki yetersizliktir. Kadın analizanlar bana, *kadın kadına eşcinsel itkiyi anlamanın ve kabul etmenin kaçınılmaz zorunluluğunu* öğretmişlerdir.

Ancak bu eşcinsel aşk, şüphesiz kadın analizanın kendisi için ve kendisi tarafından, ama aynı zamanda kendisinin kandırılmasına izin veren hoşgörülü analist için de, kolaylıkla gizlenebilir. Bu analizleri karakterize eden hareketleri düşündüğümde, içine düştüğüm tuzaklardan birisinin, babasal aktarıma ayrıcalık vermek ve böylece eşcinsel etkiden kaçınmak için, “aktarım aşkını” aşırı derecede heteroseksüel tarafa çekmek olup olmadığını kendime sordum. Klinik uygulamada, babasal veya annesel aktarıma ait olanı değerlendirmenin sıklıkla ne kadar dikenli bir süreç olduğu bilinir; karşıaktarımsal bir savunmanın aşırı yüklenmesi, yorum seçimindeki güçlüğü arttırmaktan başka bir şey yapmaz. Şurası açıktır ki, kadın analizanlarımın eylemleri sırasında, onların aktarımsal etkilerinin eşcinsel doğası hakkında artık şüphem kalmamıştı. Fakat, önceden kademeli bir işlemlenin hazırlamadığı, ve deneyimsizliğimin beni karşısında görece çaresiz bıraktığı kritik bir dönemle karşı karşıya kalmıştık.

Annenin bedeniyle barışma

Bununla beraber, kadın analizanlarımın eyleme geçişine yalnızca benim karşıaktarımsal sakarlığımın katkı sağladığını düşünmüyorum, ki bu eyleme geçiş, kaynağını aktarımsal koşullardan da alıyor olmalıdır. Bu açıdan, bu eylemlere yol açan nedenlerden bir kısmı, hiç şüphesiz analizin olası sonlanmasıyla ilgilidir. Herkes, analitik yasın acısını hafifletmeyi veya ondan kaçınmayı hedefleyen “yan aktarımlara” sığınmaları bilir. Ama

aynı zamanda bugün herkes, bu şekilde ifade edilen kaçışın yanı sıra, yaşanan deneyimin kişisel yapıcılığın taşıyıcısı olabileceğini de kabul eder.

Ben de kadın analizanlarımın eşcinsel dışavurumlarını pekala böyle anlarım. Elbette, analistle olan bağın kopuşunun geri döndürülemezliğiyle yeniden etkin hale gelen, anneye yönelik nostaljinin baskısı, bir anne ikamesiyle duygusal ve bedensel bir karşılaşma arayışının eyleme dökülmesinde pay sahibidir. Ama kadın analizanlarım beni aynı zamanda, yaşamayı seçtikleri ve benim de buna yönelik anlayışımı aktarmak istediğim deneyimin, katkısına karşı da duyarlı hale getirmişlerdir¹. Bu kadınların anneleri birer harpi* değillerdi, fakat eğitim sistemleri küçük kızlarının dürtülerinin baskılanmasını savunuyordu: Bunlar, aşırı iffet taslayan, haz-karşıtı, aşk ve ten oyunlarında küçük kızlarını suçlu hissettirmek konusunda pek becerikli annelerdi. Kendi adıma, bu anneleri diğer annelerden kötü kalpli değil, fakat duygusal ve şehvetsel bir serbestliğe izin veremeyen kişiler olarak düşlemliyordum. Bu kısıtlama, onların erken dönemde kız bebeklerini yatıştırma tarzları üzerinde, ama aynı zamanda “kadınsı cinselliğe” etki eden yasakların katılığı üzerinde, ve şüphesiz, eşcinsel paylaşımların fakirliği üzerinde ağırlığını hissettirmiş olmalıdır.

Şimdi, *kadın analizanların aşkla ilgili dışavurumları pekala anne bedeniyle barışmayla* ilgilidir. Bunlar bana, başka bir kadınla paylaşılan tensel deneyimin, hem otoerotik bedene, hem de erkekle kurulan daha gelişmiş bir kadınsı cinselliğe yönelik,

¹ Bu anlayış, öyle sanıyorum ki, E. Kestenberg’in ergen kızların eşcinsel eyleme geçişlerine yönelik sorgulamalarındaki anlayışla örtüşür (1984).

* Harpi, Yunan mitolojisinde, yırtıcı bir kuş vücuduna ve bir kadın başına sahip gaddar bir yaratıktır (ç.n.)

daha iyi bir yatırımın taşıyıcısı olabileceğini öğretmiştir. Başka bir kadının duyumsallığıyla gerçekleştirilen bu karşılaşmada, anne/kız bebek ilişkisinin kendine özgü nitelikleri yeniden yaşantılanabilir: Anneyle *bedensel* temas, kız bebeğin bedenine erojen niteliklerini verir; annenin bedeniyle karşılaşmanın hazzı içerisinde duyusal bütünleşmeye izin veren şey, bebeğin bedensel olarak bakım verilme, okşanma, el üstünde tutulma* biçimidir, ki bunlar daha sonra, annenin iyi kalpli ve kabul edici bakışı altında, yani çok yakında bir erkeğe yönelecek bir tenselliğin tanınmasını ve kabulünü taşıyan bir annenin hareketleri ve bakışıyla, otoerotizm içinde örgütlenecektir; bu açıdan, en erken dönemde anneyle/kadınla kurulan özdeşleşme, erkekle alınan zevkin köklerini ileten araçtır. Kadın analizanlarımın eşcinsel aşklarında buldukları şey, bu çok ilkel temastır.

Erojen bedenin kökenine geri dönüşü

Ancak kadın analizanların bahsettiği eylemler yalnızca bu regresif tarzda yaşanmamıştır. Bu kadınların ifade ettikleri şeyler aynı zamanda iki kadın bedeninin ve iki kadınsı duyarlılığın karşılaşmasıdır, yani *ikincil eşcinsellikte bir karşılaşma* anıdır. Şüphesiz bir eyleme geçiştir, ama aynı zamanda “kadınlar arası” sıcak ve tensel bir deneyimle zenginleşmiştir. Annenin boyunduruğuna karşı alınan intikamı haykırmak için geleneğe uygun bir cinsel sakınmanın bariyerlerini geçici olarak kıran da, çok arzulanan ama asla gerçekleşmeyen anneyle karşılaşmanın nostaljisinin şiddetidir.

Eyleme geçişlere, herhangi bir şekilde onların altında yatan düşlemlerin analizine kıyasla bir ayrıcalık verdiğim izlenimi

* Deyim anlamıyla (ç.n.)

vermek istemem. Bu analizlerdeki kendi karşıaktarımsal payıma dair sorgulamalarımı söyledim. Fakat belki de bu eylemler, analiz derinleşip de bedensel temellerinden yeterince ayrışmamış bazı alanlara dayandığında, onun (analizin) sınırlarını göstermektedirler.

Şu doğrudur ki analistler bedeni konuşurlar ve ona dair bilgileri geliştikçe bunu giderek daha layıkıyla yaparlar; fakat uygulamamızın temeli dokunma yasağına dayanır. Erkekler düşündükleri, hissettikleri ve eyleme döktükleri aşklarında birincil nesneyi* yeniden bulurlar. Bu kavuşmaların neden olduğu nevrotik dramların geçerliğine itiraz etme niyetinde hiç değilim. Yine de: Normal cinsel yaşam, kadının mahrum olduğu bu karşılaşmalara izin verir.

Annenin bedeni kız çocuk için çelişkiyle yatırım yapılan bir evrendir. Pek çok kadın bize, annenin bedenine, hatta tüm kadınların bedenine karşı hissettikleri iğrenmeyi ifade eder; anneye, ama aynı zamanda cinselleşmiş kadına yönelik nostaljinin şiddetli bir karşıyatırımı olan bu hareket, bence, kısmi ve total cinsel soğukluklarda önemli bir rol oynar.

Kadın analizanlarımın eşcinsel deneyimlerini dinlerken, onların bu sayede *erojen bedenlerinin kökenine bir geri dönüş* elde ettikleri, böylece kadınsı kimliklerini pekiştirdikleri hissine kapıldım. Elbette, “eyleme geçmişlerdir” ve bu açıdan onların kişisel yapıları da şüphesiz meseleye dahildir. Yine de böylece etkin hale gelen düşlemlerimi paylaşmamı ve analiz etmemi sağlayabilmişlerdir.

* Burada Türkçe’ye aktarılamayacak bir kelime oyunu vardır. Yazar “birincil” anlamına gelen “primaire” sözcüğünün yanına parantez içinde onun sestesi olan “pri-mère” diye bir sözcük uydurmuştur. “Mère” anne anlamına gelir. Kısaca Fransızca “birincil” sözcüğü, “anne” sözcüğünü içinde taşıyor görünümü verilmiştir. (ç.n.)

Analistin bedeni

Eşcinselliğin ruhsal konumunun yeniden kurulması, eylemlerin aktarımsal alana yeniden dahil edilmesine karşılık gelir. Prensipte, analistin gerçek cinsiyetinin eşcinselliğin düşlemsel ifadesinde payı yoktur. Analitik ilişkinin her iki kahramanının ruhsal çift-cinsiyetliliği, bunun bileşenlerini üstlenmek üzere oradadırlar. Yine de sahada, kişisel deneyimim, ve erkek ve kadın analistlerin süpervizyon deneyimleri, beni analistin cinsiyetinin eşcinsel düşlemin sergileniş biçimlerini etkilediğine ikna etti.¹

Kadın analizan için farklı biçimde ifade edilen şey, kız çocuğun, kız kimliğiyle, yani kız bebek olarak, ama aynı zamanda cinselleşmiş bedeninin mahremiyeti içinde kendi küçük kadın sırlarını başka bir kadınla paylaşan bir kız olarak, annesinden kendisindeki bu alaşımı tanımasını talep etmesidir. Erkek analist, kadınsı cinselliği tanıyarak bir taraftan cinsiyetli kimlik için kurucu bir rol oynuyorsa da, eşcinsel sırların paylaşımı bir erkek bedeninin gerçekliğine takılır. Öte yandan bir kadın analistle karşılaşma, kelimelerle ama aynı zamanda bedenin yakınlığıyla, yapılandırıcı özgün bir deneyimi besler.

Yine de bu karşılaşmanın olanaklı hale gelmesi gerekir... Bazı kadınlar için bu, öylesine kaygı yaratır ki ilk analizlerini bir kadınla yürütmeye karşı bilinçli veya bilinçdışı bir direnç gösterirler. Bir erkek analistle yaptıkları ilk analizden sonra yeniden analizden geçmek için bana gelen kadınlarla olan deneyimim, analistin cinsiyetiyle belirlenmiş bu ilk analist seçiminde rolü olan bilinçdışı mekanizmalara yönelik anlayışımı

¹ Analistin cinsiyetinin önemli olduğu tek ruhsal bileşen eşcinsellik değildir, ama bu konuyu burada tartışmak niyetinde değilim.

zenginleştirmiştir. Bir erkek analistle yapılan analiz, ikinci seferde, “gerçek” bir kadının karşısında eşcinsellikle yüzleşmeyi mümkün kılacak yeterli desteğe izin vermiştir. Erkek analistle alışveriş sayesinde elde edilen pekiştirmeye rağmen, bu ikinci analizler olumsuz aktarımın şiddetiyle bilhassa zorlu geçmişti. *Anneye barışma, işlemlenmeleri birincil özdeşleşmelerin -ki bunlar da ikincil eşcinselliğe erişimin taşıyıcısıdır- sağlamlaşmasına yol açan, beden bedene ve karşılıklı duyarlılık içeren bir paylaşım* izin verinceye kadar, uzun bir analiz süreci gerekmişti.

Analistin kadınlığı

Aktarımsal ve karşıaktarımsal alanın oluşumunda, yalnızca kadın analizanın payı yoktur: Kadın analist de, kadınlığını, hazlarını ve mutluluğunu elde etme talebiyle kendisine gelen bir kadınla yaşamayı kabul ettiği macerada, *karşıaktarımının cinsiyetli kısmını üstlenmek zorundadır*. Yüzleşmek zorunda olduğu nefretin etkisi ve aktarımın ilettiği korkunç imagoların ağırlığını idare etme biçimi üzerine sorgulanması gereken şeyler vardır. Fakat konuya sadık kalarak, sözlerimi *eşcinsel bağın* kadın analist üzerindeki etkileriyle sınırlandıracağım.

Bu durumun, analistle ilgili olarak, onun süreci tıkayıcı bir eşcinsel ortaklık içinde kadın analizana bir model olarak iletebileceği, kendi kadınlığının bir idealizasyonunun aşılma-sıyla elbette ilgisi yoktur. Fakat, kadın analizanın arayışı vasıtasıyla, kadın analist bu sonuncunun bir kadınla karşılaşma özlemini destekler, ki bu sürecin kendi gidişatı bütünleşmiş bir kadınsı kimliğin güvencesidir.

Katı analitik çalışmanın ötesinde, kadın analiste yansıtılan bu özlemler kişinin kendi kadınlığının temellerinin sürekli olarak

sorgulanmasını teşvik ederler. Ayrıca bunlar, her kadının yürümek zorunda olduğu yolun en mahrem yönüne gönderme yaparlar: Kadınlığa erişimin anneyle eşcinsel karşılaşmadan geçtiğine dair derin inanç. Hiç şüphesiz bu, söz konusu karşılaşma erkeğin varlığını içerdiği kadarıyla mümkündür, ki paradoksal biçimde, bu eşcinsel karşılaşmanın kalitesi erkeğe yaklaşma için bir hazırlıktır.

Bir kadın analist, hem kendisine hem de kadın analizanına ilişkin bu kabulleniş pahasına, analizanının kendi kişisel kazanımlarıyla ama aynı zamanda bir erkekle karşılaşmada kendi kadın bedeninin serpilmesiyle, kendisini tam olarak gerçekleştirmek üzere kendisinden (analistinden) ayrılmaya yöneltir. Bir kadın analizanım, son seansında bana şöyle diyordu: “Sizi sonsuz derecede sevdiğim izlenimine sahibim. Yine de, sizi bırakmaya karar verdim. Üzgünüm. Ama kocam beni bekliyor. Kolları beni hoş karşılayacak/kabul edecek. O, kendimi sizden ayırmama, kendimi hatırlamama ve mutlu olmama yardım edecek...”

Ve ekledi: “Sürekli kadınlığımı sorguluyorum... O, erkekliğin aynasında tanımlanır... Fakat kadınlığın bir diğer kısmı da vardır, kadınlar erkekler tarafından o denli soğurulduğundan, ne sosyalleşmiş, ne de işlenmiş bir çekirdektir bu... Kadınlardan başkasına ait olmayan, düşlenebilmesi, düşlemlenebilmesi, sürdürülmesi gereken bir kalıntıdır... Sizden başka kimseye gerçek anlamda söz edemeyeceğim bir şeydir... Ve terk etmem gereken ama içimde kıymetli ve bozulmaz biçime saklayacağım bir şey.”

Bana geldiğinde gergin, kaygılı, ketlenmiş ve soğuk biriydi. Ortak yolculuğumuz sonucunda, kişisel hayatının, kadın bedeninin, kadınlığının gelişimini elde etti.

Bölüm V

KARA ANTLAŞMA

Önceki bölümde, kadınsı eşcinsellik kavramının anne ile kız arasındaki bağlanmanın akıbetlerini açıklamaya elverişli olduğunu belirtmiştim. Tedavide, birincil bir eşcinsel akım ile ikincil bir eşcinsel akım arasındaki salınımların analizinin önemi üzerinde durdum; bu ikincil eşcinsel akımın açığa çıkması - serbest bıraktığı genital anneyle özdeşleşme olanağıyla- özerkliği, yaratıcılığı ve erkeklerle karşılaşması içinde ifade bulan bir kadınlığın tam olarak gelişmesine izin verir.

Bazı kadınların analizi, *kadınsı eşcinselliğin oldukça dramatik bir çatışmasallaşmasının* varlığını ortaya koyar. Şimdi bu kadınlarda, *sonuçları ikincil eşcinsellik üzerinde ve dolayısıyla kadınlığın akıbeti üzerinde ağırlığını hissettiren, birincil eşcinselliğe dair derin bir rahatsızlıkla ilgili bir çekirdeğin* varlığını sorgulayacağım. Burada gürültülü bir biçimi betimleyeceğim bu çekirdek, pekala *kadınsı ruhsallığa özgü bir temeli* teşkil edebilir, ki bunun aşırılıkları, sıklıkla olduğu gibi, daha gizil görünüşleri daha iyi anlamaya izin verir.

Bu, kişiliğin temellerinin kurucusu ama aynı zamanda *kadınsı narsisizm* rahatsızlıklarının yaratıcısı olan, birincil eşcinselliğe bağlı bir sorunsalla ilgili olduğundan bir “çekirdek”ten söz ediyorum. Bunun temel bileşenlerinin anlaşılmasını ele alabilmek için, sıklıkla çok uzun bir analiz süreci ve hatta analizin sonuna yaklaşılması gerekir. Bununla birlikte, bunun dışavurumları kendisini tüm analiz boyunca, özellikle ruhsal ekonominin dengesinin bozulduğu veya çerçevenin bozulduğu anlarda

kendisini hissettirir; bunlar analitik sürece özünde yer alan, nesneden giderek farklılaşmayı vurgulayan anlardır.

Klinik tablo

Söz konusu kadınlar, hem başlarından geçen bir olay olarak, hem de ebeveynlerle -özellikle anneye- ilişkileri düzleminde, travmatik bir çocukluk yaşamışlardır. Öykülerinde bir dramatik olaylar silsilesi anlatmaktadırlar: Ani ayrılıklar, ölümler, ensestler, tecavüzler, söylenmeyenler, suçlanmalar... çocukluklarını çevreleyen koşulları süslerler. Ama -ve özellikle- tarifledikleri annelere dair her şey, onların, kendilerinin çektikleri bir eziyet içinde bugün divanda analizan olmuş kız bebeklerine, sağlam temelli bir narsisizmin örgütlenmesi için vazgeçilmez olan sevgi kalitesini verememiş anneler olduklarını düşündürmektedir. Bu kadın analizanlar, olgunlaşmamış, depresif, öngörülmez, acayip, sorumsuz veya daha açıkça psikotik anneler tariflemektedirler. Seçtikleri bu divanda uzanırken, bu kadın analizanlar suçlarlar: Nefret edilen bir anneye yönelttikleri şiddetli sitemlerini kusalılar. Bu kadınlarda, anneye yönelik *nefret* korkunç bir boyut kazanmıştır.

Bu nefret zorunlu olarak her zaman varolmamıştır. Bu kadınlardan bazıları, aksine, anneye bağlılığın egemen olduğu bir çocukluk veya bir ergenlik tariflerler, ki bu, anneye ülküsel bir yakınlık şeklinde bahsedilen bir karşıyatırımdır. Sıklıkla, bu ahengin altüst olması için yaşamlarında değişiklik yaratan bir dönem gerekli olmuştur: Erinlik, evlilik, annelik veya hatta analizin ilk evresi, görünürde bulutsuz gibi duran bu bağın gizlediklerini ansızın açığa vururlar.

Nefretten aşka

Analizin ilk evresinde bu nefret, nevrotik bir örgütlenmenin kadınlığın tarihine özgü senaryoların içine kaydettiği annesel bir imagoya yöneliktir: Yani rakip ve ödipal yasak koyucu anne; egemenlik kuran ve nüfuz edici anal/fallik anne. Bunlar, elbette tüm kadınlarda ortak senaryolardır, ama burada *nefretin şiddeti* kendisini çok yoğun gösterir. *Kadınısı nefret* deme gereği duyuyorum: Doğrusu, bana öyle geliyor ki kadınların, tüm analitik alanı kuşatabilen ve her halükarda anneye ilişkiyi zehirleyen yıkıcı bir nefreti yaşamaya dair böyle özgün bir becerileri vardır.

Ama bu durum mutlak değildir: Vahşi hiddetin arkasında, *aşk dolu bir yakınlaşma* kendisini hissettirir. Böylesi anlar son derece kararsızdırlar, kendilerini gösterir göstermez baskılanırlar, sezilir sezilmez reddedilirler. Yine de: Analist kendini göstermiş olan bu şeyi fark etmiştir, ama bu *gizli aşkı* ele alabilmesi için uzun zamana ihtiyacı vardır – hatta acaba bunu hiç başarabilecek midir?

En azından benim burada savunduğum hipotez şudur: Mutlak ve sarsılmaz bir vurgusu olan *bu keskin nefretin arkasında, daima anneye yönelik tutkulu bir aşk vardır*; bu, gelişme imkanı bulamadığı için daha da şiddetlenmiş nostaljik bir aşktır; bu aşkın açığa çıkması öyle tehlikeler çağrıştırır ki, bunlar anneye bağlanma ilişkisine yönelik yoğun bir bastırmayı (yarılmayı ?) ve koruyucu bir nefrete sığınmayı kışkırtır.

Aşk, tehlikeli bir ilişki

Fakat, bu kadınlar şayet kurtarıcı nefretten vazgeçerlerse, kendilerini hangi *tehlikelere* açık hale getirirler? Anneye aşk dolu karşılaşmanın etrafında dolanan düşlemler nelerdir?

Anneye yönelik duygusal bağımlılıktan vazgeçme olasılığı karşısında, analizanlar tarafından değinilen temel riskler arasından, *mutlak tabi-oluş/boyunduruk-altına-giriş, ruhsal dağılma, delice karşılaşma* tehlikelerine atıfta bulunacağım. Zaten birbirine sıkıca bağlı bu farklı düşlemleri ifade etmek için kadın analizanların sözlerini ödünç alıyorum.

Bir tanesi bana şöyle demişti: “Ondan tiksindiğimi, ondan nefret ettiğimi unutabileceğim bana ait bu yerde* kalamam... Bir yer ki orada her şeyi yapabilirim... onun (annem) için... dizlerimin üstünde sürünürüm... öldürürüm... kendimi ölüme bırakırım... boyun eğirim... haysiyetimi, projelerimi bir kenara bırakırım, erkeğimi ona kurban ederim...” Tamamen kan emici olarak algılanan annesel bir aşk pahasına kendi kimliğinden vazgeçmeyi ifade etmenin daha canlı bir biçimi var mıdır?

Bir diğeri için, kimlik kaybına delilik riski de eklenir: “Gözlerinde delici bir çekim var, beni kenetliyorlar ve onların içinde erimek istiyorum... Bir aynanın çağrısı, ama birdenbire kırılan bir ayna... İşte o zaman gözleri titreşiyor, içlerinde delilik var... ve azgın bir girdaba tutuluyorum... o (annem) ve ben, iki deli, onunla birleşiyorum.”

Ve bir başkası: “Bir an için onunla karşılaştığımı, ona yönelik bu özleme, beni onun açık kollarına doğru iten bu güce kendimi bıraktığımı düşünün... Bu bir patlama, içe-göçme, parçalanma. Hikayem orada bitmiş, donmuşum, hareketsiz bir haldeyim, düşüncelerim dağılıyor, her şey içimden akıp gidiyor, pis su birikintisiyim, larvayım, tükürük parçasıyım, hiçim...” Annenin yakınlığında dağılan bir zihinsel yaşamın askıya alınması.

* Burada iç-ruhsal bir yer kastediliyor (ç.n.)

Ve anneye karşılaşmaya yönelik ilave bir adımın belirttiğı şey pekala şudur: “Kendimi ona bırakabildiğim yerde, boşluğa dokunuyorum. Korktuğum şey ayrılık değil: O (ayrılık) kandır, ıstıraptır, kopuştur ama yaşadığınızı hissetmenize izin verir. Ama onun (annenin) varlığının boşluğu... Sözcüklerin yokluğu... Ne benim ne de onun bulamadığı, son derece eksikliğini çektiğimiz bir anlamı, umutsuzca ondan bekliyorum... Ona, varlığına duyduğum aşk, beyaz bir yokluk, hiçlik.”

Kurtarıcı nefret

Şu halde, bu ölümcül boyunduruktan kurtulmak için, nefret oradadır. Herkesin bireyleşme hareketleri için şüphesiz vazgeçilmez olan temel şiddet, burada ölçüsüz bir nefrete dönüşür. Ama onun etkisi yalnızca olumsuz değildir: Analiz ortaya koymuştur ki o, bizzat kişiliğin inşasının temel kaldıracıdır. O, bu kadın hastaların işleyişini, ve daha açık olarak onların zihinsel cephaneliğini örgütleyen karşıözdeşleşmelerin motorudur. Bu ruhsal örgütlenme, kökleri tamamen savunmasal da olsa, bu kadınların kişisel, mesleki, duygusal veya ailevi başarılar elde etmelerine olanak vermiştir.

Fakat bilek gücüyle elde edilen bu görünür başarıların arkasında, özenle gizlenen bir ıstırap onlara eziyet etmektedir. Bu kadınları, kendilerine ait gizli yaralarını açtıkları bir analiste başvurmaya iten şey budur. Gizli yaralar: Yaratıcılığın fakirliği, bir aşk ilişkisi kurmanın imkansızlığı, ebeveyn rolünü yürütme güçlüğü. Ketlenmeler, kaygılar, başarısızlıklar temelde anneye ilişkinin çarpıklıklarına atfedilmektedir.

Bu çarpıklıkları oluşturan öğeler -en azından kendi deneyimimde- analizin sonu sorunsalı (veya analistle ilişkinin sonlulu-

ğunun algılanması), analitik alanın kökten bir değişimini kışkırttığında tüm açıklığıyla kendilerini göstereceklerdir.

Kırılma

Analizinin sonunun, yani nesne kaybının yaklaşmasıyla tetiklenen bu değişim, kendisini ilk önce aktarımsal dengenin ani bir kırılmasıyla gösterir. O vakte kadar aktarım, her ne kadar yukarıda bahsettiğim düşlemsel senaryolara bağlı duygusal hadiseler atlatmışsa da, göreceli bir dinginliğin sınırları içinde kalmıştır, ki bu sorgulanabilecek ölçülü bir unsurdur: Bu denli yoğun bir nefret taşıyan bu kadın hastaların, yine de, sağlam bir temel aktarımla analizi mümkün kılacak şekilde bir erkek ve hatta bir *kadın* analiste yeterli güven duyabilmelerinin nedeni nedir?¹ Ayrılığın yaklaşması, analiz-edilebilirliği sağlayan zamandışı, ebedi, mükemmel ve *ülküselleştirilmiş gizli bir aktarım* olarak ortaya çıkan şeye yönelik, bir sabotaj/altını-oyma çalışmasını billurlaştırır; ve analist, bir anda zorlayıcı bir şiddetin hedefi haline gelir. Daha ileride bu şiddete, onu besleyen nedenlere ve onun beslediği yinelemelere geri döneceğim. Şimdilik bunun, analistin anneye ilişkin lanetli bölümüyle karşılaşmasında, onun işini basitleştirmediyi söyleyeceğim.

Anneye kurulan nefret bağı

Aktarımın sertleşmesine paralel olarak, anneye ilişkiye yönelik çağrışımların da yoğunluğu ikiye katlanır, ve analisti *annesel egemenlikten kurtulmanın önündeki engeller* hakkında düşündürür.

¹ Bunun böyle olmadığı zamanlar da vardır. Burada değindiğim sorunsal analitik alanın içine tamamen sızdığında, en azından söz konusu aktarımsal ve karşıaktarımsal çift içinde, analiz-edilebilirliği sorgulatabilir. Burada bu tür bir analitik başansızlığı ele almayacağım.

Her analiz bitişinin yeniden etkinleştirdiği, çağa uymayan doyumlardan vazgeçme güçlüklerini biliriz. Çocuksu nesnelerden ayrılmaya yönelik direnç, her tedavi sonlanışında ortak olan gizli tuzaklardan biri olarak kalır. Burada söz konusu olan kadın analizanlarda, bu sorunsal şiddetli bir keskinlik kazanır. Bu sorunsalın kökleri daha önce bahsettiğim bir çekirdeğin varlığına uzanır; bu, analizin yavaş yavaş düğümlerini çözeceği bileşenleri kendisinde *yoğunlaştıran* bir çekirdektir.

İlk seviyede, analitik çabalara karşı şiddetli bir direnç gösteren şey anneye yönelik *nefret bağıdır*. Anneye yönelik sitemlerin yeniden patlak vermesi, bu ilişki biçimine yönelik narsisistik yatırımı gösterir: Maruz kalınan travmalar *müstesna bir bağ* olarak geri alınır. Zorlu bir geçmişe tapınmaktan vazgeçiş, gizli bir narsisistik keyiften kendini koparma haline gelir, ki bu, eski kötü muamelelere karşı olağanüstü bir intikamdır. Bu gizli neşe, M. Torok ve N. Abraham'ın (1978) tariflediği mahzeni, yani anneye ilişkinin etrafına dikilmiş mozoleyi çağrıştıran, kapsül içine alınmış bir alana aittir.

Anneye aşk dolu yapışıklık

Ancak mozoleyi kuran yalnızca nefret değildir: “Anneyle kötü bağ” iddialarının arkasında, analiz gayretle, acıyla, sonsuz güçlüklerle, *bu annenin aşkına yönelik tutkulu bir özlemi* gün yüzüne çıkarmaya izin verir. Sevme ve sevilme arzusu, nefret dalgalarıyla derhal söndürülen şimşek çakmasına benzer anlarda ifade bulurlar. Fakat, bu denli gelip geçici de olsa bu bağlanma, temel aktarımı karakterize eden ülküselleştirilmiş biçimin beraberinde kendisini ele verir.

Annenin bıraktığı izin ağırlığı giderek analiste sergilenir. Kız çocuğu anneye bağlayan sadakat antlaşmasının, anneye tümünden bağlılığı ebedileştiren ve donduran bir *özdeşleşme* *eylemleri* alanı biçiminde *güncellendiği* ortaya çıkar¹. *Şayet nefret anneye ilişkide yaşantılanıyorsa, aşk anneye yabancılaştırıcı bir karşılaşma alanında eyleme dökülür.* Bu alan, yani kişilik örgütlenmesinin temeli ve kızın narsisizmini oluşturan yarılmış çekirdek, yapışık veya taklitsel özdeşleşmeler üzerine inşa edilmiştir, ki bu, benzer olana koşulsuz bir yapışmayla, daha önce değindiğim anneye oyuk oyuğa birleşmedir; bu, kendisini anneye ölümcül bağlılığı ebedileştiren bir “kader tecellisi”yle gösterir.

Klinik bize, kız çocuğun bu eğilime bilhassa yazgılı olduğunu öğretir: Önceki sayfalarda geliştirilen hipotezleri kısaca hatırlatalım: Kız çocuk için, annenin aşkının kazanılması benzerlik etrafında örgütlenmiş bir gereksinimden geçer: “Sen kızsın ve kızların yazgısını taşıyacak ve ileteceksin” buyruğu, kadınsı soyzincirine ait bir “kadınsı-anneler”in iletimini içerir. Ama benim değindiğim sorunsalda, görülmektedir ki kız çocuk, *kadınlığı annesinin bilinçdışının ona ilettiği şekilde ebedileştirmek* zorundadır. Ayrıca, söz konusu kadın analizanların annelerinde, zihinsel işleme kusurları, *utanç ve lanetlilikle belirgin bir kadınlık temsiliyle* el ele gitmektedir.

Dahası, anneye bilinçdışı kavuşmalar sıklıkla, anne ile kızın birlikte içinde kaybolacakları, düşünce-yokluğu ve anlam-yokluğu hatta kimi zaman delilik içeren sözcüklerle anlatılmaz bir karşılaşmaya yönelik bir cazibe etrafında düğümlenmiştir; aynı zamanda onlar, kadınları, ailevi sırlar ve mitlerle taşıyıp, amansızca anneden kıza nakledilen roller içine hapseden bir

¹ Bu mekanizma, H. Faimberg’in “Nesillerin çalışması/üst üste binmesi” makalesinde tariflediği mekanizmayı hatırlatır.

düşlemsel bir kadını soy-zincirinin parçasıdır. Anneye sadakat, herkesin öyküsünde özgün olan, ve aşk karşılaşmasını, cinselliği, anneliği, kişisel kazanımları ipotek altına alan başarısızlıklarla/semptomlarla kendisini gösterir.

Anneye ilişkinin bu düzeyinde, bu başarısızlıkların hiçbir şekilde yasak (ödipal) alanına ait olmadığı, fakat “imkansız”la (J. Mc Dougall, 1982), yani *anneye yapılan antlaşmanın* dayattığı gelişmiş bir kadınlığa mutlak erişemezliğe bağlı olduğunun altını çizmek önemlidir.

Mozole çatırdıyor

Bununla birlikte, analiz sırasında, yoğunlaştırmayı-çözme [décondensation] çalışması giderek etkilerini hissettirir. Anneye birincil yapışıklığın gevşeyip, beraberinde ayrılmış, farklılaşmış ve aşkının çok önemli olduğu ortaya çıkan bir anne getirmesiyle aynı zamanda, tüm fallik haset, yıkıcılık, sadizm, hatta sapkınlık yüküyle ifade bulan daha ödipal doğada bir rekabet de gün yüzüne çıkar.

Şu halde öncesinde söz konusu ettiğimiz *nefretin*, yani hayatta kalmaya yönelik şiddetin, tekrarlayıcı bir bağ yoluyla rekabete dayalı saldırganlığı maskelediği görülmektedir. Fakat yeniden elde edilen ve ezici bir muzaffer tavrı dolu rekabet, kız çocuğu çift yönlü tehdit eder: Ya annenin aşkının kaybıyla, veya bir ya hep ya hiç rekabeti içinde annenin yok edilmesiyle.

Bu korkunun uyandırdığı kaygı bir diğer öğeyle daha da artar. Annenin kişisel dramında kız çocuğa bir rol veren senaryoların anlamının daha iyi anlaşılmasıyla, kadın analizan annenin yanılabilirliğini, sınırlarını ve kırılganlığını zorlar. Fakat bu tanımanın katlanılmaz olduğu görülür: Kız çocuk, annenin de

kendi tarihinin kurbanı olan dertli bir kadın yazgısına boyun eğmesinden başkasını kabul edemez. Bunu tanımak, bilhassa annenin yanılısamasının yarattığı müstesna bağdan vazgeçerek, ondan ayrılmayı tamamen üstlenmek olur. Fakat bu aynı zamanda, onun varlığının bütününe değilse, de parçalarının tamamının annesel depresyonu onarmaya adanmış olduğunun farkına varmaktır. Nihayet, anneyi “affetmek”, bu meseledeki kendi ruhsal sorumluluğunu ve daha açık ifadeyle, açgözlülüğünü, hasedini, rekabetini ve tutkulu bağlılığını kabul etmektir.

Anneyle karşılaşma alanının ruhsal karmaşıklığının açığa çıkması, felaketvari bir kaygı uyandıran derin bir sarsıntıyı tetikler. Bundan korunmak için nefret patlak verir, annenin mozaiklerinin çatlaklarını doldurur. Ama aynı zamanda, anneyle birleşmenin güvencesi olduğunu söylediğim semptomlara umutsuzca yapışma da kabardır. Nihai ayrılığa katkıda bulunmak analiste düşer. Fakat onun müdahaleleri, analizin bu evresine özgü aktarımın özellikleriyle daha da güçleşir.

O halde, aktarım

Aktarımda, aynı kavga aşk ile nefret arasında cereyan eder, ve bu, bir tür olumsuz terapötik tepki olarak görülebilecek bir iklim yaratır. Yukarıda bahsedilen ülküselleştirme, analiste bağlılığı itinayla maskeleyen -ve farklı kaynaklardan beslenen- saldırılar yararına saf değiştirir.

İfade edilen nefret, aktarımın tekrarlayıcı boyutundan ileri gelir: Anneye ve yaşanan travmalara karşı duyulan muazzam kini analiste aktarırken, aynı zamanda analisti maruz kalınan şiddetlerle ilişkilendirir: O (analist) geçmişin hasarlarını asla onaramayacaktır.

Yine de, analistin *birincil anneye* ilişkin sorunsalları yeniden etkinleştiren analitik işlevi içerisinde, daha ziyade kendisine (analiste) yönelik öğeler üzerinde duracağım. Bu düzeyde, analistin hedefi olduğu şiddet, öz annenin sahip olmadığı bir direncin *sınanması* olarak anlaşılabilir; ki bu şiddet, anneye uygulandığında, aşk kaybı riski taşıyordu. Bu hareket içerisinde, bu şiddet çok sıklıkla sadistik, yıkıcı ve sapkın öğelerle aşırı yüklüdür.

Analize direnç

Fakat analist aynı zamanda, acı verici özdeşleşme bozulmalarının sorumlusu olarak, *anneden ayırıcı etmen* olarak da saldırıya uğrar. Bu ayrılık karşısında ortaya çıkan irkilmeler, analitik sürecin kendisini etkileyebilir.

Anneye umutsuzca yapışma ve onu kaybetme korkusuna bağlı felaketvari kaygı, ruhsal kontrolün kırılmasına ve simgeden-arındırılmış dışavurumların ortaya çıkmasına neden olur, bu sonuncular “kökenlerin kadınsısıyla” bağlantılandırılmış olanlardır. Bu biçimsel gerilemeyi yöneten ekonomik unsurun ötesinde, anneye *temsilsizlikte* karşılaşmaya dair bir çekirdeğin yeniden etkin hale gelişini önermek de olasılık dışı değildir, ki bu ondan (anneden) ayrılmaktan kaçınmanın başka bir yoludur.

Yine de şu durumda analiz, anneden ayrılmaya yönelik radikal bir etmen olarak deneyimlenen ruhsal işlemlemeye karşı geliştirilen direnç dönemleriyle, kendisini engellenmiş halde bulur. Bu sorunsal, işlemlemenin yalnızca anneden ayrılmak olmadığı, ama aynı zamanda anne katline dayalı bir rekabet içinde, onu (anneyi) ezmek anlamına da geldiği izlenimiyle daha da pekişebilir: Anneden kurtulmak için düşünmeye izin vermek,

anneyi kendi cehennemine terk etmek anlamına gelir, ki bu, analistin teşvikçisi haline geldiği katlanılmaz bir çözümdür.

Daha incelikli olarak, analize direnç, anneye antlaşmayı açıkça daimi kılan bir semptomun içruhsal anlamını analiz etme girişimlerine karşı bir savunma biçimini alabilir. O zaman analist, kız çocuğun rahatsızlıklarından açıkça sorumlu olan annenin patolojisini göz ardı ederek “adaletsiz” olmakla şiddetli bir biçimde suçlanır. Gerçekte analist, semptomun içruhsal bileşenlerinin altını çizerek gizemli bağı koparır, ve kadın analizanı bu semptom aracılığıyla kendisini anneye bağlayan şeyden mahrum bırakma riskine girer.

Bu direnç, bu tip bir analizde karşılaşılan devamlı bir güçlüğü nihai dışavurumdur: Bu, yalnızca annenin örseleyici etkisine ait olan (olay faktörü) ile kadın analizanın kendi dürtüsel hareketlerine ait olanı ayırıştırma güçlüğü değil; ama her şeyden önce bu anlayışı, dürtünün analizini -maruz kalınan kötü muamelelere saygı göstermediği için- zulmedici olarak deneyimlemeye her zaman hazır olan kadın analizana iletme güçlüğüdür; ki bu durum, analistin gerçek travmaları tanıdığını belirtmek için koyduğu nüanslar ne olursa olsun değişmez.

Analizin sonu

Nihayet, analist *analizin sonuna* da “katlanır”. Ayrılığın yakınlaşmasıyla, yas sorunsalını yeniden etkin hale getiren odur: O da, kadın analizanı kendi tamamlanmamışlığına ve yaralarına terk eder; ki bu terk ediş, her ne kadar analiz süreci çocuklukta yaşanmış dramların bir miktar işlemlenmesine olanak vermişse de, bu dramların telafi-edilmezliğini ve onarılmazlığını kesin olarak ifade ettiği için daha da travmatiktir. Analizin sonlanışına

bağlı nefret böylece artar: Ayrılınması gereken analist nesnesine yönelik nefret; analizin ve analistin sınırlarına yönelik nefret. Yine de, burada bile, analistin yaşatmakta çok güçlük çekeceği muazzam bir bağlılığı gizleyen bir nefret.

Fakat aktarım gücünü yalnızca temel sorunsaldan almaz: O aynı zamanda *cinsiyetli aktarımdır*, kadınsı ve erkeksi ebeveyn imgelerinin aktarılmasıdır. Bu alanda da, kendine özgü durumlar ortaya çıkar, ki bunlar, analistin cinsiyetinin damgasını vurduğu özgün durumlardır. Dolayısıyla, bunları bir kadın analist olarak ele alacağım.

Bu bağlamda ortaya çıkan eşcinsel rekabet ve yakınlaşmanın payı, aktarımsal açmazı daha da pekiştirir: Kökensele anneye yüzleşmesinde kadın analizan, bu annenin rekabet girişimleri karşısında gösterdiği zayıflıklar kadar, sunduğu özdeşleşme imgesindeki kusurlarda da, onun eksikliklerini/boşluklarını acıklı biçimde hisseder. Bununla birlikte, şayet analitik çalışma, kadın analizanın aktarımsal olarak analiste atfettiği daha tatminkar bir kadınsı özdeşleşme imgesine erişmesine izin veriyorsa da, bu sonuncuya (analiste) yönelik duygular her şeye rağmen daha hoş değildirler: Bu olumlu kadın temsili acı verici bir kıyaslamaya neden olur; analiste yüklenen olumlu nitelikler, bu denli kusurlu bir anneye sahip olmanın dehşetini daha da artırır.

Babasal aktarım anlarına gelecek olursak, onlar da özgün sorgulamalar ortaya koyarlar.

Ya babalar...

Kadınıyla bağlara öncelik veren tercih ettiğim kırmızı çizgiye sadık kalarak, bu kadın analizanların babalarından neredeyse hiç bahsetmedim. Yine de onlara dair birkaç cümle söylemenin vakti geldi.

“Gerçeklikte” babalar veya onların ikameleri vardılar. Fakat onların kızlarına yönelik mevcudiyeti eksik ve yetersiz olmuştur. Babaların etkisi, yalnızca (babanın değersiz, küçümsenen ve eleştirilen bir imgesini yaratan) annenin onlara yönelik düşlemsel manipölasyonu ile çarpıtılmakla kalmamış, fakat dahası her şey, onların (babaların) kişiliklerindeki bazı özelliklerin, kızlarının yatırımını olumsuz şekilde etkilediğini akla getirmektedir. Kızlarının bebekliğinde sıklıkla sevgi dolu olan bu babalar, kızlarının ergenliğinde silik, pek güvenilir olmayan, sorumluluktan kaçan kişilikler ortaya koyarlar; onların (babaların) çatışmalı, kimi zaman sapkın ve enstüel karşı ödipusları, onları kızlarının kadınlıklarını tanıma ve buna değer vermede yetersiz kılmaktadır. Bu babasal eksiklik kız çocuğun psiko-seksüel gelişimini ciddi ölçüde karıştırmıştır.

Aktarımda bunlar, görünür görünmez ortadan kaybolan bir babasal aktarımı sürdürme güçlüğüyle ifade bulurlar. Analistin kadın olması gerçeği elbette bu kaçınmayı kolaylaştırır, ama bu kesinlikle tek neden değildir: Erkek -baba-, kız çocuk ile anneyi birbirine bağlayan antlaşmada bir bozucu olarak görülür. Analistin, bu “gizemli bağı” ve onu lehimleyen semptomları analiz etme çabaları sırasında, ona (analiste) yöneltilen şiddet tutumu zaten bu bakış açısıyla anlaşılabilir: O zaman erkek, anne ile kız arasında ayırıcı bir etmen olarak saldırıya uğrar; onun etkisiz hale getirilmesi, akarımsal nefreti ve annesel istilanın ağırlığını hafifleten, ve olanak verdiği özdeşleşmeyle annesel

imagodan ayrılmaya katkı sağlayan bir üçüncül dayanak noktasının eksikliklerine işaret eder.

Engeller...

Anneye adanmış nefretin ele alınması* daha da güçtür, çünkü analistten ayrılma çalışmasında ve aktarımsal-karşıaktarımsal karşılaşmada da hedef, nihayet -anneye ve analiste yönelik- bir *yasın* mümkün olabilmesi adına, bu gizli bağlılığın, bu örtük aşkın, ve ifade edilmesi, yaşanması ve sürdürülmesi oldukça güç bir minnettarlığın eski haline döndürülmesidir.

Bu hedefe her zaman ulaşamaz. Kimi zaman tüm analitik süreç tariflediğim sorunsalla baltalanır, ve böyle durumlarda en azından söz konusu tekil sürecin tarafları için, bir analitik başarısızlık karşısında boyun eğmek gerekebilir.

Kimi zaman bağlılık ve minnettarlık aktarımda deneyimlenemez; bu durum, analisti kadın analizanının analiz-sonrasındaki akıbeti konusunda soru işaretleri içinde bırakır¹. Kimi zaman analist ve kadın analizanın barışmış bir halde, ve birbirlerine değer vermeyi öğrenmiş iki kadın arasında yakınlaşma ve rekabete dayalı bir karşılaşmaya izin veren bir çözümle mutlu olarak da ayrılabilirler (ki burada kendini ifade eden bir kadın analisttir).

Fakat sahada bu sonuç, olumlu olsa bile uzun süre belirsiz kalır. Yakınlaşma anları gelip geçici olur, ve hızla nefretle tıkanır. Bu “*iyi ilişki*” anlarını *hesaba katmak*, ve bunların

* Handling (ç.n.)

¹ Bu sorunsal M. Haber tarafından “Narsisistik hastalarda analizlerin sonlanışına dair bazı düşünceler” (1988) başlıklı makalesinde layıkıyla tartışılmıştır.

kırılğan, kaçamak ama yine de elle-tutulur başka bir şeye girişi temsil ettiğini özenle vurgulamak analiste düşer. Bu, anneye bağın çok uzun zaman önce varolmuş bir parçasına, yani her şeye rağmen olumlu olan -en azından öyle olduğu varsayılabilir-birincil eşcinselliğe giriştir; boğucu annesel artıklardan temizlenmiş, genital kadınsı özdeşleşme olanaklarını ortaya koyan bir kadınsı aktarıma giriştir; söylediğim yetersizliklere rağmen sanılandan daha fazla mevcut olan babasal aktarıma da giriştir: Kadın analizanlar, sürecin sonunda, analizlerindeki olumlu anların ne denli babasal bir katkıyı ortaya koyduğunu itiraf ederler.

Söylediğim gibi, analistin yeniden elde edilen olumlu ilişkilerin işaretlerini korumak için gösterdiği çabalar, analizin sonunun yaklaşmasıyla şiddeti ikiye katlanan saldırılara maruz kalırlar. Analist o zaman -en azından benim burada ortaya koyduğum kişisel deneyim budur- sürecin devamı için esas olan karşıaktarımsal bir boyutun önemini keşfeder: Kadın hastaların saldırılarının karşısına sağlam bir duvar koyan belli bir *şiddet* boyutu. Ayrıca bu, aktarımsal-karşıaktarımsal ilişkide, kadın kadına bireyleşme sorunsalında cereyan eden şeye gönderme yapar: Aşırı bir bağlılığın ölümcül etkilerini maskelemekten başka bir şey yapmayan yıkıcılığın, harap edici etkilerinden korunmak için “yaşam nefreti”nin (Freud’un anladığı anlamda: Nesne nefretten doğar) kaçınılmaz zorunluluğu. Kadın analist de, bu zorunluluktan kaçamaz.

Öte yandan, babaya yönelik devamlı bir iç-ruhsal göndermenin temel zorunluluğundan da kaçamaz¹. Burada bahsettiğim kadın analizanlar bir kadın analist bulmaya gelmişlerdi; bir

¹ Şiddetin idare edilmesinde babanın sağlayabildiği geçiş işlevi üzerine söylenecek çok şey vardır.

kadın analiste başvurmayaya cesaret etmeden önce, ilk olarak bir erkekle bir miktar yol katetmişlerdi. Ve öyle düşünüyorum ki bilinçdışı düşlemsel hayatın çok-anlamlılığının ifade bulduğu bir analitik sürecin ötesinde, gelişen bir kadınsı potansiyelin taşıyıcısı olan -en azından ümit edilen budur- “gerçek bir kadınla” karşılaşma, tüm ufuk açıcı değerini korur. Bu, söz konusu analist tüm güçlülere rağmen, kendi sınırlarına, şiddetine, ama aynı zamanda sarsılmaz bir üçüncül dayanak noktasına yönelik derin kabulünden asla vazgeçmediği müddetçe geçerlidir; bir erkekle olası aşk dolu bir karşılaşmaya duyulan güven, bunun en insani ifadesidir.

Kadın analistin böylesi kadın analizanlara yönelik elindeki etkili araç, şüphesiz, anneye/kadınla mükemmel ve bozulmaz bir karşılaşma mitiyle biçimlenmiş bir yanılsamalar dünyasını, hastayla birlikte ve hasta sayesinde derinlemesine kabul etmek ve bunu terk etmektir. Bu ortak vaçgeçişin -belki- ölümcül bir kadınlığın kara antlaşmayla iletimini kesme şansı vardır. Belki.

Kadınsı narsisizm

Amacım, bilhassa ağır bir geçmişe sahip kadınların analizleri sayesinde, anneye yönelik birincil bağıllığın talihsiz akıbetlerinin, kadınlığın yazgısı üzerindeki etkilerini sorgulamaktır. Bu sorgulamada birincil eşcinsellik kavramı, anneye yönelik birincil aşkın belirleyicisi olarak, nitelikleri nefretle diyalektik oluşturup benim analizini geliştirdiğim gizemli çekirdeğe yol açtıkları için, bilhassa keşifsel bir değer kazanır.

Fakat bu gerçekten bazı kadınlara özgü bir çekirdek midir? Bu “çekirdek”, bir annenin kızına yönelik özgün yatırımıyla iletilen temel kaideyi karikatürize etmez mi? Bu kaide, kız

çocuğu bir şeffaflık gereksinimi içine, ama aynı zamanda annesel düşlemler tarafından dayatılan bir kadınlığın kalıcılaştırılması gereksinimi içine mi sokar?

Her kız için anneye aşırı yakınlık, annesel delilik riskine karşı koruyan özel bir şiddete başvurma zorunluluğunu içerir. Bu şiddet, kız çocuğun *yapılandırıcı bir ikincil eşcinsellik* yararına birincil eşcinsellikten kurtulmasına izin vermesi açısından, kadınlığın akıbeti *bu şiddetin idare edilmesiyle* yakından bağlantılıdır.

Pek çok gizli tuzak bu *şiddetin* gereğince kullanılmasını tehdit eder. Onun mutlak suretle karşıyatırıma uğraması, anneye katı bir biçimde tâbi olmayı içeren pek tanıdık tabloya sebep olur; önceki satırlarsa, onun aşırılığının nasıl da kara antlaşmayı, yani anneye bağlılık antlaşmasını maskelemekten başka bir şey yapmadığını kanıtlar. Temel şiddetin sadistik veya sapkın aşırı yatırımı, karşıyatırım yapan güçleri daha da vurgular. Bu eğilimlerin her biri, kız çocuğu anneye fakirleştirici bir bağımlılık içine sokarak, onun gerçek özerkleşme olanağını güçleştirir.

Her kadının analiz talebinde, iyisiyle kötüsüyle, kızı annesine bağlayan gizli antlaşmadan kurtulma umudunun ifade edildiği düşünülemez mi?

Bölüm VI

TRAVMATİK BAŞTAN ÇIKARMAYI DÜŞÜNMEK

Amélie 39 yaşındadır. Evli ve üç çocuk annesidir, ev hayatında mutlu olduğu gibi meslek hayatında da başarılıdır. Ergenliğinin sonunda, aniden aile ortamını terk eder. O zaman yaşamını “kazanmak” için tüm enerjisini ortaya koyar. En azından dışarıdan bakıldığında bu amacına erişmiş görünmektedir. Bununla birlikte, büyük bedeller ödeyerek sahip olduğu bu denge ansızın bozulur: Amélie kaygı krizleriyle karşı karşıyadır; yaşamını felce uğratan fobilerin esiri olur; umutsuzluk tehdidi altındadır. Bu semptomlarla köşeye sıkışmış bir halde, bir analiz talebinde bulunur ve bu süreçte hızla sırrını açar: Ergenliği sırasında, her akşam babası yatağında onun yanına geliyordu.

Bugünün kliniği, dünün kliniği

Bu durumun günümüz klinisyenleri için istisnai hiçbir tarafı yoktur. Her şeye rağmen, psikanalizin tarihini tekrarlamaya (yeniden yazmaya) dair baş döndürücü bir izlenim vermesi açısından, bilhassa analiste çağrıda bulunur. “Histeri üzerine çalışmalar”ın üzerinden geçen yüz yıldan fazla bir zaman sonra bile, az önce sözü edilen hasta, o dönemde Freud tarafından betimlenen hastalar arasında yer alabilir. Bu “olgu öyküsünün” belirgin özellikleri, Freud’un dağda karşılaştığı hizmetçi kız Katharina olgusunu anımsatmıyor mu? Bu kızın Freud’la paylaştığı sırlar, babası tarafından maruz bırakıldığı ensestüel baştan çıkarılmayı Freud’un gözleri önüne serer; Freud, bu

baştan çıkarmayı edeplice ilk önce amcaya atfetmiştir... Kendimizi “Psikanalizin doğumu” yıllarında, Freud’un nevrozun etiyojisi üzerine ilk kuramlarını geliştirdiği dönemde sanmıyor muyuz?

Zaman geçti... Tekniğin kuramı zihinsel işleyişe dair edinilen yeni bilgiler eşliğinde değişti. Yine de, klinik tarafından ortaya konulan sorgulamalar canlılıklarını korurlar; ki bu durum, sözü edilen klinik yeniden ziyaret edilmesi gereken bir geçmişin yankılarını – elimizdeki örnekte kuramın ve tekniğin belirli bir tarihinin yankısını – uyandırdığında, bilhassa geçerlidir. *Bu denli yüklü izlerle damgalanmış olguları bugün nasıl düşünebilir, işlemleyebilir, ele alabiliriz?* Dahası bu olgular, göreceğimiz üzere, bizi dinamikleştiren ve *çocuksu cinselliğin* mührünü taşıyan bilinçdışının evrenselliği içinde yer alırlar.

Nevrotika

Konuyu toparlamak adına, psikanalizin şafağındaki Freud’a geri dönelim. Hatırlanacağı üzere bu, “*nevrotika*” dönemi idi: Freud nevrotik semptomların kökenini, kadın hastalarının kendisine anlattığı, çocuklukta ve ergenlikte yaşanmış “baştan çıkarılma sahnelerine” atfediyordu.

Kadın hastalarının geçmişindeki bu baştan çıkarılma olaylarının gerçekliğine ikna olan Freud, “baştan çıkarılma kuramını” geliştirir. Baştan çıkarılma, “öznenin -başkası tarafından- *cinsel* hamlelere veya manevralara pasif biçimde maruz kaldığı *gerçek* bir sahnedir” (Laplanche ve Pontalis). Baştan çıkarılma kuramı, “*gerçek* baştan çıkarılma sahnelerinin anısına psikonevrozların etiyojisinde belirleyici bir rol atfeder”. Baştan çıkaran babadır veya onun ikamesidir; bu, *baba tarafından enestüel baştan*

çıkarılma kuramıdır. Nevrotik rahatsızlıkların kökeni bir *dışsal travma* düzeyinde yer alır. Bastırma kavramı baştan çıkarmaya yakından bağlıdır: Travmatik cinsel deneyimler bastırılır, bastırma “nevrotik” rahatsızlıkların doğasında vardır.

Dönemin “psikanalitik tekniği”, kaynağını ruhsal aygıtı ilişkin bu ilk kuramlardan alır: Bu teknik, patojen (hastalık yapıcı) anıyı ona ilişkin baştan çıkarılma sahnesi ve duygulanımları açığa çıkarmak için, bastırmayı yenmeyi (bilinçdışını bilinçli hale getirmeyi) içerir. “Bastırmanın ortadan kalkması” terapötik bir etmen olarak görülür.

Baştan çıkarma: Gerçeklikten düşleme

Psikanalizin doğumunda temel bir köşe taşı olan nevrotikanın ömrü yine de kısa sürmüştür: 21/9/1897’de Freud, Fliess’e şöyle yazar: “Artık nevrotikama inanmıyorum”. Hayır, Freud’un kadın hastaları baştan çıkarma *eylemlerinin* kurbanı değildiler: Arzularını gerçek sanmalarına neden olan *düşlemlerin* pençesindeydiler. Burada psikanaliz için belirleyici bir dönüm noktası olan, baştan çıkarılma *temsilleriyle* dolu bir düşlemsel yaşamın kökeninde yer alan bir *çocuksu cinselliğin* keşfi ortaya çıkmaktaydı. Kadın hasta, eyleme geçirilmiş bir baştan çıkarmanın kurbanıyken, bu kez bir baştan çıkarılma *düşlemiyle*, babayı baştan çıkaran haline gelir.

Eyleme geçirilmiş babasal baştan çıkarma kuramının terk edilmesinden sonra, baştan çıkarma kavramı Freud tarafından kullanılmaz olur; ancak Freud, eserinin sonunda bu kavrama geri dönecektir, ve bu da onun, nevrotik rahatsızlıkların etiolojisinde *bazı travmaların gerçekliğine* ilişkin kendisine sormaktan hiç vazgeçmediği soruların göstergesidir. Fakat bu kez baştan

çıkaran baba değil, erken dönem ilişkisinde ve sütten kesme dönemindeki annedir. “Yeni Dersler”de* şöyle der: “Burada düşünlem somut gerçekliğin zeminine temas eder, çünkü anne gerçekten verdiği bedensel bakımlar sırasında zorunlu olarak, ilk kez genital organda haz duyumlarına yol açmış ve hatta belki de onları uyandırmıştır”.

Altını çizelim, Freud -bu kez anne tarafından- *eyleme geçirilmiş* bir baştan çıkarma hipotezine geri dönmektedir. Bir biçimde, başlangıç noktasına geri döndük, masum çocuğu “mağdur etmek” konusunda anne, babanın yerini aldı... Freud’un burada, bugün “erken dönem annesel ilişki” denilen şeyin akıbetlerine dair edindiği sezgileri ifade ettiği düşünülebilir. Kendi adıma, bu noktaya geri döneceğim. Fakat pek çok kez değindiğim gibi, Freud “erken dönem kadının” ve onun dönüşümlerinin tehlikeli sularında daha ileriye pek gitmemiştir. Tam da “nevrotik” denilen rahatsızlıkları açıklamak için, zihinsel işleyişin nevrotik modeline sadık kalması bunun bir sonucudur.

Gerçeklik ile düşünlem arasında

Freud’un nevrotikayı terk ederek gerçekleştirdiği epistemolojik sıçrayış, psikanalitik tekniği kökten değiştirmiştir. Tedaviler artık gerçek sahnelerin anılarının izini sürmeyi değil, aksine düşünlemsel örgütlenmeye ve çocuksu cinsel kuramların etrafında örgütlenmiş içruhsal çatışmalara ayrılmış özgün önemin yararına, gerçekliği bir kenara bırakmayı gerektiriyordu.

Geliştirdiği kuramda Freud, nevrotik rahatsızlıkları, dürtüleri ve onların akıbetlerini süsleyen düşünlemsel senaryolar şeklinde örgütlenmiş çocuksu psikoseksüellik tarafından harekete

* Psikanalize Yeni Giriş Dersleri (ç.n.)

geçirilen içruhsal çatışmaların bir ifadesi olarak görür. Bu senaryolar “çekirdek karmaşa”, yani ödipus tarafından yapılandırılır; ödipusun çöküşü (bugün ise “işlemlenişi” diyoruz), *ensest yaşağına* bağlı kastrasyon tehdidi tarafından sağlanır. Bilinçdışı iç-ruhsal düşlemsel çatışmaların ortaya çıkardığı gerilimleri düşürmek analize düşer.

Şimdi, tam anlamıyla, -ki bu ele aldığım konu açısından temel teşkil eder- (erkek ve kadın) hastaların bilinçdışına musallat olan, ve çocuksu cinselliği ve onun *arzularını* temel alan *düşlemler*, *imgesel düzlemde*, *baştan çıkarılma... sahnelerini yeniden üretirler*. Şu halde burada, Freud’un açığa çıkardığı *cinsel imgelem* ile bu senaryoları eyleme döken bazı durumların *gerçekliği* arasında bir örtüşme vardır.

Çünkü, yanılığa düşmeyelim, *düşlem* tarafından yerinden edilen bu *gerçeklik* her şeye rağmen ne varlığını, ne haklarını, ne de bilhassa “travmatik” olduğunda hastalık yapıcı etkisini kaybetmemiştir. Herkes bunda hem fikirdir ki, Freud nevrotik rahatsızlıklarda, her halükarda kısmi bir “dışsal” etiyoloji hipotezini hiçbir zaman tam olarak terk etmemiştir. Günümüzde “travma kliniği”, analistleri dış gerçekliğin zihinsel işleyiş üzerindeki etkisi üzerine düşünmeye itmektedir. Bunun dikkate alınması kişiyi, öznenin tekil öyküsünde ve onu işlemleyen ruhsal örgütlenmede, gerçekliğin “travmalarının” ve düşlemsel işlemlenin payına düşen ağırlığı kıyaslama güçlüğüyle karşı karşıya bırakır.

Ayrıca, göreceğimiz üzere, geçmişlerinde gerçek bir cinsel baştan çıkarmaya maruz kalan kadın hastalar söz konusu olduğunda, bu sorgulamalar daha da çetrefillidir; şu halde *gerçek* travmanın yankısı, herkeste varolan çocuksu cinselliğe bağlı düşlemlere gönderme yapar.

Travmatik cinsellik

Fakat en başından beri, yanıt vermesi tehlikeli sorular etrafta dolanmaktadır. Bir “cinsel travma” nedir? Hangi “nesnel görüngüleri” , “travmatik” olarak sayabiliriz? “Baştan çıkarıcı” olarak suçlanan “cinsel eylemler” nelerdir? Söz konusu eylemlerin bir tanımı üzerinde fikir birliğine varsak bile, bunlar her yaşta travmatik midirler, ve öyleyse nasıl? Öte yandan bu “eylemler”, “istismarcı” yetişkinin eyleme döktüklerini tamamlayıcı nitelikte olan arzulardan beslenen çocuksu bir cinsellikle karşılaştığında, nasıl ele alınır, yorumlanır ve düşlemlenirler?... Nihayet, bildiğimiz üzere analist de, *düşlem* düzeyinde oldukları varsayıl-sa da, bir çırpıda idare edilemeyecek olan ve hiç de daha az direnç, yansıtma, çekim ve reddediş yaratmayan hayaletler tarafından kuşatılmışken, bu durumların şifresini nasıl çözer?...

Doğrusu, gerçekliğin malesef kurgunun önüne geçtiği bir şimdiki zamanda, bunlar tehlikeli sorulardır. Klinik bize bunu acımasızca hatırlatır ki, cinsel travmalar vardırlar. Ayrıca güncel olaylar da, “cinsel istismar” durumlarıyla yüzleşmek için meşru kalkan kaldırmaları harekete geçirirler. Bu bağlamda analistin, klinik pratiğinin kendisine karşılaşma imkanı verdiği durumları *düşünmesi* için, işleme özgürlüğünü mümkün olduğunca koruması esastır. Bu özgürlük, bu alanda işaret ettiğim bilinçli ve bilinçdışı kişisel engellerden mümkün olduğunca kurtularak, kadın hastaların *acısını* ve *içruhsal gerçekliğini* anlama çabalarına dayanır.

Peki bu sorgulamalarda, ilk terapötik amaç olan hastalık-yapıcı anıya -ensestüel baştan çıkarma -ilişkin bastırmanın kaldırılmasından bu yana ne yol katettik? Bugün Freud’un kuramları, benim sorgulamayı tercih ettiğim olgulara ne katarlar? Bu olgu, “cinsel”in, gerçekten eyleme dökülen baştan çıkarma

dolayısıyla kayda değer bir önem kazandığı bir olgudur. Düşlem ya da gerçeklik olsun, en uç noktada nevrofikayı yeniden diriltlen bir malzeme nasıl ele alınabilir? Günümüz tedavilerinin terapötik etmenleri nelerdir? Analistin bu süreç içindeki yeri nedir?

Bunları tartışmak üzere, bakışımı yetişkin kadın hastalara, yani enestüyöz -veya Paul-Claude Racamier'nin (1995) kullandığı ifadeyle- en azından enestüel bir geçmişe sahip kadınların psikoterapilerine veya analizlerine yönelteceğim.¹

Kuşkular...

Daha iyi tanımlanmış bu kliniği ele almadan önce, analisti şüpheye düşüren bazı tedavilere ilişkin bir parantez açacağım. Bu, analistte bir huzursuzluk uyandırma özelliğini gösteren ve önemli “sınır” bileşenleri olan hastaları içerir; analist bu huzursuzluğun özgünlüğünü zorunlu olarak kavramaz. Bunu, söylenmeyen bir şeyin izlenimine atfeder; bu söylenmeyenin cinsel niteliği onda şöyle bir kuşku uyandırır: Burada enestüel bir geçmiş mi gizlidir?

Çok uzun bir analitik çalışmanın – ve bilhassa çok uzun bir güven ilişkisinin – ardından, gerçekten böyle bir geçmişin açığa vurulması söz konusudur. Fakat böyle olmayabilir de. Bu durum bence, “travmatik cinsellik” kliniğinde analistin çalışmasını çevreleyen tuzaklar açısından örnek niteliğindedir. Böylesi bir malzeme karşısında, analistin “kuşkuları” karşılıksız değildir. Kadın analizanın düşlemleri, metaforik olarak, “baştan çıkarma” sahnelerini çağırır. Örneğin, sıcaklık, okşayış ve ayrıca

¹ Elbette kadınlara dair sorgulamaların devamı olarak, ama aynı zamanda eneste maruz kalmış erkeklere ilişkin deneyiminin görece eksik olmasından dolayı, kendimi kadınlarla sınırlandırdım.

uyarılma duyumlarıyla dolu otistik bir geri çekilme anlarından bahseden bir kadın hasta için durum böyledir; kendisi de, yumuşaklığından çok zevk aldığı küçük bir hayvanı okşadığını hayal ediyordu... Bunlar, karşısında çekinen erkek analistine anlattığı anılardı. Sonra ansızın, hapsedilme, nüfuz edilme ve boğulma duygularına bağlı bir kaygı, kadın hastayı kuşatıyordu.

O halde? Bu, ödipal doğada bir *arzunun* etrafında, ikincil olarak örgütlenmiş arkaik duyusal yaşantıların yeniden canlanmasından hareketle gerçekleşen bir düşlemsel bir oluşum mudur? Yoksa bu, sır olarak kalması narsisistik geri çekilme hareketlerine ve felaketvari kaygılara yol açan bir enstüel deneyimi bildirmeye, onu paylaşmaya yönelik bir arzusun işareti midir? Düşlem midir, yoksa gerçek midir?

Bu, kliniğin böylesi tablolarla bizi durmadan karşı karşıya bıraktığı bir tereddüttür; ve bu durum, analist de kendi yaşantılarının ağırlığı altında ezildiğini hissettiğinde bilhassa daha baskındır. Kalemime gelen “kuşku” terimi, bunun göstergelerinden biridir. Hastanın “çocuksu cinselliği”, düşlemlenen veya eyleme dökülen tekrarlamalarıyla çekince ve huzursuzluk, ama aynı zamanda merak ve cazibe uyandırır... bunlar da “kuşkuya” dönüşür... Not ettiğim üzere analist, kendisini uyarmaya yönelik teşhirci bir şeyle, yani “pasif baştan çıkarılma” durumunu tersine çeviren kadın analizan tarafından yapılan bir manevrayla kışkırtılmış olduğundan, “ihtiyatlı davranıyordu”. Fakat bir kez daha, bu pasif baştan çıkarılma düşlemleniyor muydu yoksa gerçekten yaşanmış mıydı?

Ensestüel

Şimdi, düşüncelerimi harekete geçiren kadın hastalara geri dönerek, konuyu daha yakından ele alma zamanı geldi. Bunlar, ergenlikleri uzun süreli ensestüel cinsel deneyimlerle damgalanmış, baba tarafından veya aile yaşamını yakından paylaşan bir “baba ikamesi” (amca, kardeş veya üvey kardeş, üvey baba, arkadaş...) tarafından istismar edilmiş kadınlardır.

Hem kişisel hem de süpervizyon deneyiminin, faydalanmama olanak verdiği durumlarda, bu kadın hastaların tedavilerinde farklı senaryolar başı çekebilmektedir. Bazılarında, ensestüel geçmişin üzerinde yoğun bir bastırma vardır. O zaman analizin bir ilk amacı, Freud’un zamanında olduğu gibi, bastırmayı kaldırmak ve bilinçdışını bilinçli hale getirmektir. Gerçekten böyle olduğu müddetçe. Doğrusu çok sık olarak, gerçek bir bastırma ile, umutsuzluk ve utanç içinde yaşanmış acı dolu bir geçmişini saklı tutmaya yönelik az çok kasıtlı bir iradeyi, birbirinden ayırt etmek güçtür. Her halükarda bu kişilikler, hakiki bir nevrotik örgütlenme ile narsisistik bir kırılganlığın işaretlerinin birlikte varolmasıyla çarpıcıdır. Nesne ilişkisi sorunları ve simgeleştirme bozuklukları, analitik alanın geniş bir kısmını işgal ederler; bu sorunlar temel bir ıstırapla bağlantılıdır, bu noktaya geri döneceğim. Analizin ilk evreleri, özü itibariyle, “temel aktarımın” analizine adanmıştır.

Bununla birlikte, tedavi sırasında er ya da geç üzerinde durulmayı hak eden özgün bir malzeme ortaya çıkar. Kimi zaman bu, özellikle daha önce bir kişisel çalışmadan geçmiş kadın hastalar söz konusu olduğunda, analizin başından itibaren kendisini ifade eder. Çok sık olarak ise, uzun bir analiz sürecinden sonra dillendirilir.

Cinselin dönüşü

Bu özel anlarda, bahsettiğim kadın hastalar tarafından ortaya konan problem, tam olarak *travmatik cinsel ilişkiyi ön plana koymaktır*. Bu cinsel gerçeklik, epeyce ıstırapla ama aynı zamanda epeyce perseverasyonla, sistematik biçimde analiste teşhir edilir. Analist, kendi pratiğinin altında yatan kuramla ilişkisi açısından bu denli yüklü bir durumun tekrar tekrar gündeme getirilmesi karşısında, kendini sorgulamaktan başka bir şey yapamaz. Ödipal durumun göbeğinde yer alan ensest yaşağı ve kastrasyon kaygısının -hatırlatacağım üzere- belli bir zihinsel örgütlenme ve simgeleştirme düzeyinin köşe taşı olduğu göz önüne alındığında, ensest yaşağını ihlal eden ve yasak ödipal arzuları gerçekleştiren bu eyleme geçirilmiş senaryo nasıl düşünülebilir? Analist burada dillendirilen ıstıraba kulaklarını tıkayamazsa da, yine de, beraberinde utanç, huzursuzluk ve iğrenme ifade edilse bile, analizanın aynı hikayeye ısrarla geri dönüşü hakkında kendini sorgulamaktan başka bir şey yapamaz. Bir ödipal arzuyu gerçekleştirme düşlemi, sıklıkla kışkırtma olarak hissedilebilen bir şeyin arkasına saklanmaz mı?

Analist, Freud gibi cinsel olanın cazibesine kapılıp, onun gibi baştan çıkarılarak, psikanalizin bazı temel kurucu öğelerini karikatürize eden bir durum karşısında büyülenebilir ve *ensestüel durumun eyleme geçirilmesine katkı sağladığı varsayılan “ödipal düşlemleri analiz etmekten” geri durmayabilir*. Bu *karşıaktarımsal tuzağa* düşmemek her zaman kolay değildir: Bu bakış açısıyla – ki böylesi “ortodoks” analitik duruşlar büyük tahribata yol açmıştır – bir kadının “baştan çıkarılmış” olup olmamasının pek önemi yoktur; önemli olan burada hangi bilinçdışı cinsel arzuların doyum imkanı bulduğunu analiz etmektir: Kadın hasta kurbanken suçlu olur.

Böyle bir karşıaktarımsal tutumun içerdiği riskler her şeye rağmen geçmişte mi kalmıştır? Elbette hayır. Yine de deneyim göstermiştir ki cinsellik, klasik bir nevrotik psikoseksüellik şemasına uymayan işlevleri yerine getirebilir ve analistin karşısında aldandığı bir sahte görüntü olarak kullanılabilir. Fakat analitik sahnenin ön planında bu şekilde savunmasal biçimde bayrak gibi sallanan cinselliğin, kadın analizanın düşlemsel bir katılımını da işin içine katarak yorumlanması, az sonra üzerinde duracağımız bir başka boyutu duymaksızın, haz karşısında bir suç ortaklığı suçlaması gibi algılanır ve bir zamanlar maruz kalınmış şiddeti tekrar etmiş olur. Kadın analizan kendisini anlaşılmamış ve yaralanmış hisseder. Her halükarda bir daha asla psikolojik bir yardım almamaya dair sıkı bir kararlılıkla, intihar veya dağılma tehlikesini de saklı tutarak analistini terk edebilir. Tedavide, sadomazoşistik bir gizli anlaşmaya da girebilir ve analistin yorumlarına görünürde hak vererek, “kendi hata payını” analitik ilişkide aktif biçimde “tazmin etmeye” çalışabilir.

Başka aktarımsal ve karşıaktarımsal gizli anlaşmalar kimi zaman daha karmaşıktır. Belli bir olgu aklıma geliyor: Bu bir erkeğin psikoterapisinden geçen bir kadın hastaydı. Terapist, kadının enestüel bir ilişkide bulduğu hazzı ve bunun içerdiği “ödüpal” kışkırtmanın payını saklandığı yerden çıkarmak için çırpındı. Kadın hasta paradoksal biçimde, aynı anda hem güven verici hem de intikam uyandıran bir deneyim yaşıyordu. Terapisti eyleme geçmiyordu ve bu açıdan kendini güvende hissediyordu. Ama aynı zamanda, terapistinin anlayışsızlığına ilişkin sezgisi onun keyifli bir öç almasına izin veriyordu: Analistini, analitik tekniği açısından hata yapan bir konuma yerleştirerek, onu hafife

alıyor ve böylece, bir zamanlar bir adamın ona çektiirdiği Şeyin intikamını alıyordu.

Cinsel aldatmaca

Malzemenin aşırı cinselleŐtiđi anlara ve bunların beraberinde getirdiği teknik sapmalara ilişkin risklere yaptığım referans, sahada çalışan analistin böyle klinik tablolar karşısında hangi kuramsal ve teknik sorgulamalarla karşı karşıya kaldığını göstermeme izin vermiştir. Şurası açıktır ki, dış görünümlerine rağmen, bu kadın hastalar saf nevrotik düzeyde yer almazlar: Analitik süreç başladıktan sonra, her ne kadar -az önce açıkladığım üzere- malzeme “cinselleşmiş” bir biçim alabilse de, sorunsallarının özü kesinlikle çocuksu cinselliğe bağlı nevrotik düşlemler düzeyinde değil, fakat daha ziyade bilinen ruhsal özellikleriyle “narsisistik” düzeyde yer alır: Ruhsal öüntü bozuklukları, simgeleştirme eksikliği, dolaysız nesne ilişkisi, *erken dönem sorunsallarına* bağlı altta yatan felaket kaygıları.

Bu kadın hastalara yönelik “teknik” yaklaşım elbette bunlardan etkilenir. Özü itibariyle, nesneyle ilişkinin onarılması yoluyla simgeleştirme işlevlerinin iyileŐtirilmesini amaçlar. Düşlemleri yorumlamaktan ziyade, dillendirilen ıstırabı, Şiddeti ve aynı zamanda isyanı saygıyla dinleyerek, acı verici ve de çalkantılı bir yolculuğa eşlik etmeyi gerektirir – bu yaşantıların üstünün, analisti tuzağa düşürmeye yönelik bir “cinselleŐtirmeyle” özenle örtüldüğu ortaya çıksa bile.

Anneyle karşılaşma

Analizin sürdürülmesi, Freud'un "babasal baştan çıkarmadan" "anneler baştan çıkarmaya" geçerken öngördüğü şeyi, yani *anneyle karşılaşmaya* bağlı sorunsalı giderek açığa çıkaracaktır. Malzeme -farklı senaryolara göre- nefret edilen annelerin, çocuksu annelerin, olgunlaşmamış, öngörülemeyen, kimi zaman deli annelerin imgesini giderek gözler önüne serer. Fakat bu annelerin daima, hem kızlarının ihtiyaçlarını karşılayabilir olma açısından, hem de aranılan bir kadınlığa dair özdeşleşmesel bir dayanak sağlamak açısından, annelik rolünü üstlenemez oldukları hissedilir. Hastalar, kayıtsız, suskun, ve söylenmeyen şeyler taşıyan bu anneleri, hem kendini arayan bir çocuğun temel umutsuzluğunu duymaktan, anlamaktan ve "hayal etmekten" aciz, hem de *ensest yaşağını* oturtmaktan aciz olarak tariflerler. Burada *birincil eşcinselliğe, ve onu takiben ikincil eşcinselliğe ilişkin olmak üzere, bir çifte annesel yetersizlikten* bahsedilebilir.

Bu kadın hastaların sunduğu anneye ilişkin düşlemler, işleyici sonradan-etkilerle *yeniden inşa edilen* erken döneme ait bir geçmişin tarihini naklederler. Ve kendimizi yeniden, bu sayfalarda defalarca bahsedilmiş bir sorgulamanın karşısında buluyoruz: Düşlem mi? Gerçek mi? Bizimle konuşan hastanın, bu denli nefret edilesi bir annesi gerçekten var mıdır?

Aktarımsal yineleme

Bu açıdan *aktarım*, sahip olduğu yineleme gücüyle, bizi yanıltmaz: O zaman ifade edilen şey varoluşsal bir ıstıraptır; çaresizlik içinde bir bebek olarak, aranılan bir varoluş olarak, sevilme ve anlaşılma isteyen bir çocuk olarak duyulma hakkını talep eden bir gereksinim ve de bir şiddettir. Açılmış yaralar bu

kez kendilerini, cinselliğin maskelerinin berisinde ve ötesinde varolmaya, düşünmeye ve fark edilmeye yönelik bir özlem biçimde dile getirirler. Şurası apaçık ortaya çıkar ki gerçekliğin dayattığı travma, her şeyden önce bir *temel travmadır*, yani birincil annelik tasasında (Winnicott) veya annesel düşlem kapasitesinde (W.R. Bion) bir eksiklik; bunun üzerine, ikincil olarak, cinsel travma eklenir.

Ve bir zamanlar yaşanmış olan ıstıraplı analistine çektiren de, yine bir zamanlar anlaşılmamış ve yaralanmış bu çocuktur: Bu kadın analizanlardan hiçbirisi, şayet süreç onların gizli çekirdeklerine erişmeye izin verirse, analistlerini zorlu karşıaktarımsal sınavlardan muaf tutmazlar: Aktarımın “-mış gibiliği”, her beceriksizliği istismar edilen analistin sınanması yararına altüst oluyor gibidir. Hırpalanan, anlaşılmayan, ne derse -veya demezse- desin saldırıya uğrayan analist, bu kadın hastaların bu kadar acı çekerek yaşadıkları şeyi kendisi de hisseder: Kendini duyurmaya yönelik tam bir aciziyet; çocuğun, nefret görünümünü altında, bir zamanlar çok sevilmiş olan kadına duyduğu bağlılık adına, “istismar edilmiş”, kandırılmış ve sömürülmüş olmanın dayanılmaz yarası. Şu halde en sık olarak, sadece yalın şiddet hayatta kalmaya izin verir...

Temel travmadan cinsel travmaya

Bu kadınlar için cinsel travma, yani eyleme dökülmüş ensest, annesel işleyişteki kusurların sebep olduğu temel travmalar tarafından mayınlanmış bu alanın üstüne eklenir; bu durum, Claude Janin’in (1996) terminolojisiyle, sıcak travmayla soğuk travmayı birbirine eklemler. Malzemenin sergilenişi, maruz kalınan cinsel eyleme geçişin, varoluşsal yaraları nasıl da

yeniden uyandırdığını ve onları ne denli derinleştirdiğini ortaya koyar. İstismarcı erkek, annenin duygusal manipölasyonlarıyla acı verici bir süreklilik içinde algılanır. Ve bu bağlamda, *cinsel-olanın istilası, temel bağın kırılğanlığıyla doğru orantılı travmatik bir yükün taşıyıcısı olarak ortaya çıkar.*

Buna örnek olarak, aktarımda iletilen bu sorunsalı resmeden bir klinik seansı ele alacağım. Ben en azından, bir analizanın beni *maruz bıraktığı* uzun anları bu şekilde anladım; “maruz kalma” izlenimi, bu kez onun beni altına soktuğı travmatik yükü ifade ediyordu. Bu yük, birbirinden çok farklı tonlarda yaşanan anlar arasındaki ani değişimle bana iletiliyordu. Bazı dönemlerde, ikimiz arasında bir huzur, bir karşılaşma, bir şefkat ilişkisini birlikte yaşayabiliyor, bunu *düşünebiliyorduk*; bu, uzun bir analitik çalışma sayesinde kazanılmış temel bir güveni gösteren huzurlu bir ilişkiydi. Sonra ansızın, benim sarfettiğim ve ona göre cinselliğı çok yakından çağrıştıran bir sözcükle iklim değişiyordu. O zaman şiddetle bana saldırıyordu. “Dürtüsel olmaksızın tensel olan” sevecen bir bağla ilişkili bir narsisistik onarım düzeyinde benimle birlikte yaşayabilen kadın hastam, “cinsel-olanın” çağrışımına karşı şiddetli duyarlılık içindeydi: (genital) cinselliğe ilişkin tek bir sözcük telaffuz etmem dayanılmazdı: Anında *parçalayıcı uyarılmanın* bir taşıyıcısı haline geliyordum.

Eşcinselliğın sapkınlaştırılması

Uyarıcı anne, baştan çıkarıcı anne, enestüel anne... bu özgün sorunsal benim tartıştığım durumlarda sıklıkla değinilen bir öğenin içinde yer alır: Annenin kızını enestüel eyleme karşı korumadaki aciziyeti, hatta suç ortaklığı -ki kızı bu sonuncuyu keşfettiğinde bundan dayanılmaz acı duyacaktır.

Yaşanan aktarımsal yinelemenin işlemlenmesi, çılğınca bir aşk arayışının ve cinselliğin sapkın kullanımıyla sapkınlaştırılmış bu temel bağın etrafında yapılanmış özgün bir çekirdeğin, bileşenlerini ayrıştırmaya giderek izin verir. Bu sorunsalın içinde yer alan enestüel eyleme katılma durumu, sevilme ihtiyacının tetiklediği amansız bir yabancılaşmanın ifadesi olarak ortaya çıkar. Bu yabancılaşma, farklı düzeylerde aşırı-belirlenmiştir. Her iki ebeveyne de hitap eder ama başta anneye.

Bu bakımdan, baştan çıkaran erkeğe bedenini teslim etmek, kızın zihninin derinliklerinde *birincil eşcinsel bağlılıkla* anneye yapılan bir bağış olarak yaşanır. Enestüel eyleme boyun eğmek, anneye aşk-dolu bir özdeşleşme kurarak ona mümkün olduğunca yakınlaşma arzusuna karşılık gelir; bu, eyleme geçirilen anneye yönelik yapışıklıktır; onunla birlikte ülküleştirilmiş aşk-dolu bir kapsülün içinde varolma yanılısamasını, bilinçdışı olarak sağlayan yarılmış bir çekirdeğin ifadesidir. Bu narsisistik özdeşleşme biçimi, “kara antlaşmanın” olası dışa-vurumlarından birisi olarak anlaşılabilir; ki bunu, bu temaya adanmış bölümde, birincil eşcinselliğin kökten sapkınlaştırılması olarak tarifledim.

Bununla birlikte, enest dramının işlemlenişinde bir diğer düşlemsel boyut da gün yüzüne çıkar; bu, anneye yönelik bir *onarma amacıdır*. Kız çocuk annenin yerine geçerek, onun bilinçdışı düşlemlerini komplocu bir biçimde gerçekleştirir. Bu enestüel sürece kendi eylemiyle dahil olarak, annenin erkeğe ve cinselliğe karşı duyduğu endişeden onu korur; bu, kendisi de enestüel bir çekirdekle lanetli olan annenin, ruhsal olgunlaşmamışlığına bağlı bir kaygıdır. Kız anneyi başka bir şekilde de koruyabilir, veya en azından -doğru ya da yanlış olarak- bunu düşler: Kız çocuk kendisini enestüel erkeğe bırakarak, adamı annesinden uzak tutmak için onu kendisine bağlamayı umar.

Enseste ilişkin olarak annenin etrafında sergilenen düşlemlerin karmaşık düğümünde, ele alacağım bir son öge şudur: Kızın enestüel eyleme katılması, onun annesine yönelik yıkıcı nefretinden anneyi korur. Ensest eylemlerine kendini bırakarak işlediği “günah”, kızın içindeki duyguları -bilhassa da ifade bulabilecek rekabeti- hissetmesine yönelik tüm olasılığı onun elinden alan kökten bir suçluluğa onu mahkum eder.

Anneye ilişkin düşlemlerin farklı yüzlerinin analizi, gerçekten maruz kalınan enestüel şiddetin ahenkli bir kadınlığın inşasını nasıl da ipotek altına aldığını değerlendirmeye olanak verir. Sapkın bir birincil eşcinsel ilişkiye yönelik düşlemsel bağlılığın esiri olan kız çocuk, şüphesiz özdeşleşme potansiyelinin taşıyıcısı olan, ama aynı zamanda anne ile kız arasında babasal imgenin taçlandırılmasının yolunu açan bir ikincil eşcinselliğe erişemez.

Erkeksi baştan çıkarma

Bu kadınların istismarcı erkeğe ve genel olarak erkeklere yönelik yaşantıları, bence anneye yönelik olanlardan daha iyi tanınmakta ve ensesti ele alan öykülerde daha iyi betimlenmektedir. Faydalandığım analitik malzeme bu konuda genel olarak kabul görmüş fikirleri doğrulamaktadır. Analizde, babayla ve onun ikameleriyle kurulan karmaşık ve acı verici ilişkiler çok uzun süre işlemlenmeyi gerektirirler.

Kendi deneyimimde, bu kadın hastaların gerçek babaları, enestüel ilişkinin kahramanı olsalar da olmasalar da, zayıf, silik, annenin bıraktığı boşlukları dolduramayan, ve her kızın annesel kuşatmadan kurtulmak için babasından beklediği dayanak rolünü üstlenemeyen kişiler olarak yaşantılanırlar.

Yine de küçük çocukluğa ilişkin anıları – her ne kadar bazı çağrışımlar ergenlik dramından önce gelen bir cinsel muğlaklığın varlığını düşündürse de – sevilen bir baba imgesini geri getirmektedir. Kadın hastalar yoğun şefkat ihtiyaçlarını bu babaya yükleyerek ona bir güç bahşetmişlerdi; ne yazık ki bu güç, kızın ergenliği sırasında baba veya onun bir ikamesi tarafından suistimal edilecektir. İşlenen ensest suçu, manipüle edilmiş ve istismar edilmiş olmanın dehşetini doğurur. Bu kez kadın bedenleriyle kötüye kullanılan bu kadınlar, aldanılmış aşkın açtığı devasa yarayı, hem de ruhsal olarak tanınmak için uğraşırken istismar edilen bir kadınlığın yarasını haykırırlar. Kız idealize edilmiş bir babaya yönelik nostaljisini dile getirir; ancak ensestüel ilişkinin gerçekliği bu babayı manipülatör bir baştan çıkarıcı seviyesine indirgemıştır.

Serbestleşme

Düşlemsel dünyanın en bastırılmış, hatta yarılmış kesimi olan ensestüel eyleme *cinsel olarak katılma* düşlemine erişmeye izin veren şey, istismar edilmiş bu bağımlılık yaşantılarının anlaşılması ve işlenmesidir. Bu şekilde açığa çıkan haz unsuru, kısmen ödipal düşlemin gerçekleştirilmesine bağlı *gizli bir coşkudan* ileri gelir. Fakat bunun, sıklıkla analizin bu evresinde ifade bulan klinik görüngülerle bağlantılı, çok daha arkaik başka bir kaynağı daha vardır. Kadın hastalar, bilhassa sapkın bir izlenim veren mastürbatuar davranışlar biçiminde eyleme geçirilen, cinselliğin aşırı yatırıma uğradığı kapsül içine alınmış bir bölgeyi açığa vururlar. Bu dışavurumlar açıkça, temel bir umutsuzluğa, bir ruhsal parçalanma riskine karşı son sığınma yeridir. Ve görülmektedir ki *ensestüel anlar aynı bağımlılık*

işlevini yerine getirebilmektedirler: Bedensel “ten tene olma hali”, geçici bir süre için de olsa temel bir sakinleşmenin sıcaklığını getirir.

Bu, analizde temel baştan çıkarılmanın *düşünülebildiği* dönemdir. Fakat yine de, ülküleştirilmiş tüm güçlü imgeler etrafında, gizli hatta sapkın işleyişlere lehimlenmiş yarık mahzenlerin parçalanmasını, ve maruz kalınmış cinsel travmaların sonuçlarından kurtulmuş, genital senaryolar etrafında örgütlenen “sağlıklı” ödipal köşe taşlarının serbest kalması ve yapılanması için, savunmasal sadomazoşik düşlemlerin terk edilmesini içeren, uzun bir işleme süreci gerekecektir.

Bu senaryolar, altını çizelim, bilhassa enstetüel senaryolar biçimindedirler. Fakat artık onlar eyleme dökülmez, hayal edilir. Analitik durum ve onun sağladığı enstetüel yaşağı, tüm yapılandırıcı değerini yeniden kazanabilecek olan baştan çıkarma *düşlemlerinin* sergilenmesine, yaşanmasına ve analiz edilmesine izin verir. Analizin bu evresi artık eylemlerle değil, fakat onların temsiliyle ilişkili olan *suçlulukla* temas kurar. O zaman bu suçluluğun ne kadar korkutucu olduğunun farkına varmak en ufak bir paradoks içermez. Bu -en azından bir varsayım olarak- eyleme geçişi hoş görmeye katkı sağlamaya varacak kadar ileri gidebilir; ki bu, karşılaşmayı ve buna bağlı ıstırapın ruhsal işlemlenişini es geçmek için bir yöntemdir.

Enstetüel durumun kökenlerinde

Şimdi, enstetüel durumlarıyla bağlantılı psikopatolojik tablonun kökenlerine ilişkin bazı hipotezler ortaya koymanın zamanı gelmiştir. Bu hipotezlerin, burada ele alınanlardan daha az sıradışı durumlara nasıl genişletilebileceğini göreceğiz.

Gördük ki söz konusu kadın hastalar, daha nevrotik işleyiş dönemlerinin yanı sıra, ruhsal doku kusurları, temsil boşlukları ve eylemle veya tutkulu duygularla boşalım sağlamak adına zihinselleştirmeyi bertaraf etme eğilimleriyle belirgin, kişilik bozuklukları da göstermektedirler. Cinsellik bilinçdışı düşlemlerde vekaleten önemli bir yer tutar. Bu rahatsızlıklar, kişiliğin narsisistik boyutunda, yani nevrotik boyutun gerisindeki temel kimlik boyutunda yer alırlar. “Nevrotik” ve “narsisistik” olmak üzere, bu iki işleyiş düzeyinin eklemlenişini idare eden diyalektik üzerine, ve kesin olarak bu meselede cinselliğe ayrılan yer üzerine, önceki bölümlerde zaten ortaya konmuş olan sorgulamalar hatırlanacaktır. Eyleme geçirilen cinsellik, en arkaik kaygıların üstünü örtmeye ve düşüncenin zararına varoluşsal bir ıstırapı fetişistçe yamamaya yönelerek, sözünü ettiğimiz boyuta ulaştığında, bizi ilgilendiren sorunsal açısından bu meseleler elbette özellikle ön plana çıkarlar. Bu bağlamda, ensest yaşağının ihlalinde pay sahibi olmak kesinlikle ödipal determinizme uymaz.

Dolayısıyla, böylesi yapısal kusurların oluşumunu yöneten, ama aynı zamanda bu hastaların geçmişinde onların öyküsünün izlediği yönü de açıklayabilecek olan, erken dönem koşullarını sorgulamak önemlidir. Ebeveyn/çocuk etkileşiminde, bu özel psikoseksüel işleyişi açıklayabilecek neler olmuştur? Bu hipotezler, benimsenen “teknik” referanslar gibi analistin içine girdiği karşıaktarımsal pozisyonları daha iyi anlamaya izin verir.

Önceki bölümlerde, bebeğin ruhsallığının örgütlenmesinde ebeveynlerin yatırımının kalitesine verdiğim önemi uzunca açıklamıştım; bu yatırım onların zihinsel işleyişlerinin niteliklerini ve bilinçdışı düşlemlerinin özelliklerini içerir.

Şimdi, kadın hastalarımızın bahsettiği annelere ait bu özellikler, zihinsel işleyiş düzeyinde önemli eksikliklerin varolduğu şüphesini uyandırır. Bu anneler, ruhsal kapsama bozuklukları ve dolayısıyla, birincil ilişkide bağlayıcı ve arındırıcı kapsayıcı niteliklerde bir kusur sergilemektedirler. Bu yatırım tarzının, çocuklarının ruhsallığının bütünleştirici niteliklerinin ön evrelerinde ne denli kapatılmaz boşluklar bıraktığını biliriz. Öte yandan her şey, babanın ruhsal niteliklerinin annenin kusurunu telafi edemediği şüphesini uyandırmaktadır.

Annesel baştan çıkarma

Fakat şimdi, bu kadın hastalarda cinselliğin bilinçdışı konumunun oluşumu ve onun özel kullanımına dair ne düşünülebileceğine geri dönelim. Bunu yapmak için, 1. bölümde değinilen “annesel baştan çıkarma” kavramına geri döneceğim. Freud’a göre baştan çıkarma, “cinsel olmayan” “sevecen eğilimle” bir arada varolur. Anne/bebek karşılaşmasında, bilhassa erojen bölgelerin uyarılması yoluyla cinselliğin takdim edilmesine öncülük eden bu baştan çıkarmadır. Bununla birlikte bu takdim edişin yeterliliği, annenin bütünleştirici niteliklerine, yani bizzat kendisinin cinselliği *düşünebilme* biçimine göre oluşur. Bu açıdan, anne bebeğinin bedenini *yorumlar*; bu yorum belli bir *nüfuz-ediş*i dışlamaz, ki bu P. Aulagnier’in güzel ifadesiyle yorumun şiddettidir. J. Laplanche’in bahsettiği “kökensel baştan çıkarmanın”, aynı zamanda baştan çıkarmaya katkı sağlayan “gizemli” şeyi nitelemek için aydınlatıcı bir kavram olduğunu görmüştük.

“Kökensel baştan çıkarma” elbette çocuğun ruhsal yapılanması için zorunludur. Bu konuda daha önce kendimi ifade

etmiştim: *Yeterince iyi bir annesel baştan çıkarma*, sevecen bir ihtimam içerisindeki iki-özneli yanılsama evrenine (D.W. Winnicott) giderek cinselliği yerleştirerek, anne ile çocuk arasındaki zorunlu mesafeyi sağlar; burası üçüncünün taçlandığı potadır. Yine de, şayet anne bebeğe kendisinin işlemlemediği, “karanlık/belirsiz” (J. Laplanche) olduğu için “ulaşılmaz” olan aşırı miktarda mesaj dayatırsa, bu baştan çıkarma travmatik bir etki yaratıp, çocuğun ruhsal kaidesinde temel bir kırılma oluşturabilir.

Şunun altını çizelim ki, “yeterince iyi annesel baştan çıkarmanın olumlu nitelikleri” erken dönem anne/çocuk ilişkisiyle sınırlı değildir. Ahenkli bir psikoseksüel gelişim dürtünün “düşünülen” örgütlenmesi üzerine temellenir; ve bilhassa çocuksu cinsel kuramların temsilcisi olduğu bir *ruhsal* bütünleşmeyi beslemek için, bedene, *erojen* bedene, erojen bölgelere kenetlenmiş itkileri giderek sembolize eder. Bu giderek ilerleyen bütünleşmede, anne ve babanın “destekleyici” rolü tüm çocukluk ve ergenlik boyunca esastır. Küçük çocukluktan Ödipal karmaşanın çöküşüne kadar, çocuğun “cinsel nesneleri” ebeveynleridir – onlar elbette hem dürtü nesnesidirler, ama aynı zamanda *uyarıcı ve baştan çıkarıcı nesnelerdirler*. Çocuğun yeterli şekilde yapılanmasına yardımcı olacak şey, ebeveynlerin bu özel pozisyonu idare edebilme biçimidir. Bunun için, ebeveynler hem “dürtü nesnesi” yani *cinselleşmiş* bir itkinin nesnesi olarak yaşantılanabilmeli, hem de enestüel veya “aşırı dürtüsel” itkileri etkisiz hale getirebilme, onları cinsellikten arındırabilme yetisine sahip bir uyarının-kalkanı rolünü de üstlenebilmelidirler.

Bu bakış açısıyla, enest yasağının yapılandırıcı değeri, düşlemlerin varlığının akabinde *eylemin* idaresine ilişkin ebeveynsel tutumun paradigması olarak, ebeveynlerin kafasında konumlan-

dırılabilir. Bu bağlamda, *babanın* kişiliği elbette esastır: O da çocuklarıyla, özellikle de kızıyla dürtüsel karşılaşmasında bütünleştirici bir rol üstlenmekle yükümlüdür. Bazı aile yapılarında, babanın kapsama ve cinsellikten-arındırma becerileri annenin ruhsal kusurlarını hafifletir. Bizi ilgilendiren olgularda açıkçası böyle bir durum yoktur.

Travmatik annesel baştan çıkarma

Annesel baştan çıkarmanın özelliklerine geri dönelim. Burada sözünü ettiğimiz annelerin, bebeklerini hayal etme biçimlerinde yankı bulan, bütünleştirici niteliklerindeki kusurlarından bahsettim. Bu açıdan onlar, aşırı fazlalık veya aşırı azlık dolayısıyla (biliriz ki bebek için, *aşırı* uyarıcı müdahale ile *aşırı az* bakım el eledir.) kaçınılmaz olarak uyarıcıdırlar, böylece bir temel ruhsal kapsayanın oluşumunu engellerler. Bu varoluş biçimi, tekrar edeyim, yalnızca birincil yatırımla sınırlı kalmaz. Kız çocuk tüm çocukluğu boyunca, hem annesel işleyişin, hem de “ensestüel aile işleyişinin” kuşatması altında kalır; bu noktaya geri döneceğim.

Bu annelerle ilgili olarak, bizi ilgilendiren olgulara yönelik benim hipotezim odur ki, onların kızlarına dayattığı uyarıcı nüfuz-ediş, aşırı-cinselleşme türünde bir şey ileten bir tarzda gerçekleşir; bu, cinselliğin eyleme geçirilen, fetişist ve bağımlı kullanımının temelini teşkil eden, cinsel olana yönelik özel bir hassasiyettir. Bu annelerin kendilerinin de, cinselliğin uyandırdığı kaygıların dışında, temel eksiklikler ve temel kaygılarla, ve dolayısıyla onları teskin edecek çılgınca bir aşk arayışıyla belirgin bir sorunsalları vardır. Şimdi annenin, kızını istismar ederken enestüel eylemlerin varlığını açığa vurabilecek tüm

delilleri ortadan kaldıran adamla, kurduğu bilinçdışı suç ortaklığını yeniden ele almanın zamanıdır. Bir *inkardan* kaynaklanan bu eğilim, kızının kadınlığının kurban edilmesi pahasına bile olsa, annenin bu adamla olan bağını korumasına yönelik şiddetli zorunluluğun kanıtıdır.

Ensestüel anne

Klinik bir gözlem, “enseste uğramış” bu kızların söylediklerinin, annelerin ruhsal işleyişine dair bende uyandırdığı şüpheyi doğruladı. Bir kadın, kocası hakkında ergen kızıyla ensest yapma iddiasıyla bir dava açılmasının ardından, yardım istemek için bir analiste başvurdu. Kocası, mahkum edildiği hapis cezasını doldurduktan sonra, evine geri dönmeye hazırlanıyordu... yüksek düzeyde entelektüel olan karısı da, bunu memnuniyet ve sabırsızlıkla bekliyordu.

Kadına bir analiz süreci önerildi. Kontrol ve sosyal ve entelektüel başarı unsurlarının arkasında, analitik durum ruhsal örgütlenmedeki kusurları hızla açığa çıkarıyordu. Aktarım ilişkisi ruhsal kapsayanın kırılğanlığını, eyleme geçişlerin önemini ve ruhsal işlemelemedeki güçlüğü gözler önüne seriyordu. Öte yandan, (bir kadın olan) analisti ve ben, kocasının kızıyla kurduğu ilişkinin doğasını apaçık ele veren (hatta “teşhir eden” diyebilirim) durumlar karşısında, kadının sergilediği sistematik körlükle donakalmıştık. Ayrıca, kadın hastayı bu durumları “safça” analistine açmaya yönelten güdülerinde -ki onlar da tamamen yarılmıştır- sorgulayabiliriz. Nihayet, esasen kocasını “geri almayı” kafasına takmış olan bu kadının, kızını istismar etmiş olan bu adama duyduğu koşulsuz bağlılık karşısında da etkilendik. Şayet bu terim, -dehşet verici bir içsel boşluğun delili

olan- bu adama duyduğu bağıllığın bağımlı yönünü gösteriyorsa, aynı zamanda bu kadının “erkeğini elinde tutmak” için verebileceği ahlaki tavizlere dair de pek çok şey söyler. Sözünü ettiğimiz durumda bu ahlaki taviz, kendi yararına, eylem içeren bir yolla babayı *baştan çıkarmak* için kızını kullanmaktır. Bu koşullarda, ensest yaşağının annenin ruhsallığının tamamen dışında kaldığı açıktır.

Ya çift?

Bu şeyler iki kişi arasında meydana gelir. Bu annelerin seçtiği adamlar da -ki yukarıda bundan söz edilmişti- simgesel düzlemde yeterince gelişmemiş olduğunu varsayabileceğimiz bir ruhsal işleyiş sergilerler; ensest yaşağını inkar eden eyleme geçişler, bu durumu örnek teşkil edecek biçimde ortaya koyarlar. Ve bu ebeveynlerin oluşturduğu *çift* içinde, her iki ebeveynin ruhsal kusurlarının birikimli etkisi çocukların ruhsal örgütlenme koşulları üzerinde ağırlığını hissettirir. Bu, elbette eyleme yatkınlığın, ama aynı zamanda *her iki* ebeveynin en azından “ensestüel” denilebilecek özelliklerinin, ve sıklıkla ebeveyn çiftinin aşk hayatının gürültülü karmaşalarıyla kendini gösteren “cinselliğe” yönelik aşırı-yatırımın ifade bulduğu, benim “ensestüel işleyişe sahip aile” dediğim, P.C. Racamier’nin ise “ensestüel iklim” dediği yapıdır. Ebeveynlerden çocuklara nakledilen ve bu şaşırtıcı nesillerötesi yinelemenin parçası olan şeyin, *eyleme* yatkınlıkla bağlantılı, ensestüel iklime sahip bir psikoseksüel örgütlenme biçimi olan bu ailevi işleyiş tarzının varlığı olduğu düşünülebilir. Gerçekten de klinik, nesilden nesile üst üste binerek ortaya çıkan senaryoları gözler önüne serer; bunlar, bize başvuran kadın hastaların kurtulmayı umut ettikleri bir aile yazgısının baskısını teşkil ederler.

Ensestin gerçekleştirilmesine ilişkin olarak, onun, ona maruz kalan kadın için nasıl da katlanılmaz ve kökten bir travma olarak kaldığını ne kadar söylesek azdır. Her ne kadar anneye yüklenebilecek *bilinçdışı* sorumluluğu uzun uzadıya ele almış olsam da, ve her ne kadar az önce ele aldığım konular onun meydana gelişine yönelik bir “yatkinliğin” varolduğu şüphesini uyandırıyor da; kişinin bedeninin baba veya baba ikamesi olarak sevilen, ve kişinin sonsuz çaresizliğinden faydalanan bir adam tarafından istismar edilmesi, travmatik niteliği esas teşkil eden bir dram oluşturur; bu travmatik niteliği, P.C. Racamier’nin sözlerini yinelersek, “düşünce katili, haz donduran” olmasıdır. Bu, analizin asla ortadan kaldıramayacağı ama tahrip edici etkisini hafifletebileceği bir yaradır; bu noktaya geri dönelim.

Travmatik baştan çıkarmayı düşünmek

Sözlerim, burada sözü edilen kadın hastaların tedavilerinin temel unsurunun, nasıl da kişiliğin tam da temellerindeki kusurlara yönelik bir simgeleştirme çalışmasına girişmek olduğunu açıkça ifade etmiştir; aslen bu girişim, dramatik bir geçmişin bıraktığı yaraları mümkün olduğunca hafifletmeye izin vereceğini umduğumuz, ruhsal dokunun yeniden örülmesi, *sevecenliğe dayalı bir bağın yeniden kurulmasıdır*.

Ancak gördük ki, sahada meseleler basit değildir. Şayet bu kadın hastaların simgeleştirme eksikliğini çokça vurgulamışsam da, onların, kişiliğin nevrotik kısmı olan, çocuksu cinselliğin üzerine temellenmiş bir ruhsal örgütlenme parçasını da sundukları bir gerçektir. Burada daha önceki bölümlerde ele alınmış olan teknik güçlüklerle yeniden karşılaşırız: Narsistik ve nevrotik -ki bunlar şematik olarak cinsel ve cinsel-olmayan

şekilde ifade edilebilir- bir aradadırlar, iç içe geçmiş ve birbirine dolanmışlardır. Bu düzeyler arasındaki tercihlerin ortaya çıkardığı soru işaretleriyle karşı karşıya kalan analist, zorunlu olarak her iki düzeyde müdahaleler yapmaya yöneltilecektir.

Sistematiik cinsel müdahalelere bağı, daha önce bahsettiğim risklerden sakınıp, aksine temel sorunsala destek olmaya ayrıcalık verse bile, *cinselliğin sapkınlaştırıcı kullanımına* bağı en azından geçici açmazlardan kaçınmak her zaman kolay değildir. Yetersiz ebeveyn tutumlarının tekrarlanması gibi yaşanan, “cinsel” ele alınmasındaki her türlü sakarlığın, yarattığı travmatik baştan çıkarma etkisini vurguladım. Fakat bu alandan sistematiik olarak kaçınılması da, kadın analizan tarafından analitiik süreci dondurmak için kullanılabilir. Burada, belki herhangi bir klinik durumda olduğundan daha fazla, kuramsal-klinik odak noktalarını anlama çabası, istismar edilmiş kişilerden, bilinçdişı biçimde istismar etmeye hazır baştan çıkarıcılara dönüşebilecek olan bu kadın hastaların, çektikleri derin ıstırabın tetiklediğı sapkınlaştırıcı tuzaklarla yüzleşmede analiste yardımcı olabilir. Kadın hastaların kendilerinin çektikleri şeyi analiste de çekirtme girişimleri, bir zamanlar yaşanmış olan ıstırabı iletme aracı olarak anlaşılabilir olacak aktarımsal tutumları kavramada temel bir anahtardır. Ama aynı zamanda -ki bu temel bir unsurdur- bu tutumlar sürecin sapkınlaştırıcı baştan çıkarma manevralarına karşı, analistin direncini test eden bir hareketin parçasıdırlar. Onlar (bu tutumlar), analistin kafasına gereğince kazanmış olan, ve temel bir güvenin ve simgeleştirmeye aracılık eden köşe taşlarının yerleştirilmesinde esas teşkil eden *ensest yasağını*, analitiik çerçeve içinde ifade etme arayışını gösterirler.

Tuzağa düşmüş analist

Yine de, bu kadın hastaların uyguladığı baskı analist için risksiz değildir. Erkek analist için, *cinsel eyleme geçme* riski hafife alınmamalıdır. Doğrusu bu riskleri en sık tetikleyenlerin, bu düzlemde bir sorunsal sergileyen (az sonra bundan ne anladığıma geleceğim) kadın hastalar olduklarını düşünüyorum: Onların işleyişi, altta yatan felaket kaygısını kapamaya yönelik, eyleme geçirilen bir baştan çıkarmanın taşıyıcısı olan bir yansıtmasal özdeşleşme içerir. Şimdi, her birimiz kendi çocuksu geçmişine göre az ya da çok güçlkle, ruhsal örgütlenmenin bu arkaik temellerinin işlenişini idare etmek zorunda kalmıştır. Kimileri için bu çatlaklar/gedikler bilhassa canlılığını korurlar: Onlar, bu gediklerin yeniden ortaya çıkışını eylemle gerçekleştiren savunmasal bir gizli işbirliğiyle kapama ayartısına karşı, başkalarından daha açıktırlar. Kendilerini böyle bir durumun ortaya çıkmasından koruyarak, hastalarında, eyleme geçişle baypas edilen ruhsal ıstırapları yeniden uyandırmaktan da korunmuş olurlar. Yine de, böylesi kusurların neden olabileceği hasarları ne kadar dillendirsek azdır. Terapistiyle bir ilişki yaşamış olan bir kadın hasta, bana şöyle diyordu: “Böyle bir deneyim insanlaşmaya bile şüphe düşürüyor. Sorumluluktan kaçmanın kökten, işkence eden, totaliter şiddetini veya hiçliğini, düşünmezliğin boşluğunu hatırlatıyor”.

Travmatik baştan çıkarmanın yıkıcı etkilerini giderek *düşünmeye* izin veren şey, en çıplak ıstırapla, temsil edilmeyenin boşluklarıyla ve temel kusurlarla karşılaşmak, ve bir destek ve saygı ilişkisi içinde terapistle bunların üzerinden geçmektir.

İstismar edici cinsellik

Önceki işlemler, enestüel eyleme geçişlere maruz kalmış kadın hastalarla ilgilidir. Bu görüşlerin, analiz sırasında “minimal düzeyde enestüel” bir babayla karşılaşmalarındaki travmatik anılarıyla yeniden yüzleşen kadınlara ait, çok daha yaygın durumlara genişletilebileceğini düşünüyorum; babanın muğlak hareketleri ve kışkırtıcı sözleri, onun biseksüelliği ve enest yasağını bütünleştirilmedeki kusurunu, ve dolayısıyla eyleme geçmeye yönelik bir yatkınlığını gösterirler. Bu sonuncular elbette daha az mutlaklardır. Fakat daha haince veya daha saldırgan veya daha sapkın olduklarından, ve *babanın kendisinden geldikleri için, çok özgün bir ıstıraba neden olurlar*. O zaman baba imgesi yarılmış olarak ortaya çıkar: Bir taraftan ülküleştirmiş bir babaya sığınma görülürken, diğer taraftan hiddet, yıkıcılık ve umutsuzluk, sapkınca baştan çıkarıcı, travmatik biçimde baştan çıkarıcı bir baba imgesine bağlanır. Az önce sözü edilen kadın hastalarda olduğu gibi, bu durum, yabancılaştırıcı özdeşleşmelerden ve iyi bütünleştirilmemiş eşcinsel suç ortaklığından meydana gelen, anneye kurulan karmaşık bir ilişkiyle bağlantılıdır.

Bu kadın hastaların öyküsü bize, düşlemsel temsiller ile patlayıcı dışavurumların olduğu bir ortamın “maruz bıraktığı” olayların anımsanması arasındaki daimi etkileşimi gösterir. Bunların tedavileriye, bana göre, önceki tüm sayfalar boyunca tartıştığım problemleri yaratır. Bu kadınlarda *eyleme geçişlere* başvurma, ister kişisel yaşamlarının mahremiyeti içinde mastürbatif veya sapkın nitelikte olsun, ister analitik durumun çerçevesinin ihlali şeklinde olsun, *çocuksu cinselliğe bağlı düşlemlere ilişkin suçluluktan bir kurtulma biçimi* olarak, ama aynı zamanda *ruhsal bütünlüklerini korumaya yönelik umutsuz bir manevra*

olarak ortaya çıkar. Cinsel olana ve cinsel olmayana ait şeyleri ayırtırmak analiste düşer, ve bu kolay iş değildir. Bu kadın hastalar, savunmacı bir biçimde her iki düzlemi de kullanıp, anlamak için çabalayan analisti tuzağa düşürerek, meseleleri bulanıklaştırmak konusunda beceriklidirler.

Ayrıca hepsinden öte bu kadınlar karşıaktarımda, yalnızca analistteki paralel bir sorunsalın az çok başarılı bütünleştirilmesine öncülük eden en derin temelleri değil, yorumsal pozisyonun kendisini de zorlarlar. Freud'un anladığı anlamda, analistin zorunlu olarak "baştan çıkarıcı" olduğu söylenmişti: Onun rolü "cinsel şeyi" ve bunun bilince ulaşmasının eşlik ettiği kaygıları, yani söz konusu durumda kastrasyon kaygılarını gün yüzüne çıkarmaktır. Bugün analist kendisini başka bir baştan çıkarmanın emanetçisi hisseder; bu, en temel ruhsal yaraları ve ıstırabı açmaya dayanan bir baştan çıkarmadır. Gerçekten eyleme geçerek değil, ama cinselliği *konusarak* cinsel olanı tercih etmek suretiyle, kişiliğin bu katmanlarıyla karşılaşmaktan sakınmaya yönelik ayartı bazen büyüktür; ki bu, zamanında psikanalitik yaklaşımı belirlemiş teknik pozisyonudur, buraya geri dönelim. Cinsellikten böyle rahatlıkla "söz etme", ensest yasağına karşı küçük bir ihlal olarak görülebilir. Ayrıca bu, böylece geçmiş i tekrar ederek, analistin ve hastanın temel travmatik baştan çıkarmayı düşünmelerini engeller; oysa ikisi arasında paylaşılan bu zaman dilimi, bu kadın hastaların, kendi düşlemsel yaşamlarının sorumluluğunun yanısıra, kadınlıklarından tam olarak keyif alma hakkı ve hazzını da yeniden hesaba katmaları için zorunludur.

SON SÖZLER

Kadının bir kadın tarafından yapılan analizi, kadınların bir kadın tarafından yapılan analizi...

Analistin cinsiyeti

Bir zamanlar formasyondaki analistlere, analistin cinsiyetinin pek önemi olmadığı öğretilirdi; nesnesi olduğu aktarım nevrozunun bu denli önemsiz meselelerle alakası yoktu. Yine de “ikinci analiz” söz konusu olduğunda, karşı cinsten birine gidilmesi önerilirdi.

Bugün duruşlar değişmiştir. Analitik kliniğin sahasının genişlemesi, ve aktarımsal ve karşıaktarımsal ilişkinin anlaşılmasına verilen önemle birlikte, tekniğin kuramı *analist nesnesinin gerçekliğine*, özel olarak da onun cinsiyetinin gerçekliğine daha fazla yer vermektedir. Bunun bedensel ve cinsiyetsel bir gerçeklikle ilgili olması, onun süreç üzerindeki etkilerinin kavramlaştırılmasını basitleştirmez...

Kadın analizan açısından

Şayet kendimizi analitik ilişkinin kahramanlarından bir tekiyle, yani analizanla -ve burada kadınlar söz konusu olduğundan, *kadın analizanla-* sınırlandırırsak, az önce bahsedilen etkileri ele almanın yine de daha erişilebilir olduğu görülür.

Bir kadın analitik maceraya atılmak için neden bir diğer kadına başvurur? Sözü edilen nedenler her zaman *anneyle ilişkiyi*

inceleme arzusuyla ilgilidirler; bunlar, analizin doğrulayacağı... ama umulmadık şiddetini açığa vuracağı *bilinçli* nedenlerdir¹. Bununla birlikte bazı kadınlar, bunlara dair bir önseziye sahiptirler. Aslında onlar, ilk başta bir erkek analistle karşılaşmayı tercih eden kadınlardır. Veya analistin cinsiyetine yönelik aldırmaçlıklarını beyan etmekle birlikte, yalnızca bir erkek analist bulacak şekilde kendilerini ayarlayan kadınlardır. Aynı zamanda bu kadınlar, annesel deliliğin tuzaklarına düşmeden, söyledikleri üzere, annelerinin yapabildiğinden daha iyi anlaşıl-mak için, annesel olduğuna hükmettikleri müddetçe bir *kadın* analisti tercih ederler. Nihayet onlar, varoluşları üzerinde bu denli ağırlığını hissettiren suçluluktan kurtulmak umuduyla, rekabeti tam anlamıyla yaşama hakkını kendilerine verebilmek için, “kadınsı” buldukları bir *kadın* analiste özlem duyarlar.

Önceki sayfalarda, *bir kadın analizanın bir kadın analistle karşılaşmasının* barındırdığı bazı sancıları ama aynı zamanda bazı yararları incelenmişti. Elbette, bir erkek tarafından yürütül-müş olsaydı bile, bu kadınların analizi olduğundan çok da farklı olmazdı. Bununla birlikte şu hipotezi ortaya atacağım: *Bir kadın bedeninin yakınlığı, kadınsı bir düşüncenin mevcudiyeti ve kadınsı bir düşüncenin seçiciliği, kadınsı bilinçdışının bazı düşlemsel bölümlerini öne çıkarır, uyarlar, genişletir, hatta gölgede bırakır.* Daha önce ele alınan temalar arasından sadece bir örnek vermek adına, bir kadın analizanın eşcinsel eğilimlerini konuşma, yaşama, hatta eyleme dökme tarzı, bir kadın veya bir erkek analiste hitap ediyor oluşuna göre, çok farklı vurgulara sahip olacaktır. Ve bu sadece bir ifade sorunundan ibaret değildir:

¹ Bu doğrulama her zaman bu kadar kesin olmaz: Bazı kadınlarda, başlangıçtaki iddialarına rağmen, baba beklediğimizden daha fazla seanstadır. Ama anne de ona katılmayı ihmal etmez...

Paylaşılacak bazı sırları formüle etme biçimi, bir kadınla karşılaşmaya özgü bilinçdışı düşlemleri gösterir; bu kadının *gerçekten mevcut olması*, söz konusu düşlemlerin bazı özel yönlerini güncel kılmaya katkı sağlar. Dahası, *kadın analistle birlikte aktarımda* onların farkına varılması ve işlenmesi, *bir kadınla yaşandığında “onarıcı” özelliği farklı bir niteliğe sahip olacak paylaşılan bir deneyime izin verir.*

Analist kadın

Bu kadın, analist kadın, aslında başka kadınlarla karşılaşmayı üstlenmek zorunda olan bir kadındır. Tedavilere kendisinden yatırdığı şey, yani onun analist işlevindeki “karşıaktarımsal pozisyonu”, erkek veya kadın her analist için geçerli olduğu gibi, onun bilinçli ve bilinçdışı tüm varoluşuna, kendi tekil öyküsüne, falanca analizana yönelik “kişisel tepkiselliğine”, ona (analizana) yönelik aktarımına... ama aynı zamanda kendi *cinsiyetine* bağlıdır. En azından benim son olarak ele alacağım bakış açısı budur: *Kadın analistin, önce genel anlamda, sonra kadın analizanlarla karşılaşmasında, kendisini bir tedaviye adama biçimini belirleyen kimi özellikleri, yani onun kadınsı aidiyetine dayanan özgün ruhsal nitelikleri ayırt etmek mümkün müdür?*

Bu soruya yanıt vermek için, daha önce ortaya koymaya çalıştığım bazı öğeleri burada yeniden bir araya getireceğim. Bu girişim tehlikelidir: Diğer tüm işleme alanlarından daha fazla olmak üzere, bu alan, cinsel şeyi ele almanın sebep olmaktan asla geri kalmadığı bocalamalar, bastırmalar, yansıtımlar ve diğer kafa karıştırıcı ve koruyucu mekanizmalarla ikiye katlanan bir öznellik payı içerir; dahası bu cinsel şey kadınsıdır... ama bu yüzden macerayı daha da cezbedici hale getirir.

Kadınsı karşıaktarım

Kadın analist, analitik işlevini yerine getirirken de bir kadındır ve öyle kalır. Bu açıdan o, bu kitabın tümünde tartışıldığı gibi kadınsının, kadınlığın, onun özelliklerinin ve çatışmalarının özgünlüğü içinde yer alır. Elbette, analist olarak izlemeyi tercih ettiği kişisel yolun, onun kendi bilinçdışı sorunsalının bilgisine erişim sağladığı, ve dolayısıyla, vereceği karşıaktarımsal tepkilere, özellikle de kadınlığına bağlı tuzaklara ve tehlikelere ilişkin olan tepkilere yönelik ona belli bir kontrol kazandırdığı düşünülebilir. Yine de biliriz ki, bir (veya birden fazla) kişisel analizden geçmenin, hastaların malzemesi tarafından kışkırtılan alt benlik baskılarını susturduğunu, veya çocuksu ilişkisel travmalar tarafından açılan bilinçdışı yanıtların kolaylaşma yollarını tamamen ortadan kaldırdığını düşünmek cüretkarlık olur. Bir “kadınsı karşıaktarım” hipotezi bu açıdan bilhassa uygun düşer.

Prensip olarak, analistin kadınsı ve erkeksi özdeşleşmelere dayanan *ruhsal biseksüelliği*, aktarımlarda kendisine atfedilen kadınsı ve erkeksi rolleri üstlenmesine olanak sağlar. Bununla birlikte, bizi oluşturan erkeksi ve kadınsı özdeşleşmelerle oynayabilmek, ruhsal örgütlenmenin *cinsiyetli -burada kadınsı-bir kimliğe* dayandığı gerçeğini ortadan kaldırmaz; ki bu kimliğin baskınlığı, istesek de istemesek de, bilinçli ve bilinçdışı düzeyde, öteki karşısında bir varolma, onu karşılama ve onu hissetme biçimini belirler. Bu açıdan, “diğer cinsiyetin pozisyonunu üstlenmek”, bir ödünç alma, hatta gasp etme kokusunu üzerinde taşır, ki analist bunun sonuçlarını hafife almamalıdır. Her halükarda bu, karşıaktarımın *cinsiyetli* özelliklerinin önemini vurgulamaktır.

Kadın daha yatıştırıcı, erkek daha uyarıcı mı?

Kadın bir çifte yazgıyla belirlenmiştir; bunlar, annelik tasasının mirasçısı olan *anneler*, ve gücünü dürtüselden alan *kadınlıktır*. En azından benim altını çizdiğim karşıtlık budur ve bu, daha önce değinilmiş olan cinsel ile cinsel olmayan arasındaki karşıtlıkla örtüşür. Kadınsı eğilimler arasından annesel tarafı saklı tuttum; bu, yatırımların somut gerçek nesneye yönelmesidir, bağımlılığı gerçeklikte üstlenilen bir karşılaşmayla yaşama biçimidir. Ebeveyn depresyonunu düşünme derdini analist mesleğini seçmeye yönelik güdülerden biri olarak ifade eden Alice Miller'in, analitik uğraşa ilişkin tezleri de aynı düzlemde yer alır. Bu determinizm, anneye yaşadığı yakınlığın onu başkalarının ruh hallerine -özellikle de ruhsal ıstıraba ve depresyona- karşı açık olmaya özellikle maruz bıraktığı kadın için daha fazla geçerlidir.

Dolayısıyla analist kadın, "cinsel olmayan" nitelikleri uyarıcı dürtüsel karşı daha iyi korunmuş bir "kadınsı düşünce" barındıran (J. Cosnier, J. Chasseguet) bir "aktif alıcılık" tutumu içinde (C. Parat), bağlayıcı, refakat edici, "zehirden arındırıcı" düşlemlerden oluşan "anneler" bir tarafı sağlamaya daha mı yatkındır? Kendi payıma ben, "anneler" bir tutumun, cinsiyetli ve cinsel öğelerden (tabiri caizse) tamamen arınmış olarak düşünülemeyeceği akılda tutulduğu müddetçe, bu hipoteze hak verme eğilimindeyim. Fakat şüphesiz kadın, kadınsı özgünlüğü dolayısıyla, kaçınılmaz bir cinselin hoyratlıklarını sevecenlikle yumuşatmaya daha yatkındır. Kadın analist daha yatıştırıcı, erkek analist daha uyarıcı mı?

Bu karşıtaktımsal eğilim tehlikesiz değildir. Netleştirmek gerekirse bu risk, "iyi" gibi görünse de sinsice aktif onarıma dönüşerek, bir etkileşim yararına simgeleştirici üçüncüyü

aşındıran bir “onarımın” seraplarına kapılma riskidir; D.W. Winnicott bu etkileşimin bilinçdışı odağını damgalamıştır: Kendini anne sanmak... Şayet kadın analistin karşıaktarımsal rolünün bir parçası, pekala analitik çalışma yoluyla ebeveyn depresyonunu düşünmekse de, yalnızca, analist olarak işlev görme hazzını uyaran yeterli bir yüceltme “anneselin” karşıaktarımsal sapmalarına karşı panzehir görevi görebilir. Ve bu panzehir, zorunlu olarak, dürtüselden geçer...

Kadınsı cinsel olan

Doğrusu, analist kadının “eğilimleri” ne olursa olsun, inkara başvurmaksızın, onun ilk baştan çıkarıcı olma yazgısını hatırlatan “cinselin” ortaya çıkışı karşısında geri çekilemez...

Kendi dürtüsel yazgısını ve kendi çocuksu cinsellik deneyiminden hareketle inşa edilen kendi çocuksu cinsel kuramlarını içinde barındıran her (kadın ya da erkek) analist gibi, onun izleyeceği yaklaşım budur. Ve kadın analist için, kendi deneyimleri ve kendi kuramları, neticede, *kadınsıdır*. Freud’a ilişkin olarak, şunu yinelemekten vazgeçmiyoruz: Onun inşa ettiği kuramlar, özellikle de “fallik tekçilik” kuramı, kaynağını Freud’un kendi bilinçdışından alır. Bu meselede kimse bu belirleyicilikten/determinizmden kaçamaz. Şayet kendi adıma, bir “kadınsı kastrasyon kaygısı” fikrini bu denli ısrarla savunuyorsam, şayet tedavide “kadınsı eşcinselliği” sebatla analiz ediyorsam, bu pekala bilinçdışı güdülerin beni böyle bir yaklaşıma teşvik etmesindendir. Bu güdüler arasından, bazıları elbette çok öznedir ve yalnızca beni ilgilendirir. Fakat bunlar şüphesiz, tüm kadınların bilinçdışına musallat olan sorgulamalara bağlıdır; ve “çocuksu cinsel kuramlar” şeklinde onlara verilen

düşlemsel yanıtlar, zorunlu olarak kadınsı aidiyetle belirgindirler... Bir kadın analist ile bir kadın analizan arasında kurulan her aktarımsal ve karşıaktarımsal alana mührünü basan da yine bu sorgulamalardır. Her analitik çift için bu böyledir. Ve benim burada tartıştığım şey kadın kadına karşılaşmalardır, başka bir kadınla kurulan ilişkiye dahil olan karşıaktarımdır. Bu boyutun dikkate alınmasının, benim tekil özneliğimi aşan hipotezler öne sürmeme izin vereceğini umma cesaretini gösteriyorum.

Bu şeyler iki kişiliktir

Kadın analist için kadınsıyı düşünmek ve kadın analizanlarla kadınlığı inşa etmek, aktarımın etkisiyle kışkırtılan kendi kadınsısının ve kadınlığının işlenmesinden geçer. Kendi *kadınsı kimliği* masaya yatırılan kadın analist, özellikle de benim incelemeyi tercih ettiğim alanda, kendi annesiyle ilişkisini içinde barındıran bir geçmişin yeniden-güncellenişiyle karşı karşıya kalır. Bu, rekabeti ve eşcinselliği uyandıran dürtüsel bir karşılaşmadır. Aynı zamanda, aşk ve nefretle ilk bireyleşme sürecinin sahnelendiği arkaik bir karşılaşmadır¹. Sözlerimi, analist bir kadının kadınsısı ve kadınlığıyla uyarlanan bu karşılaşmada bana özgün görünen şeyi toparlayarak bitireceğim.

Yukarıda “*kaybolmadan dokunmak, dağılmadan yaklaşmak, yabancılaşmadan hissetmek...*” diyordum. Analistin kadınsı kimliğinin karşısında kendini konumlandırmaya çalışan kadın analizanların baskısıyla kışkırtılmış olan analist, sıkıntı çeken bir kadına yönelik “annesel” bir ilgi ile ruhsal otonominin

¹ Analistin karşıaktarımsal hareketlerini göz önüne almak, elbette onları kadın analizanın aktarımsal katılımıyla aynı düzleme yerleştirmez; yine de bunların aktarımsal ve karşıaktarımsal alan içindeki etkileşimleri tüm önemini korur.

taşıyıcısı olan bireyleşmeyi sağlayacak yeterli bir geri çekilmeyi birleştiren bu kadınsı karşılaşma çekirdeğini sürekli işlemlemek görevini taşır. Bu daimi çalışmada kadın analist de, birincil eşcinsellik ile ikincil eşcinsellik arasındaki salınımı izlerken, eşcinsel bağın yararları ve zararlarıyla karşılaşacaktır. Birincil eşcinselliğe dair, kadın analizanlarının itkilerine karşılık olarak, hem sevecen yakınlık anlarını hem de temel şiddeti deneyimleyecektir; bu, elbette kadın analizanların duygusal yaşantılarını teşkil eden, ama aynı zamanda maruz kaldığı kışkırtmalar karşısında kadın analiste de ait olan, ve masaya yatırılması gereken “aşk ve nefrettir”. Bu hareketler, tedavide analistin, onu oluşturan cinsiyetli, bedensel ve ruhsal bileşenleri tam anlamıyla yaşamasını gerektiren ikincil eşcinselliğin ortaya çıkmasına destek olurlar; bunlar, yapılandırıcı bir eşcinsel bağın izin verdiği kadınsı rekabetin sergilenişinin kaçınılmaz teminatlarıdır...

Kadınlığın tuzakları

Karşıaktarımda kadın ve anne rolünü üstlenerek, kadın analizanlara kadınsı bir özdeşleşmeye dair bir köşe taşı sağlamak: Bu amaç kendiliğinden gerçekleşmez. Yarattığı görünmez tehlikeler korkunçtur. Bunlar kendilerini, süreci hareketsiz kılan gizil suç ortaklıklarıyla dışa vururlar; bu suç ortaklıkları, analistin işleme becerilerini aşan ve sıkıntılı bir kadınlık tarafından bilinçdışı biçimde dikte edilen yanıtları tetikleyen bazı engeller karşısında, analistin karşıaktarımsal yanıtlarıyla taçlanır. Böylece, nefretin şiddetiyle uyanan kaygı, savunmacı bir eşcinsel suç ortaklığını sürdürmeye yönelik baştan çıkarma manevralarına başvurmaya kışkırtabilir. Fakat tersine, eşcinsel yakınlaşma, huzursuzluğa ve kaçınma teknik-

lerine de neden olabilir. Eğer kadınlık çok sert biçimde saldırıya uğruyor, niteliksizleştiriliyor ve sapkınlaştırılıyor, analist kadın, kendi kadınsı kimliğini sarsan bu itibarsızlaştırmadan kaçınmak için “cinsel olmayan annesele” başvurmayı deneyebilir. Depresif ıstırabın aşırı olduğu durumda, analistteki aynı çekirdek, bitmek bilmez sonuçlarla karşı karşıya kalan bir bağımlılık durumu yaratan, annesel eylemlerde bir artışı tetikleyebilir. Bir *ülküs*el aşka yönelik aldatıcı arayış, taşıdığı risklerle kadınlar arasındaki karşılaşmaları daima tehdit eder. Fakat *şiddet* de bu buluşmada yer alabilir, ve analistin “oyukların birleşmesinden” kurtulması veya kendi kadınsı kimliğine yönelik saldırıların intikamını alması için, ona sinsi bir silah sağlayabilir...

Bir kadının başka bir kadınla karşılaşmasını tehdit eden karşıaktarımsal tuzakların hepsinden bahsettiğim iddiasında değilim. Tek arzum, *analistin cinsiyetinin* önemine -burada kadın analistin cinsiyetine- ilişkin, verimli bulduğum bir araştırma alanı açmaktı; bu alan işlenmeyi gerektirmektedir... Ve bunu yapmak için...

Aynı anda her iki cinsiyeti de üstlenmek

Ve aynı anda her iki cinsiyeti de düşünmek... Kadın analist için de penis kurtarıcı olmayı sürdürür... Rekabetin şiddeti içinde, analist ve kadın analizan arasındaki birincil birleşmeye duyulan hayranlık içinde, ve eşcinsel ilişkinin riskleri içinde, üçüncüye, babaya, erkeğe başvurma, sürecin canlılığının güvencesi olarak kalır. Ve erkeğe “karşı” kadınlar arası bir suç ortaklığı içeren ölümcül bir ayartının devam etmemesi için, olumlu olumsuz her koşulda, bu üçüncünün varlığını korumak analiste düşer. Kadınsıyı düşünmek, kadınlığı inşa etmek... bu, kesin ifadeyle ancak

erkeksi dölleme sayesinde düşünülebilir. Yani kadını kimlik üzerine bir düşünce egzersizini sonlandırırken, son sözü erkeğe bırakacağım.

- Abraham, N., Torok, M. (1978), *L'écorce et le noyau*, Paris, Flammarion.
- André, J. (1995), *Aux origines féminines de la sexualité*, Paris, PUF.
- André, J. (1999), *La féminité autrement*, Paris, PUF.
- Anzieu, D. (1985), *Le Moi-Peau*, Paris, Dunod.
- Aulagnier, P. (1982), "Condamné à investir", *Nouvelle Revue de Psychanalyse*, 1982/13.
- Balier, A. (1993), "Pédophilie et violence", *Revue française de Psychanalyse*, 1993/2, Paris, PUF.
- Bauduin, A. (1993), "Le féminin çomme transaction entre l'objet partiel et l'objet total", *Revue française de Psychanalyse*, numéro spécial Congrès, Paris, PUF.
- Bégoïn-Guignard, F. (1987), "Le féminin et le maternel", *Cahier de l'IPC*, Paris.
- Bégoïn-Guignard, F. (1987), "A l'aube du maternel et du féminin. Essai sur deux concepts aussi évidents qu'inconcevables", *Revue française de Psychanalyse*, numéro spécial Congrès, Paris, PUF.
- Bergeret, J. (1984), *La violence fondamentale*, Paris, Dunod.
- Bion, W.R. (1962), *Aux sources de l'expérience*, Paris, PUF, 1979.
- Bokanowski, T. (1993), "Destins du féminin chez l'homme", *Revue française de Psychanalyse*, numéro spécial Congrès, Paris, PUF.
- Bouvet, M. (1967), "Importance de l'aspect homosexuel du transfert dans le traitement de quatre cas de névrose obsessionnelle masculine", *Oeuvres psychanalytiques*, Paris, Payot.
- Braunschweig, D., Fain, M. (1971), *Éros et Antéros. Réflexions psychanalytiques sur la sexualité*, Paris, Petite bibliothèque Payot.
- Cahn, R. (1991), "Du sujet", *Revue française de Psychanalyse*, 1991/6, Paris, PUF.
- Chasseguet-Smirgel, J. et coll. (1964), *Recherches psychanalytiques nouvelles sur la sexualité féminine*, Paris, Payot.
- Chasseguet-Smirgel, J. (1984), "The feminity of the analyst in the professional practice", *Int. J. Psychoanal.*, 65, II.
- Chasseguet-Smirgel, J. (1988), *Les deux arbres du jardin*, Paris, Des femmes.

- Cosnier, J. (1987), *Destins de la féminité*, Paris, PUF.
- Cournut, J. (1991), *L'ordinaire de la passion*, Paris, PUF.
- Cournut, J. (1997), *Épître aux oedipiens*, Paris, PUF.
- Cournut-Janin, M. ve Cournut, J. (1993), "La castration et le féminin dans les deux sexes", *Revue française de Psychanalyse*, numéro spécial Congrès, Paris, PUF.
- Cournut-Janin, M. (1998), *Féminin et féminité*, Paris, PUF.
- David, C. (1975), "La bisexualité psychique", *Revue française de Psychanalyse*, 1975/5-6.
- Denis, P. (1982), "Homosexualité primaire, base de contradiction", *Revue française de Psychanalyse*, 1982/1, Paris, PUF.
- Denis, P. (1984), "Homosexualité agie et homosexualité psychique", *Les cahiers du Centre de Psychanalyse et de Psychothérapie*, 1984/8.
- Deutsch, H. (1930), *Psychologie des femmes*, Paris, PUF, 1987.
- Duparc, F. (1986), "La peur des sirènes", *Revue française de Psychanalyse*, 1986/2, Paris, PUF.
- Duparc, F. (1992), "La bouche d'ombre", *Psychanalyse à l'Université*, 17, 68, Paris, PUF.
- Faimberg, H. (1987), "Le télescopage des générations", *Psychanalyse à l'Université*, 1987/46, Paris, PUF.
- Fain, M., Marty, P. (1959), "Aspects fonctionnel et rôle structurant de l'investissement homosexuel au cours des traitements psychanalytiques d'adultes", *Revue française de Psychanalyse*, 1959/5, Paris, PUF.
- Faure-Pragier, S. (1997), *Les bébés de l'inconscient*, Paris, PUF.
- Fréjaville, A. (1984), "L'homosexualité primaire", *Les cahiers du Centre de Psychanalyse et de Psychothérapie*, 1984/8.
- Freud, S., Breuer, J. (1895), *Études sur l'hystérie*, Paris, PUF, 1956.
- Freud, S. (1905), "Trois essais sur la théorie de la sexualité", Paris, Gallimard, 1987.
- Freud, S. (1908), "Les théories sexuelles infantiles", *La vie sexuelle*, Paris, PUF, 1970.
- Freud, S. (1919), "Un enfant est battu", *Névroses, psychoses, perversion*, Paris, PUF, 1973.
- Freud, S. (1920), "Sur la psychogenèse d'un cas d'homosexualité féminine", *Névroses, psychoses, perversion*, Paris, PUF, 1973.

- Freud, S. (1924), "Le problème économique du masochisme", *Névroses, psychoses, perversion*, Paris, PUF, 1973.
- Freud, S. (1931), "Sur la sexualité féminine", *La vie sexuelle*, Paris, PUF, 1970.
- Freud, S. (1932), "La féminité", *Nouvelles conférences d'introduction à la psychanalyse*, Paris, Gallimard, 1984.
- Freud, S. (1937), "L'analyse avec fin et l'analyse sans fin", *Résultats, idées, problèmes*, II, Paris, PUF, 1985.
- Godfrind, J. (1987), "D'une matrice à l'autre", *Psychanalyse à l'Université*, 1987/12.
- Godfrind, J. (1990), "La neutralité, de l'illusion à la nécessité", *Revue française de Psychanalyse*, 1990/3, Paris, PUF.
- Godfrind, J. (1993), *Les deux courants du transfert*, Paris, PUF.
- Godfrind, J. (1994), "Transfert, compulsion et expérience correctrice", *Revue française de Psychanalyse*, 1994/2, Paris, PUF.
- Godfrind, J. (1995), "De l'importance des objets inanimés du cadre analytique", *Revue française de Psychanalyse*, 1990/3, Paris, PUF.
- Godfrind, J. (1997), "La bisexualité psychique: guerre et paix des sexes", *Monographie de la Revue française de Psychanalyse*, Paris, PUF.
- Godfrind, J. (1997), "A propos d'homosexualité féminine chez l'homme", *Revue belge de Psychanalyse*, 1997/30.
- Godfrind, J. (1999), "Quand l'analyste prend acte", *Revue belge de Psychanalyse*, 1999/34.
- Green, A. (1983), *Narcissisme de vie, narcissisme de mort*, Paris, Les éditions de minuit.
- Green, A. (1990), *Le complexe de castration*, Paris, PUF.
- Green, A. (1997), *Les chaînes d'Eros*, Paris, Odile Jacob.
- Guillaumin, J. (1975), "Bisexualité vécue et bisexualité rêvée", *Revue française de Psychanalyse*, 1975/5-6, Paris, PUF.
- Haber, M. (1988), "Quelques réflexions à propos des fins d'analyses chez des patients narcissiques", *Revue belge de Psychanalyse*, 1988/13.
- Haber, M. (1997), "Identité, bisexualité psychique et narcissisme", *Monographie de la Revue française de Psychanalyse, "Bisexualité"*, Paris, PUF.
- Janin, C. (1996), *Figures et destins du traumatique*, Paris, PUF.

- Kestenberg, E. (1984), "«Astrid» ou homosexualité, identité, adolescence. Quelques propositions hypothétiques", *Les cahiers du Centre de Psychanalyse et de Psychothérapie*, 1984/8.
- Kestenberg, E., Kestenberg, J., Decobert, S. (1972), *La faim et le corps*, Paris, PUF.
- Klein, M. (1928), "Les stades précoces du conflit oedipien", *Essais de Psychanalyse*, Paris, Payot, 1968.
- Klein, M. (1945), "Le complexe d'Oedipe éclairé par les angoisses précoces", *Essais de psychanalyse*, Paris, Payot, 1968.
- Laplanche, J. (1987), *Nouveaux fondements pour la psychanalyse*, Paris, PUF.
- Le Guen, A. (1994), "Filiation féminine et identité sexuelle", *Revue française de Psychanalyse*, 1994/1, Paris, PUF.
- Luquet-Parat, C. (1962), "Réflexions sur le transfert homosexuel dans le cas particulier d'un homme analysé par une femme", *Revue française de Psychanalyse*, 1962/5, Paris, PUF.
- Luquet-Parat, C. (1964), "Le changement d'objet", *Recherches psychanalytiques nouvelles sur la sexualité féminine*, Paris, Payot.
- Mc Dougall, J. (1964), "Considérations sur la relation d'objet dans l'homosexualité féminine", *Recherches psychanalytiques nouvelles sur la sexualité féminine*, Paris, Payot.
- Mc Dougall, J. (1982), *Théâtres du Je*, Paris, Gallimard.
- Mc Dougall, J. (1984), "De l'homosexualité dite inconsciente", *Revue française de Psychanalyse*, 1984/3, Paris, PUF.
- Mc Dougall, J. (1996), *Éros aux mille et un visages*, Paris, NRF, Gallimard.
- Miller, A. (1984), *Le drame de l'enfant doué*, Paris, Payot.
- Parat, C. (1995), *L'affect partagé*, Paris, PUF.
- Perron-Borelli, M. (1993), "L'investissement phallique: fonction symbolisante pour les deux sexes", *Revue française de Psychanalyse*, numéro spécial Congrès, Paris, PUF.
- Pragier, G. ve Faure-Pragier, S. (1993), "Une fille est analysée", *Revue française de Psychanalyse*, 1993/2, Paris, PUF.
- Racarnier, P.C. (1995), *L'inceste et l'incestuel*, Les éditions du Collège.
- Rosenberg, B. (1991), "Masochisme mortifère et masochisme gardien de la vie", *Monographie de la Revue française de Psychanalyse*, Paris, PUF.

- Roussillon, R. (1995), "La métapsychologie des processus et la transicionalité", *Revue française de Psychanalyse*, 1995, numéro spécial Congrès, Paris, PUF.
- Schaeffer, J. (1997), *Le refus du féminin*, Paris, PUF.
- Stern, D. (1985), *Le monde interpersonnel du nourrisson*, Paris, PUF, 1989.
- Stoller, R. (1989), *Masculin ou féminin?*, Paris, PUF.
- Torok, M. (1964), "La signification de «l'envie de penis» chez la femme", *Recherches psychanalytiques nouvelles sur la sexualité féminine*, Paris, Payot.
- Van Lysebeth-Ledent, M. (1987), "Complexités d'Oedipe", *Revue belge de Psychanalyse*, 1987/11.
- Van Lysebeth-Ledent, M. (1999), "Les positions masculine et féminine du contre-transfert", *Revue belge de Psychanalyse*, 1999/34.
- Winnicott, D.W. (1966), "Clivage des éléments masculins et féminins chez l'homme et chez la femme", *Nouvelle Revue de Psychanalyse*, 1973/7.
- Winnicott, D.W. (1971), *Jeu et réalité*, Paris, Gallimard, 1973.

KAYNAKÇA EKİ

Kitap için az çok yeniden elden geçirilmiş olan pek çok bölüm, makale biçiminde basılmıştır:

- Godfrind, J. (1988), "La demande impossible", *Revue belge de Psychanalyse*, 1988/13.
- Godfrind, J. (1989), "L'homosexualité féminine dans la cure", *Revue belge de Psychanalyse*, 1989/15.
- Godfrind, J. (1990), "De mère en fille: à la recherche du plaisir", *Revue française de Psychanalyse*, 1990/1, Paris, PUF.
- Godfrind, J. (1993), "Identité féminine et identité au féminin", *Revue française de Psychanalyse*, numéro spécial Congrès, Paris, PUF.
- Godfrind, J. (1994), "Le pacte noir", *Revue française de Psychanalyse*, 1994/1, Paris, PUF.
- Godfrind, J. (1996), "Transmission du féminin, transmission au féminin", *Cahier de psychologie clinique*, 1996/7, De Boeck, Bruxelles.

KADINLIK KADINLARA NASIL GELİR

JACQUELINE GODFRIND

Erkek veya kadın oluşumuza göre, aynı şekilde
varolmakta, sevmekte, mutlu olmakta özgür müyüz?
Kendini gerçekleştirmeye erişme yolları özdeş midir?
Elbette hayır. Kimlik cinsiyetli midir? Ve cinsiyetli
-konumuz itibariyle kadınsı- bir kimliğin iletlediği şey
nasıl açıkça belirtilebilir? Kadınlığın yapısı
ifadesinin dayandığı bir kadınsı kimlik nasıl d

JACQUELINE C

